

”KOTONA VAI KYLÄSSÄ?”

PIEKSÄMÄEN SEUTUOPISTO MAAHANMUUTTAJIEN
KOTOAUTUMISEN TUKENA

Kati Karjalainen ja

Tiina Kinnunen

Opinnäytetyö, syksy 2012

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Itä, Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

Yhteistyön rajapinnoilla

-- Yksilöt ja yhteisöt voivat tehdä aloitteita ja ottaa askeleita muutokseen.

Ilman niitä yhteiskunta ei kehity eikä avaudu vuorovaikutukseen toisten kulttuurien kanssa.

-- Rajat ovat päässämme ja sydämessämme.

Olemme oppineet niitä huomaamatta tai tarkoituksella.

Osa rajoista on kuviteltuja, osa todellisia.

Ne on opittava tuntemaan.

On löydettävä tasapaino rajojen kunnioittamisen ja rajojen ylittämisen kanssa

yhä uudelleen uusien ihmisten ja kulttuurien kanssa.

On kyse yhdessä etsimisestä, rohkeudesta ottaa yhteyttä ja oppia.

--Maailmamme, ajattelumme ja toimintamme on täynnä rajoja.

Tarvitsemme ihmisiä, jotka uskaltavat ylittää rajoja toisia arvostaen.

Tarvitsemme ihmisiä, jotka toimivat rajapinnoilla

ja auttavat rajojen eri puolilla olevia löytämään toisensa.

--Rajojen ylittäminen ja rajapinnoilla toimiminen muuttaa meitä.

Kun aito kohtaaminen tapahtuu, kun aito yhteys syntyy

ja saamme tehdä yhteistyötä toisten kanssa,

kasvamme ja opimme.

Kun uskaltaudumme luottamaan syvemmin,

pääsemme vielä pidemmälle.

"Yhdessä" on enemmän kuin "yksin" – yksikin on tärkeä.

Jos unohdamme yhden, on vaarana, että unohdamme muitakin.

Mitä useampia unohdamme, sitä köyhemmäksi tulemme.

Ihmiseksi kasvamisessa tarvitsemme toisiamme.--

(Puukari & Taajamo 2007, 160.)

TIIVISTELMÄ

Karjalainen, Kati ja Kinnunen, Tiina. Kotona vai kylässä? Pieksämäen Seutuopisto maahanmuuttajien kotoutumisen tukena. Diak Itä, Pieksämäki, syksy 2012, 85 s., 6 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka maahanmuuttajien kotoutumista tuetaan Pieksämäellä. Tavoitteena oli myös kartoittaa, millaisia asioita maahanmuuttajat tarvitsevat kotoutuakseen yhteiskuntaan. Tämän aineiston perusteella voidaan kehittää Pieksämäen Seutuopiston organisoimaa maahanmuuttajatyötä. Kyseisen tutkimuksen tarve nousi esiin Pieksämäen Seutuopistolta, joka toimi työelämän yhteistyökumppanina. Seutuopistolla on merkittävä rooli alueen maahanmuuttajien kotoutumista tukevien palveluiden järjestäjänä. Opinnäytetyön viitekehystenä olivat maahanmuuttoa ohjaavat lait sekä valtakunnalliset ja alueelliset linjaukset ja strategiat.

Opinnäytetyössä tutkimusmenetelminä käytettiin sekä laadullista että tilastollista tutkimusta. Opinnäytetyöhön kerättiin aineistoa strukturoiduilla kyselylomakkeilla, osallistuvalla havainnoinnilla sekä tutustumalla muiden kaupunkien maahanmuuttajatyöhön. Strukturoidut kyselylomakkeet lähetettiin Pieksämäen seudun työikäisille maahanmuuttajille sekä maahanmuuttajien parissa työskenteleville henkilöille. Vastauksia maahanmuuttajilta saatiin 29, ja vastausprosentti oli 54. Työntekijöiden vastauksia saatiin 28, ja vastausprosentti oli 82. Kerätty aineisto syötettiin ja analysoitiin Microsoft Excel-taulukkolaskentaohjelmalla.

Tutkimustulosten mukaan tärkeimpiä kotoutumista tukevia seikkoja ovat osallisuuden lisääminen, vuorovaikutus paikallisväestön kanssa, tieto palveluista sekä suomen kielen oppiminen. Moniammatillinen yhteistyö ja kulttuuritietoisuus lisäävät työntekijöiden ammatillista vahvuutta toimia maahanmuuttajien parissa. Tämän tutkimuksen pohjalta nousi esiin useita jatkotutkimusteemoja.

Asiasanat: kotoutuminen, kotouttaminen, maahanmuuttaja, vapaa sivistystyö, osallisuus

ABSTRACT

Karjalainen, Kati and Kinnunen, Tiina. "At home or visiting?" Pieksämäki Seutuopisto's role in supporting the integration of immigrants. 85 p, 6 appendices. Language: Finnish. Pieksämäki, Autumn 2012.

Diaconia University of Applied Sciences, Degree Programme in Social Services, Bachelor of Social Services.

The aim of the thesis was to study how immigrants' integration was supported in Pieksämäki. The aim was also survey what kind of things the immigrants need for integration. By this data Pieksämäki's Seutuopisto can develop services for the immigrants. The need for this study came from Pieksämäki's Seutuopisto, which was the partner of working life. Seutuopisto has a significant role in settling the services which support the immigrants' integration. The frames of reference of this thesis were the laws which give the guidance to the immigration, national and regional lines and strategies.

The research methods were both qualitative and statistical research. The data was obtained by sending questionnaires, observation and being familiar with other towns' integration work. The structured questionnaires were sent to the working age immigrants of Pieksämäki and people who work with the immigrants. 29 answers by the immigrants were received with a response rate of 54. 28 answers were received by the people who work with the immigrants with a response rate of 82. The material was entered and analyzed with Microsoft Excel spreadsheet.

According to the results the main things in integration are to increase the involvement of immigrants, to interact with the local people, to get information about services and to learn the Finnish language. Multiprofessional cooperating and knowledge in different cultures increase the employees' professional strength to work with the immigrants. On the basis of this research there came up many new themes for researches.

Keywords: integration, integration of immigrants, immigrant, liberal arts, involvement in

SISÄLTÖ

1 KOTI VIERAALLA MAALLA	7
2 MAAHANMUUTTAJAVÄESTÖ SUOMESSA	8
3 MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTUMINEN	11
3.1 Maahanmuuttajien kotoutumisen vaiheet	11
3.2 Maahanmuuttoa ja kotoutumista ohjaava lainsäädäntö	14
3.3 Valtakunnalliset ja alueelliset linjaukset	16
3.4 Alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma kotoutumisen työkaluina	18
4 AJANKOHTAISTA MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTUMISESTA	19
5 MAAHANMUUTTAJIEN PALVELUT PIEKSÄMÄELLÄ	22
5.1 Pieksämäen Seutuopisto – yhteys maahanmuuttajatyöhön	22
5.2 Pieksämäen peruspalvelut	25
6 MAAHANMUUTTAJATYÖN EETTINEN HERKKYYS JA KOMPETENSSI	27
7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	30
7.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja perustehtävät	30
7.2 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen toteuttaminen	31
7.3 Havainnointi Rehvituvan toiminnassa	33
7.4 Kyselyn toteuttaminen	35
8 TUTKIMUSTULOKSET	38
8.1 Maahanmuuttajien vastaukset	38
8.2 Työntekijöiden vastaukset	47
8.3 Johtopäätökset	55
9 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	58
10 KEHITTÄMISEHDOTUKSIA ALUEEN MAAHANMUUTTOTYÖHÖN	61
11 MAAHANMUUTTAJISTA VOIMAVARAKSI	65
11.1 Yhteenvedo tutkimuksen tuloksista	65
11.2 Jatkotutkimusaiheita	66
11.3 Ammatillinen kasvu opinnäyteprosessin aikana	67
LÄHTEET	70
LIITE 1. Saatekirje maahanmuuttajille suomeksi	77
LIITE 2. Saatekirje maahanmuuttajille englanniksi	78
LIITE 3. Kysely kotoutumisesta	79
LIITE 4. Kysely kotoutumisesta englanniksi	81

LIITE 5. Saatekirje maahanmuuttajatyötä tekeville henkilöille	83
LIITE 6. Kysely maahanmuuttajatyötä tekeville henkilöille	84

1 KOTI VIERAALLA MAALLA

”..playing football with local men, chatting to little old ladies on the street and saying hello to all the dogs I meet on the street...”

Kun koti on perustettava vieraalle maalle, pienistä, arkisista asioista voi tulla tärkeitä ja merkityksellisiä. Kotoutuminen uuden kotipaikkakunnan elämään on merkittävää sekä yksilön että yhteisön kannalta.

Suomalainen yhteiskunta on yhä monikulttuurisempi lisääntyvän maahanmuuton vuoksi. Tänä päivänä maahanmuuttajat ovat rikkaus ja tuovat paikkakunnalle uudenlaista elinvoimaa. Maahanmuuttajien kotoutuminen uuteen kotimaahan ja oman paikan löytäminen uudesta kotikunnasta on jokaisen etu. Samalla sen toteutuminen on haaste etenkin pienille kunnille, jotka kamppailevat jatkuvasti pienenevien resurssien riittävyyden kanssa.

Opinnäytetyömme aiheena on maahanmuuttajien kotoutumisen tukeminen Pieksämäellä. Opinnäytetyön aihetta miettiessämme meillä oli lähtökohtana löytää aihe, johon aidosti haluaisimme panostaa ja kiinnostua. Maahanmuuttajatyö oli meille molemmille aivan uusi aluevaltaus ja kiinnostaa meitä kovasti. Lisäksi aihe on erittäin ajankohtainen maahanmuuton lisääntymisen sekä kuntia velvoittavan uuden kotoutumislain myötä.

Opinnäytetyön työelämän yhteistyökumppanina on Pieksämäen Seutuopisto, jolla on merkittävä rooli Pieksämäen maahanmuuttajien kotoutumista tukevien palvelujen järjestäjänä. Taustalla on Seutuopiston maahanmuuttotyötä tekevän henkilökunnan näkemys työn ja toiminnan kehittämisen tärkeydestä ja tarpeesta. Opinnäytetyön tavoitteena on tehdä näkyväksi Pieksämäen maahanmuuttajien tämänhetkinen tilanne kotouttamispalvelujen suhteen. Työn avulla pyritään tuomaan julkiseen keskusteluun maahanmuuttajia koskevia asioita.

Osallistuimme keväällä 2012 Seutuopiston monikulttuurisen kohtaamispaikan Rehvituvan toimintaan sekä muuhun maahanmuuttajille suunnattuun kurssitarjontaan monikulttuurisuus ja moninaisuus- opintokokonaisuuden myötä. Opinnäytetyöhön on kerätty aineistoa osallistuvalla havainnoinnilla ja tutustumalla muiden kaupunkien maahan-

muuttajatyöhön. Lisäksi teimme kyselyn sekä maahanmuuttajille että heidän kanssaan työskenteleville. Opinnäytetyön johtajatuksena on kartoittaa, millaiset asiat edistäisivät ja tukisivat maahanmuuttajien tehokasta kotoutumista Pieksämäelle. Maahanmuuttajien omakohtaiset kokemukset kotoutumisesta yhdistettynä maahanmuuttajatyötä tekevien mielipiteisiin antoivat realistisen kuvan Pieksämäen tämänhetkisistä palveluista. Näiden tietojen perusteella esitämme kehittämisehdotuksia laadukkaamman maahanmuuttajatyön toteuttamiseksi.

Opinnäytetyömme on ajankohtainen ja merkittävä, koska Pieksämäen seudulla maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyvien palveluiden vaikuttavuutta ei ole kartoitettu. Toivomme, että opinnäytetyömme tuloksista tulevat hyötymään Seutuopiston maahanmuuttotyöstä vastaavat henkilöt sekä palvelujen käyttäjät eli Pieksämäen maahanmuuttajat. Meille monikulttuurisuudesta, suvaitsevaisuudesta ja ystävydestä yli etnisten rajojen on tullut tärkeä ja sydäntä lähellä oleva asia opinnäytetyötä tehdessämme. Toivomme, että voimme olla myös maahanmuuttajien äänitorvena ja tuoda esille asioita, jotka koskettavat tätä usein marginaaliseen asemaan jäävää ihmisjoukkoa.

2 MAAHANMUUTTAJAVÄESTÖ SUOMESSA

Suomessa asuva väestö kansainvälistyy. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana maahanmuutto on lisääntynyt, ja kansainvälisen väestön osuus on jo merkittävä Suomessa (Sisäasiainministeriö 2010). Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2000 Suomeen muutti 16 895 ulkomaalaista, vuonna 2011 määrä oli 29 481 (Tilastokeskus i.a.a.). Suurimpia Suomessa asuvia maahanmuuttajaryhmiä ovat venäläiset ja virolaiset (Vuorio 2010, 6–8; Tilastokeskus i.a.a.).

Maahanmuutto on käsitteenä hyvin moninainen. Vuonna 2008 maahanmuuttovirastoon tuli 23 000 oleskelulupahakemusta, joista noin 7 500 kappaletta perhesiteen perusteella, yli 9 000 työnteon ja erityisasiantuntijana toimimisen takia sekä opiskelun takia 4 800. Vuonna 2008 turvapaikanhakijoita oli noin 4 000. (Vuorio 2010, 6–8.)

Pieksämäen väkiluku on ollut laskussa jo jonkin aikaa. Keväällä 2012 Pieksämäellä asui 232 ulkomaalaista, mikä on noin 1,2 prosenttia Pieksämäen 19 557 asukkaasta (Jaana Vaskelainen, henkilökohtainen tiedonanto 2.5.2012; Väestörekisterikeskus 2012). Kesän 2012 aikana Pieksämäelle muutti noin 30 uutta maahanmuuttajaa (Päivi Majoinen, henkilökohtainen tiedonanto 21.9.2012). Pieksämäen suurimpia kansallisuusryhmiä ovat venäläiset, yhdysvaltalaiset, thaimaalaiset, turkkilaiset sekä ruotsalaiset (Jaana Vaskelainen, henkilökohtainen tiedonanto 2.5.2012).

Koska Pieksämäen ulkomaalaistaustainen väestö koostuu pääosin työn ja perhesyiden vuoksi maahan tulleista, opinnäytetyössä puhutaan vain maahanmuuttajista. Turvapainhakijat, pakolaiset ja siirtolaiset käsitteenä on rajattu työn ulkopuolelle sisällyttäen heidät maahanmuuttaja käsitteen alle, koska heitä on vain marginaalinen määrä. Keskeisimpiä käsitteitä opinnäytetyössä ovat maahanmuuttaja, työikäinen, kotoutuminen, kotouttaminen, kotouttamisen toimeenpano ja osallisuus. Seuraavaksi määritellään edellä mainitut käsitteet.

Maahanmuuttaja on ulkomaalainen henkilö, jonka oleskelu Suomessa on vakituista tai hänellä on oleskeluoikeus tai oleskelukortti (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010). Maahanmuuttajat ovat muuttaneet Suomeen hyvin erilaisista syistä, kuten työn, avioliiton, pakolaisuuden tai paluumuuton myötä (Räty 2002, 11).

Työikäisiksi luetaan kaikki 15–74-vuotiaat henkilöt (Tilastokeskus i.a.b.). Tässä opinnäytetyössä rajataan työikäiset käsittämään ikävuodet 20–64-vuotiaat, koska valtaosa Seutuopiston maahanmuuttaja-asiakkaista ovat juuri tämänikäisiä.

Kotoutuminen tarkoittaa maahanmuuttajan ja hänen ympärillään olevan yhteiskunnan vuorovaikutteisuutta, jonka avulla maahanmuuttaja saa tarpeelliset tiedot ja taidot yhteiskunnassa ja työelämässä selviytymiseen. Tämän lisäksi kotoutumisella tuetaan maahanmuuttajan mahdollisuutta säilyttää oma kielensä ja kulttuurinsa. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.) Maahanmuuttajien kotoutumiseen vaikuttaa paljon suomalaisten asenne maahanmuuttajia kohtaan. Positiivinen asenne ja sitoutuminen monikulttuurisen yhteiskunnan rakentamiseen parantavat huomattavasti maahanmuuttajien kotoutumista. (Etelä-Suomen lääninhallitus 2008, 6.)

Kotouttaminen pitää sisällään kaikki ne viranomaisten järjestämät kotoutumista edistävät ja tukevat toimenpiteet ja palvelut, jotka auttavat maahanmuuttajien kotoutumisessa. Kotouttamisessa on tärkeää huomioida maahanmuuttajien yksilölliset tarpeet palveluja toteutettaessa. Kotouttamiseen liittyvä sosiaalinen vahvistaminen pyrkii parantamaan maahanmuuttajien elämäntaitoja ja ehkäisemään heidän syrjäytymistään yhteiskunnasta. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.)

Kotouttamisen toimeenpanolla tarkoitetaan kaikkia niitä toimenpiteitä, joiden avulla maahanmuuttajien työllistymistä ja yhteiskunnallista osallistumista tuetaan. Tällaisia toimenpiteitä ovat muun muassa kotoutumissuunnitelman laatiminen, suomen ja ruotsin kielen sekä luku- ja kirjoitustaidon opettaminen, sekä erilaiset työvoimapolitiittiset aikuiskoulutukset. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY-keskus) tehtävänä on kotouttamislain toimeenpano ja sen toteutumisen seuranta alueellisesti. Tämän lisäksi ELY-keskuksen tehtävänä on sovittaa yhteen kotouttamistoimenpiteet alueellisesti vastaamaan valtakunnallisia linjauksia. (Työ- ja elinkeinokeskus 2012.)

Osallisuus on monitasoinen käsite, jolla tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan aktiivista osallistumisen mahdollisuutta ja kuulumista yhteisöön ja yhteiskuntaan, sekä niissä vaikuttamista. Osallisuus on mahdollisuutta vaikuttaa omaan elinympäristöönsä ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon sekä kehittämiseen. Osallisuus on yksi hyvän elämän perusedellytyksistä. (Harju 2004.) Osallisuus mainitaan monissa laeissa, Suomen perustuslaki (73/1999) sanoo näin: ”Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.” Kuntalain (365/1995) mukaan ”kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä tulee olla edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan.”

Kansainvälistyvä Suomi ei voi jättää maahanmuuttajia marginaaliseen asemaan. Maahanmuuttajien osallisuuden lisääminen on tärkeä asia kotoutumisen tukemisessa. Jotta maahanmuuttaja voi tuntea itsensä tavalliseksi kuntalaiseksi ja täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseneksi, hänellä on oltava mahdollisuus osallistua oman yhteisön kehittämiseen.

3 MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTUMINEN

Jotta maahanmuuttajien parissa työskentelevät voisivat tukea maahanmuuttajien kotoutumista parhaalla mahdollisella tavalla, työntekijöiden on tärkeää ymmärtää sopeutumiseen liittyvä prosessi ja sen eri vaiheet. Integroitumista uuteen ympäristöön voidaan tarkastella erilaisten teorioiden kautta.

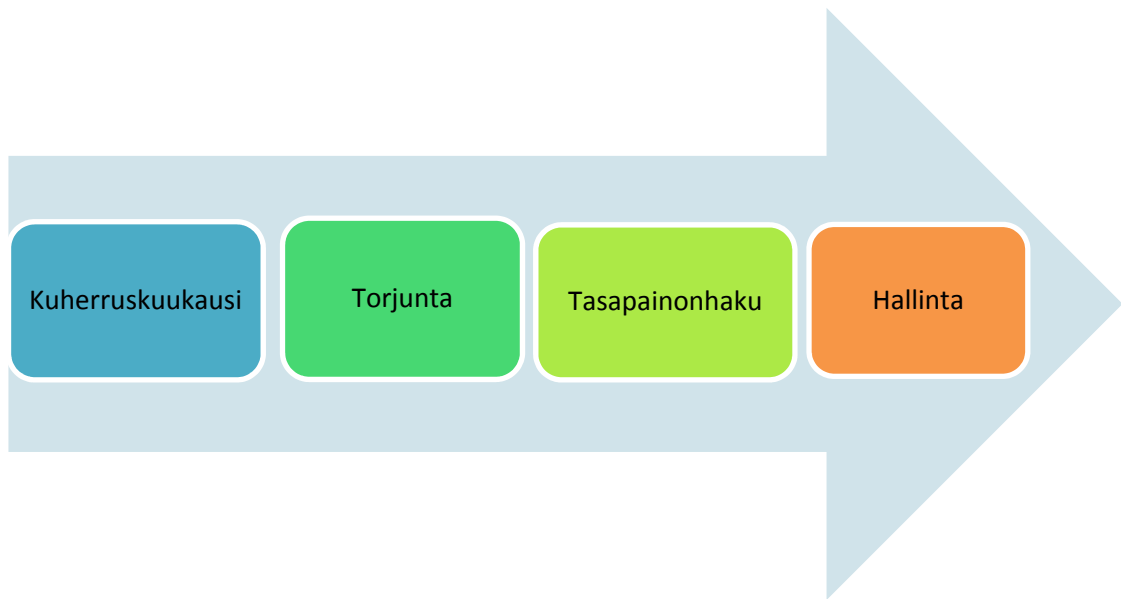
3.1 Maahanmuuttajien kotoutumisen vaiheet

Sopeutumista uuteen ympäristöön voidaan kuvata vaiheittaiseksi prosessiksi. Sopeutusprosessi etenee jokaisen ihmisen kohdalla hyvin yksilöllisesti, ja siihen vaikuttavat monet eri asiat. Maahanmuuttajan lähtötilanteella sekä lähtömaan kulttuurilla on suuri merkitys. Kielitaidolla ja koulutuksella katsotaan olevan suotuisia vaikutuksia sopeutumiseen. Reet Mammon (2010, 103) korostaa perheen, lähipiirin ja heiltä saadun tuen merkitystä kotoutumisprosessin onnistumiselle. Lisäksi maahanmuuttajan omalla persoonallisuudella on suuri merkitys sopeutusprosessissa; avoimen ihmisen on helpompi sopeutua uuteen ympäristöön (Räty 2002, 120).

Sopeutusprosessiin vaikuttavat suuresti myös uusi ympäristö ja sen ihmiset. Suvaitsevainen ilmapiiri edistää maahanmuuttajien kotoutumista merkittävästi. Maahanmuuttajien ja valtaväestön välisiä suhteita voidaan tarkastella ainakin kahdelta eri katsantokannalta. Sopeutumista tarkastellessa tulee huomioida maahanmuuttajan oma näkemys asemastaan yhteisössä, sekä omista tarpeistaan ja mahdollisuuksistaan oman kulttuurin, arvojen, tapojen ja toimintamallien säilyttämiseen. Näiden asioiden lisäksi tärkeää olisi huomioida maahanmuuttajan halukkuus uuden asuinmaansa kulttuurin omaksumiseen. (Räty 2002, 120, 124.)

Antropologi Kalervo Oberg (1960) on kuvannut uuteen kulttuuriin sopeutumista sokkina. Kulttuurisokin aiheuttavat tuttujen ja ennakoitavissa olevien asioiden, merkkien ja tapojen puuttuminen sosiaalisesta toiminnasta muutettaessa uuteen ympäristöön. Oberg kuvaa ihmisen olevan tällöin kuin kala kuivalla maalla. Kulttuurisokin vaiheet voidaan jakaa kuherruskuukauteen, torjuntaan, tasapainonhakuun sekä useamman kulttuurin

hallintaan (kuvio 1.). Eri vaiheiden kesto ja reaktioiden voimakkuus vaihtelevat jokaisen yksilön kohdalla. (Oberg, 1960; Rätty 2002, 120–121.)

KUVIO 1. Kulttuurisokin vaiheet. (Oberg 1960; Rätty 2002, 121.)

Kuherruskuukausivaiheessa ihminen innostuu kaikesta uudesta. Samalla hän on kuitenkin tietoinen kulttuurieroista, jotka voivat rajoittaa kanssakäymistä valtaväestön kanssa. Ihminen suhtautuu optimistisesti omiin mahdollisuuksiinsa uudessa ympäristössä ja uskoo oppivansa kielen nopeasti. Kuherruskuukausivaihe kestää muutamista päivistä tai viikoista puoleen vuoteen. (Oberg 1960; Rätty 2002, 121.)

Torjuntavaiheessa suhtautuminen uuteen kulttuuriin muuttuu hyvin vihamieliseksi, ja ihminen turhautuu hankaluuksiin, joita uusi elämäntilanne on tuonut tullessaan. Oma kulttuuri tuntuu uutta kulttuuria turvallisemmalta. Tässä vaiheessa pienetkin vastoinkäymiset voivat aiheuttaa voimakkaita kielteisiä tunteita ja reaktioita. Pikku hiljaa ihminen alkaa ymmärtää oman tilanteensa uudessa maassa ja kulttuurissa. Hän ymmärtää myös sen, että hän on ja tulee olemaan aina maahanmuuttaja, jota paikallinen väestö auttaa ymmärtämättä kuitenkaan maahanmuuttajan vaikeuksia. (Oberg 1960; Rätty 2002, 121.)

Kun maahanmuuttaja hyväksyy oman tilanteensa ja sen tuomat mahdollisuudet ja rajoitteet, voidaan ajatella hänen siirtyneen tasapainonhakuun vaiheeseen. Tähän vaiheeseen

kuuluu se, että maahanmuuttajan tunteet uutta elämäntilannetta kohtaan alkavat neutralisoitua. (Oberg 1960; Rätty 2002, 121.)

Viimeisenä vaiheena kulttuurisokissa on useamman kulttuurin hallintavaihe, jossa ihminen elää tasapainoista elämää ja on omaksunut kahden eri kulttuurin kielen, arvot ja tavat (Rätty 2002, 121). Hallintavaiheessa maahanmuuttaja pääsääntöisesti ymmärtää paikallisväestön puheen. Maahanmuuttaja huomaa hyväksyvänsä uuden maan ruoat, juomat ja tavat sekä nauttivansa niistä. (Oberg 1960.)

Kulttuurisokista selviämistä edesauttavat kontaktit uuden kotimaan asukkaiden kanssa. Uusien kontaktien luomisessa ongelmia aiheuttaa yhteisen kielen puuttuminen. Varsinkin aikuisille uuden kielen oppiminen voi olla erittäin haasteellista ja aiheuttaa ahdistusta ja toivottomuutta. Maahanmuuttajien tulisi ymmärtää, että jo pienetkin keskustelut vaikkapa naapurin kanssa antavat hyvin voimaannuttavia tunnekokemuksia uudessa maassa ja kulttuurissa. (Oberg 1960.)

Maahanmuuttajien kotoutumista voidaan tarkastella myös **akkulturaatioteorian** kautta. Kanadalainen tutkija J.W.Berry on kehittänyt nelikenttäteorian (taulukko 1), joka kuvaa maahanmuuttajien sopeutumista uuteen kulttuuriin. Akkulturaatiolla tarkoitetaan kahden eri kulttuurin kohtaamista ja sulautumista toisiinsa. Berryn nelikenttäteoriassa on neljä eri vaihetta, integraatio eli sopeutuminen, assimilaatio eli sulautuminen, separaatio eli eristäytyminen ja marginalisaatio eli syrjäytyminen. Integraatiolla tarkoitetaan myös kotoutumista ja Berryn mallin mukaisesti se on aina kahdensuuntaista. (Liebkind, Manilla, Jasinskaja-Lahti, Jaakkola, Kyntäjä & Reuter 2004, 46–47.)

TAULUKKO 1. Berryn nelikenttäteoria (Rätty 2002, 125)

		Oman identiteetin ja kulttuurin ylläpitäminen	
		Kyllä	Ei
Eri etnisten ryhmien välisten suhteiden ylläpitäminen	Kyllä	Integraatio/ sopeutuminen	Assimilaatio/ sulautuminen
	Ei	Separaatio/ eristäytyminen	Marginalisaatio/ syrjäytyminen

Berryn mallin mukaan sopeutuminen on täydellistä, kun sekä oman kulttuurin ylläpitäminen ja uuteen kulttuuriin sopeutuminen on mahdollista. Berryn mukaan integraatiota voi tarkastella sekä yksilötasolla psykologisesti että ryhmätasolla kulttuurisesti. Berry (2011) puhuu artikkelissaan ”Integration and Multiculturalism: Ways Towards Social Representations” tavoittelemisen arvoisesta integraatiosta, missä vähemmistöillä on mahdollisuus säilyttää oma kulttuurinsa, jos valtakulttuuri on tarpeeksi salliva. Integraation saavuttaminen edellyttää aina molemminpuolista mukautumista. Berryn mukaan monikulttuurisuus on rikkaus ja siihen meillä on mahdollisuus, jos olemme tarpeeksi avoimia ja suvaitsevaisia. (Berry 2011.)

3.2 Maahanmuuttoa ja kotoutumista ohjaava lainsäädäntö

Monet Suomen lait koskettavat maahanmuuttajia ja heidän kanssaan tehtävää työtä. Tässä opinnäytetyössä avataan vain ne lait, jotka ovat kotoutumisen kannalta kaikista olennaisimmat.

Laki, joka toteuttaa ja edistää maahanmuuttoasioiden hallintoa ja oikeusturvaa on **ulkomaalaislaki** (301/2004). Lain tavoitteena on edistää maahanmuuttoa, antaa kansainvälistä suojelua sitä tarvitseville henkilöille sekä huomioida Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset. Lakia sovelletaan ulkomaalaisten maahantuloon, maastalähtöön, oleskeluun ja työntekoon liittyvissä asioissa. (Ulkomaalaislaki 2004.)

Suomen perustuslaissa (731/1999) oleva valtiosääntö turvaa jokaisen ihmisen ihmisarvon loukkaamattomuuden sekä yksilön oikeudet ja vapauden. Tämän lisäksi perustuslain tavoitteena on edistää yksilöiden oikeudenmukaisuutta. Kaikki ihmiset ovat lain edessä yhdenvertaisia. (Suomen perustuslaki 1999.)

Yhdenvertaisuuslaki (21/2004) tukee perustuslain syrjäntäkieltoa ja sen tarkoituksena on turvata jokaiselle yhdenvertaisuuden toteutuminen. Lain mukaan viranomaisten velvollisuus on toimia niin, että heidän toimintansa edistää yhdenvertaisuutta. Myös hallinto- ja toimintatapojen tulee olla sellaisia, että ne edistävät yhdenvertaisuutta. Erityinen velvollisuus viranomaisilla on muuttaa niitä toimintoja, jotka estävät yhdenvertaisuuden

toteutumista. Etnisen yhdenvertaisuuden toteutumiseksi tulee viranomaisten laatia yhdenvertaisuussuunnitelma. (Yhdenvertaisuuslaki 2004.)

Uusi **laki kotoutumisen edistämisestä** (1386/2010) tuli voimaan 1.9.2011. Sen myötä kuntien rooli maahanmuuttajien kotoutumisen tukemisessa korostuu. Lain soveltaminen koskee kaikkia maahanmuuttajia, joilla on oleskelulupa Suomessa riippumatta maahan-tulon syistä. Erityisesti työkäisten kotoutumisen tavoitteena on saada maahanmuuttajat osallistumaan työelämään ja samalla säilyttämään oman kielensä ja kulttuurinsa. Tässä opinnäytetyössä kyseisestä laista käytetään myös lyhyempää kotoutumislaki nimitystä. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.)

Edellä mainitun kotoutumislain (1386/2010) tarkoituksena on tukea ja edistää maahanmuuttajien kotoutumista ja mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi sen tarkoitus on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta sekä vuorovaikutusta ihmisten välillä. Kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluja järjestetään lain mukaan osana kunnan peruspalveluita sekä muita julkisia palveluita, joihin maahanmuuttajilla on oikeus. Sen lisäksi voidaan järjestää muita kotoutumista edistäviä erityispalveluita. Maahanmuuttajille annetaan perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, palvelujärjestelmästä sekä heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan työelämässä ja yhteiskunnassa. Aikaisemmin kotouttamistoimien piirissä ovat olleet vain työttömiksi ilmoittautuneet maahanmuuttajat. Lain uudistumisen myötä myös työperäiset maahanmuuttajat ja opiskelijat ovat oikeutettuja kotoutumissuunnitelmaan. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.)

Kukin kotoutumislakia (1386/2010) soveltava viranomainen vastaa omalta osaltaan perustietoaineiston tuottamisesta ja päivittämisestä. Perustietoaineisto annetaan kaikille Suomeen muuttaville. Lain kahdeksannen pykälän mukaan kunnan, työ- ja elinkeino-toimiston (TE-toimisto) ja muiden viranomaisten on annettava maahanmuuttajille ohjausta ja neuvontaa kotoutumista edistävästä toimenpiteistä, palveluista sekä työelämästä. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.) Perustiedon välittäminen maahanmuuttajille on tärkeä osa kotouttamista. Tiedon tuottamisessa ja välittämisessä kohderyhmän kieli, kulttuuri sekä yksilölliset resurssit tiedon hankkimiseen ja käsittelemiseen tulisi huomioida. Siksi maahanmuuttajien osallistuminen tiedottamiseen ja tiedotusmateriaalin valmistamiseen palvelisi niin viranomaisia kuin maahanmuuttajiakin. Maahanmuuttajille

suunnatussa tiedottamisessa tulisi pohtia vaihtoehtoisten viestintäkanavien käyttöä, jotta mahdollisimman suuri joukko ihmisiä tavoitettaisiin. (Työministeriö 2005, 10, 35.)

3.3 Valtakunnalliset ja alueelliset linjaukset

Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma (2006) antaa raamit maahanmuutolle, pakolaispolitiikalle ja kotouttamiselle. Sen tavoitteena on määritellä sellaiset maahanmuuttopoliittikan arvot, jotka kunnioittavat jokaisen yksilön ihmis- ja perusoikeuksia. Tämän lisäksi ohjelman tavoitteena on hyvän hallintokulttuurin vahvistaminen ja maahanmuuttoon liittyvien uhkien torjuminen. Ohjelman avulla pyritään luomaan kokonaisvaltaiset puitteet Suomeen suuntautuvalla maahanmuutolle, jolla tuetaan Suomen kansainvälistymistä. Tärkeänä tavoitteena on luoda moniarvoinen ja – kulttuurinen kaikkia ihmisiä kunnioittava yhteiskunta. (Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006, 2.)

Uusi maahanmuuton strategia valmistuu hallituksen hyväksyttäväksi 31.1.2013 mennessä. Strategian tavoitteena on arvioida Suomeen kohdistuvan maahanmuuton määrää ja laatua sekä sen vaikutuksia yhteiskunnan kannalta. Ihmiset liikkuvat yhä enemmän ja kilpailu osaajista ja työvoimasta pakottaa valtioita muuttamaan maahanmuuttokäytäntöjä. (Sisäasiainministeriö 2012.)

Hallitus hyväksyi kesällä 2012 ensimmäisen **Valtion kotouttamisohjelman: Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015**. Ohjelman tavoitteet ovat osallisuuden ja vuorovaikutuksen tukeminen. Sen edellytyksenä on sitouttaa kaikki hallinnonalat yhdenvertaisuuteen, syrjimättömyyteen ja myönteisten asenteiden edistämiseen.

”Valtion kotouttamisohjelmalla tehostetaan kotouttamistoimenpiteiden valtakunnallisen tason suunnittelua, toimeenpanoa ja seuranta. Kotouttamispolitiikka on sisällöltään vahvasti monialaista ja edellyttää tiivistä yhteistyötä eri hallinnonalojen välillä. Valtion kotouttamisohjelma on kattava ja konkreettinen toimenpideohjelma, jossa maahanmuuttajaväestön tarpeet otetaan läpäisyperiaatteella huomioon kaikilla politiikan aloilla, etenkin työllisyys-, koulutus-, asumis- sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa.” (Valtion kotouttamisohjelma 2012.)

Euroopan Unionin (EU) jäsenmaana Suomen on sitouduttava EU:n yhteiseen maahanmuuttopoliittikkaan (Europa 2011). Kansallisessa kotouttamispolitiikassa ja maahan-

muuttopoliittisissa linjauksissa on otettava huomioon myös EU:n päätökset (Euroopan Unioni 2010).

Suomen Kuntaliitto tiedostaa kuntien tärkeän aseman maahanmuuton ja kotoutumisen onnistumisessa. Suomen Kuntaliiton maahanmuuttopolitiikan tavoitteena on turvata kuntien toimintaedellytykset niin, että maahanmuuttajien osaaminen saadaan hyödynnettyä. Samalla Suomi huolehtii omalta osaltaan humanitaarisista velvollisuuksistaan. Maahanmuutto vahvistaa kuntien ja alueiden elinvoimaisuutta ja turvaa tulevaisuudessa työvoiman saantia. (Suomen Kuntaliitto 2011.)

Pieksämäen Seutuopisto on tällä hetkellä päivittämässä vuonna 2004 laadittua Pieksämäen maahanmuutto-ohjelma 2008–2015. Uudelta **Pieksämäen Seutuopiston kotouttamisohjelmalta** (2012) puuttuu vielä valtuuston hyväksyntä. Seutuopiston rehtori antoi luvan käyttää tätä kyseistä työversiota lähteenä opinnäytetyössä. (Päivi Majoinen, henkilökohtainen tiedonanto 21.9.2012.) Kotouttamisohjelmassa on selvitetty Pieksämäen seudun tavoitteet maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Visiona on, että Pieksämäen alueella tuetaan maahanmuuttajien muuttoa sekä heidän tasavertaista toimintaansa yhteiskunnassa. (Skantz 2012, 4.)

Kansainvälinen Itä-Suomi; **Itä-Suomen maahanmuuttostrategia 2017** on valmistunut syyskuussa 2012. Strategian tavoitteena on lisätä alueen hyvinvointia ja turvata työvoiman saatavuutta kansainvälistymisen kautta. Itä-Suomen väestö on ikääntyvää ja työvoiman tarjonta ja kysyntä eivät kohtaa. Maahanmuutto on ainoa väestömäärää lisäävä tekijä alueen kaikissa maakunnissa. Ulkomaalaisväestö on ikärakenteeltaan huomattavasti nuorempaa kuin kantaväestö. Maahanmuuttajia tarvitaan paitsi työvoimaksi, lisäämään myös koko alueen hyvinvoinnin kehittymistä. (Mattsson & Kivilä 2012, 4-11.)

Strategian toimenpiteiden pääpaino on viranomais- ja muun toiminnan kehittämisessä. Maahanmuuttoasioissa johtavassa asemassa olevien henkilöiden, viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden on oltava suunnannäyttäjiä ja korostettava kansainvälistymisen hyötyjä. Maahanmuuttajia ja ulkomaalaistaustaisia on otettava mukaan kunnalliseen päätöksentekoon ja palveluiden suunnitteluun. (Mattsson & Kivilä 2012, 18, 29–30.)

Strategian mukaan maahanmuutto on osa arkea, suunnitelmia ja päätöksentekoa, siksi kotouttamisen on oltava toimiva osa kunnan peruspalveluja. Jako maahanmuuttajiin ja kantaväestöön korostaa erilaisuutta ja ruokkii syrjiviä asenteita. Ulkomaalaistaustaisen ensisijainen rooli ei saisi olla maahanmuuttaja, vaan tavallinen itäsuomalainen ja kuntalainen. Asenteiden muokkaamisessa on ensiarvoisen tärkeää tiedon jakaminen. (Mattsson & Kivilä 2012, 25–32.)

3.4 Alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma kotoutumisen työkaluina

Alkukartoitukset ja kotoutumissuunnitelmat ovat asiakirjoja, joiden tavoitteena on ohjata maahanmuuttajien yksilöllistä kotoutumista. Kaikilla maahanmuuttajilla on lain (1386/2010) mukaan oikeus **alkukartoitukseen**. Työ- ja elinkeinotoimisto tekee alkukartoituksen työttöminä työnhakijoina oleville maahanmuuttajille. Jos maahanmuuttaja saa muuta kuin tilapäistä toimeentulotukea, alkukartoituksen tekee kunta. Alkukartoituksessa arvioidaan muun muassa työllistymis- ja opiskelunvalmiuksia, kielitaitoa ja kotoutumista edistävien toimenpiteiden ja palveluiden tarpeellisuutta. Alkukartoituksen perusteella arvioidaan, onko asiakkaalle tarpeellista tehdä kotoutumissuunnitelma. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.)

Kotoutumissuunnitelma on henkilökohtainen suunnitelma palveluista ja toimenpiteistä, joiden avulla maahanmuuttaja saa tarvittavan kielitaidon ja muut tiedot ja taidot voidakseen osallistua yhteiskunnan toimintaan. Kunta ja TE-toimisto tekevät kotoutumissuunnitelman yhdessä maahanmuuttajan kanssa, ja sen laatiminen on käynnistettävä kahden viikon kuluessa alkukartoituksen tekemisestä. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.)

Pieksämäen Seutuopiston kotouttamisohjelmassa mainitaan, että maahanmuuttajien kotoutuminen tapahtuu yhteisten kotouttamistoimien avulla (Skantz 2012, 3). Tällä hetkellä Pieksämäellä toimii maahanmuuttotyöryhmä, jossa on edustajia muun muassa TE-toimistosta, Seutuopistosta, sosiaalitoimistosta, poliisista ja Kansaneläkelaitokselta (KELA), sekä eri oppilaitoksista (Päivi Majoinen, henkilökohtainen tiedonanto 21.9.2012).

4 AJANKOHTAISTA MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTUMISESTA

Kansainvälistyminen ja maahanmuuttajien kotoutuminen ovat ajankohtaisia ilmiöitä. Viime vuosina maahanmuuttajien kotoutumiseen on ryhdytty kiinnittämään yhä enemmän huomiota myös tutkimusten pohjalta. Tähän opinnäytetyöhön on valittu aiheeseen liittyviä relevantteja tutkimuksia ja selvityksiä.

Kansalaisopistojen liitto KoL – Medborgarinstitutens förbund MiF teki Opetushallituksen toimeksiannosta selvityksen, jonka tarkoituksena oli saada **kokonaiskuva maahanmuuttajille suunnatusta koulutustarjonnasta vapaan sivistystyön oppilaitoksissa**. Maahanmuuttajien osallistuminen vapaaseen sivistystyöhön on lisääntynyt viime vuosina. Myös uuteen lakiin vapaasta sivistystyöstä (1765/2009) on kirjattu tavoite edistää monikulttuurisuuden toteutumista. Selvityksen mukaan vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on merkittävä asema maahanmuuttajien koulutuksessa. (Anderzèn 2011, 6, 11.)

Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa opiskelee erityisesti aikuisia maahanmuuttajia, jotka eivät ole työnhakijoina TE-toimistoissa. Oppilaitosten rooli korostuu etenkin niissä kunnissa, joissa työhallinnon työvoimapoliittisia koulutuksia ei ole saatavilla riittävästi. Suosituin omaehtoisen koulutuksen muoto oli suomen ja/tai ruotsin kielen opetus. Monissa oppilaitoksissa kielten opiskeluun yhdistyi kulttuuri- ja yhteiskunnallista opetusta. Selvityksen mukaan suurin osa oppilaitoksista arveli maahanmuuttajien koulutustarpeen kasvavan tulevaisuudessa. Monissa oppilaitoksissa kasvavaan tarpeeseen varaudutaan lisäämällä ja monipuolistamalla opetustarjontaa. Niukat resurssit sekä pätevien ja motivoituneiden opettajien löytyminen koettiin haasteena. Monet vastaajista toivoivat enemmän maahanmuuttajaopetukseen liittyvää alueellista koulutusta sekä muuta apua ja tukea. Useat vastaukset kuvastivat halua ja intoa kehittää vapaan sivistystyön oppilaitosten roolia maahanmuuttajakoulutuksessa. Yleisesti ottaen maahanmuuttajien roolin yhteiskunnassa toivottiin vahvistuvan. (Anderzèn 2011, 6–9, 56–62.)

Etelä-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (Etelä-Savon ELY-keskus) julkaisi vuonna 2010 selvityksen **Itä-Suomen alueen mahdollisuuksista jo olemassa olevan ja sinne tulevaisuudessa muuttavan maahanmuuttajaväestön kotouttamiseen**. Selvityksen päätarkoituksena oli tuottaa tietoa erityisesti Itä-Suomen maahanmuuttajaväes-

tön asemasta kuntalaisina. Selvityksen aineistoksi haastateltiin sekä alueella toimivia viranomaisia että maahanmuuttajia, joiden vastausten pohjalta laadittiin konkreettisia kehittämissuunnitelmia maakunnittain. Myös Pieksämäki oli mukana tutkimuksessa osana Etelä-Savon maakuntaa. (Uusikylä, Puurtinen, Terävä & Kinnunen 2010, 4–6.)

Selvityksen mukaan maahanmuuttoasiat koskettavat kaikkia kunnan palvelusektoreita, mutta näkyivät viranhaltijatyössä vähäisinä. Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistäviä toimenpiteitä ja palveluita oli kunnissa järjestetty kaikkein vähiten. Maahanmuuttajien osallisuus yhteiskuntaan oli erittäin vähäistä, ja viranhaltijoilla oli liian vähän tietoa yhdenvertaisuuden edistämisestä. Kotouttamispalveluiden resursseja ja tiedottamista pidettiin riittämättöminä, ja kotouttamistoimenpiteiden onnistumista arvioitiin vain kohdalliseksi. Yhteistyötä sekä koulutusta ja ohjausta maahanmuuttajatyöhön toivottiin lisää. (Uusikylä ym. 2010.)

Suurimpia ongelmia maahanmuuttajien kotoutumisessa olivat selvityksen mukaan kieli- taidon puute ja työllistymisvaikeudet. ELY-keskuksen selvitys esittää maahanmuuttajien kotouttamisen onnistumiseksi useita parannusehdotuksia kuntien käytäntöihin. Kotouttamis- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat tulisi saada osaksi kuntien käytännön työskentelyä, ja henkilökuntaa pitäisi kouluttaa kohtaamaan maahanmuuttajia asiakkaina. Maahanmuuttajapalvelut tulisi suunnitella paremmin sekä tiivistää ja lisätä yhteistyötä kuntien, aluehallintovirastojen ja kolmannen sektorin välillä. Tiedottamista eri kielillä tulisi lisätä, tehostaa ja porrastaa. Puhelin- ja etätulkkauksia tulisi kehittää esimerkiksi kuntien yhteisillä tulkkipalveluilla. Maahanmuuttajien omia kokemuksia ja mielipiteitä pitäisi kuulla palveluita kehitettäessä. Kotouttamispalveluiden vaikuttavuudesta tarvittaisiin myös enemmän tutkimustietoa. (Uusikylä ym. 2010, 51–52.)

Palapelin palat paikalleen – **Maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta ja ehdotuksia sen kehittämiseksi** on osa Palapeli-projektia ja Jaana Suokonaution lisensiaatintyö Jyväskylän Yliopistolle. Suokonautio seurasi maahanmuuttajaryhmän suomen kielen opiskelua ja heidän työllistymistään viiden vuoden ajan. Suurin osa maahanmuuttajista on marginaalisessa asemassa työmarkkinoilla erilaisten pätkätöiden, opiskelu- ja toimenpidejaksojen sekä työttömyyden vaihdellessa nopeissa jaksoissa. Kotoutumissuunnitelmat eivät auttaneet maahanmuuttajia kotoutumaan vaan jäivät papereiksi byrokratian rattaisiin. Suokonaution tutkimuksen mukaan kotoutumiskoulutuk-

sen pitäisi alkaa mahdollisimman pian maahantulon jälkeen, ja opetuksen tulisi olla enemmän toiminnallista alkuvaiheessa. Koulutuksen tason ja ryhmän tulisi vastata maahanmuuttajan tasoa. Tutkimuksen mukaan tärkeää olisi myös avata kotoutumiskoulutuksen rakennetta ja tavoitteita siihen osallistuville maahanmuuttajille. (Suokonautio 2008.)

Minna Hallikainen on tutkinut ei-pakolaistaustaisten **maahanmuuttajien kokemuksia asiakkuudesta suomalaisessa palvelujärjestelmässä** maahanmuuton alkuvaiheessa sekä myöhemmin. Suomalaisen palvelujärjestelmän pirstaleisuus ja sektoreihin jakautuminen aiheuttavat vaikeuksia maahanmuuttajille. Hallikaisen johtopäätös on, että maahanmuuttajan ymmärtäessä palvelujärjestelmä kokonaisuutena, hänen toimintakykynsä paranee, vaikka suomen kielen taito olisi puutteellinen. (Hallikainen 2011.)

Hallikaisen tutkimuksesta ilmeni, että maahanmuuttajat tarvitsisivat kokonaisvaltaista tietoa yhteiskunnasta ja palvelujärjestelmästä. Tärkeää olisi myös varmistaa, että maahanmuuttaja ymmärtää saamansa tiedot. Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajat eivät saa riittävästi tukea ja neuvontaa viranomaisilta, joten heidän kotoutumisensa hidastuu. Eri organisaatioiden tulisi lisätä maahanmuuttajille suunnattua tiedotusta, ja työntekijöiden monikulttuurista osaamista tulisi kehittää. Yhteistyötä eri organisaatioiden välillä tulisi parantaa, ja kotoutumisen koordinoitua tulisi muokata vastaamaan enemmän maahanmuuttajien tarpeita. Viimeisenä johtopäätöksenä Hallikainen esittää lisäresurssien ja kotoutumisen tukemiseen niin kunnissa kuin eri organisaatioissa. (Hallikainen 2011.)

Lotta Kokkonen on tehnyt väitöskirjan Keski-Suomeen muuttaneiden **pakolaisten vuorovaikutuskokemuksista**, ja heidän kiinnittymisestäään uuteen sosiaaliseen ympäristöön. Väitöskirjan mukaan vuorovaikutussuhteet antavat tukea ja apua vieraassa maassa ja kulttuurissa. Vuorovaikutussuhteista muodostuneet verkostot toimivat uuteen kulttuuriin ja ympäristöön tulon jälkeen epävirallisina tukiryhminä, joiden puoleen maahanmuuttajan on helppo kääntyä. Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajat kaipaisivat enemmän ystävyys-suhteita paikallisväestön kanssa. Paikallisväestön avulla maahanmuuttajat voisivat harjoittaa kielitaitoaan, ja saada tietoa yhteiskunnan palveluista ja toiminnasta. (Kokkonen 2010.)

”Finding friends after resettlement: a study of the social integration of immigrants and refugees, their personal networks and self-work in everyday life” on norjalaisen Marko Valentan väitöskirja. Valentan tutkimuksen pääaiheena on ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajien kotoutuminen Norjassa. Tutkimuksen mukaan **isot kaupungit ja pienet paikkakunnat tarjoavat erilaisen mahdollisuuden kotoutumiseen** ja sosiaalisten suhteiden luomiseen. Sosiaalisen elämän kokemus eroaa näissä konteksteissa. Suurten kaupunkien etniset verkostot voivat muodostua maahanmuuttajille turvasatamiksi. (Valenta 2008.)

Pienelle paikkakunnalle kotoutuminen voi olla monelle vaikeaa. Valentan tutkimuksessa sekä positiivisimmat että negatiivisimmat kertomukset tulivat pienillä paikkakunnilla asuivilta maahanmuuttajilta. Pienellä paikkakunnalla maahanmuuttaja voi kokea voimakkaasti joutuvansa eristetyksi ja syrjään muusta yhteisöstä. Jos maahanmuuttaja hyväksytään pienellä paikkakunnalla yhteisön jäseneksi, hyväksyminen koetaan vahvana jokapäiväisessä elämässä. (Valenta 2008.)

5 MAAHANMUUTTAJIEN PALVELUT PIEKSÄMÄELLÄ

5.1 Pieksämäen Seutuopisto – yhteys maahanmuuttajatyöhön

Vapaan sivistystyön tarkoituksena on tukea elinikäisen oppimisen periaatteiden mukaisesti yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä sekä kykyä toimia yhteisöissä. Tämän lisäksi se edistää kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja moniarvoisuuden toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa. Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009–2012 ehdottaa uusiksi tavoitteiksi järjestää yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta. Tämä koulutus edistää hyvinvoinnin, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. (Opetusministeriö 2009, 90.)

Vapaan sivistystyön oppilaitokset tarjoavat runsaasti erilaista koulutusta maahanmuuttajille. Niinpä maahanmuuttajakoulutuksesta on tullut yksi merkittävimmistä kehittämis-

kohteista viime vuosina. Kehittämisessä on keskitytty muun muassa maahanmuuttajien kielikoulutukseen, varsinkin yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason suorittamismahdollisuuksien parantamiseen. Tämä kyseinen keskitason tutkinto (taitotaso 3) vaaditaan maahanmuuttajilta kansalaisuuden saamiseksi. Maahanmuuttajien osallistumista koulutuksiin on tuettu myös taloudellisesti opetusministeriön opintotietavustuksilla. (Opetusministeriö 2009, 18–19.)

Maahanmuuton kasvu ja kansainvälistyminen heijastuvat erityisesti kielikoulutuksen sekä muun yhteiskuntaan integroivan koulutuksen lisääntyvänä kysyntänä. Maahanmuuttajaväestön ikärakenne on koko väestön ikärakennetta nuorempi ja maahanmuuttajataustaisen aikuisväestön koulutustarpeet ovat mittavia. Työhallinto vastaa työikäisen aikuisväestön kotouttamiskoulutuksesta sekä luku- ja kirjoitustaidottomien maahanmuuttajien koulutuksesta, mutta tarvitsee toimivaa yhteistyötä kuntien ja koulutuksen järjestäjien kanssa. (Opetusministeriö 2009, 57.)

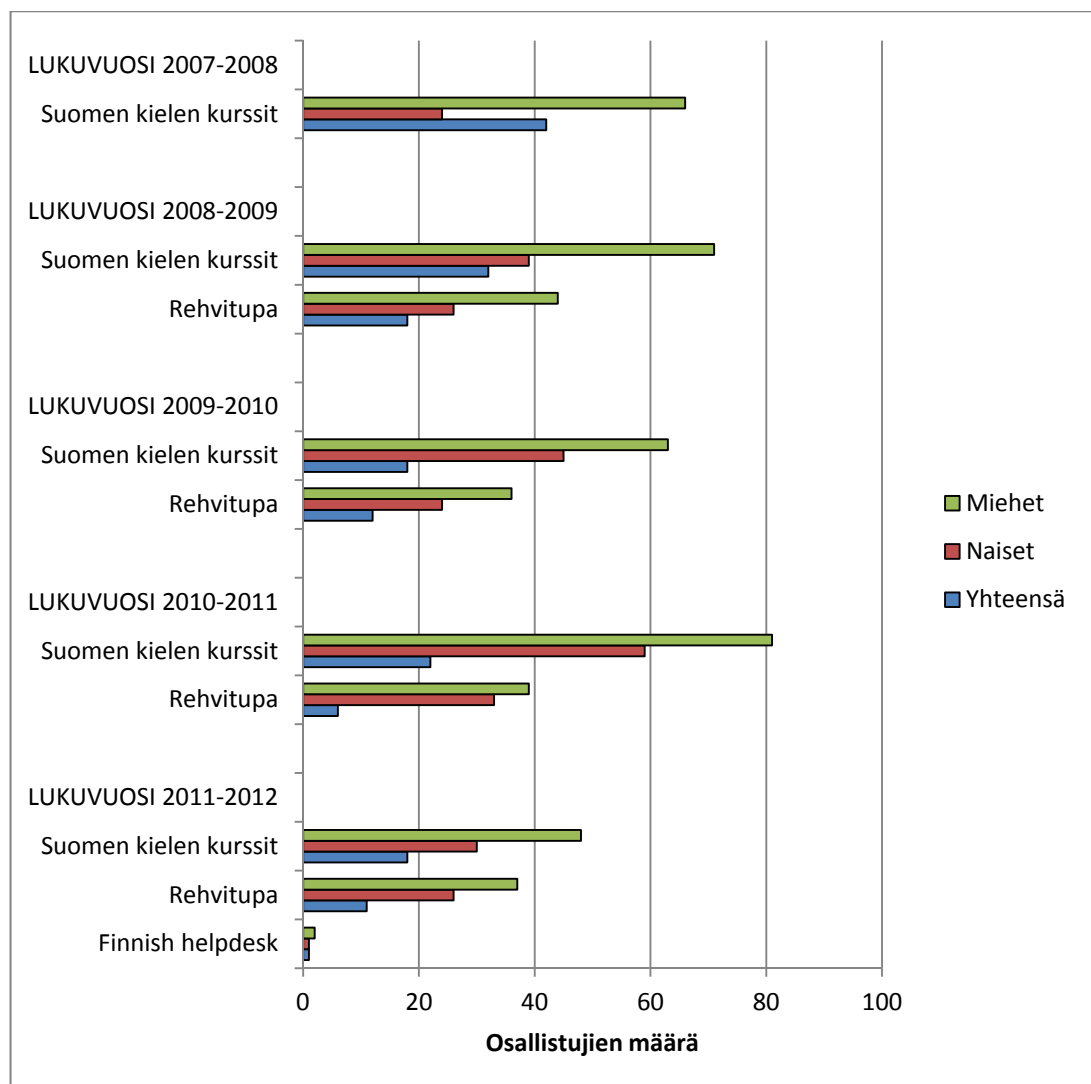
Pieksämäen Seutuopisto kuuluu Suomen vapaan sivistystyön oppilaitoksiin (Opetusministeriö 2009). Sen tavoitteena on tarjota kaikille kaupunkilaisille mahdollisuus itsensä toteuttamiseen, monipuoliseen opiskeluun ja harrastamiseen, jolloin elinikäinen oppiminen toteutuu. (Pieksämäen Seutuopisto 2010, 3.) Seutuopiston aktiivinen rooli maahanmuuttajatyössä on huomioitu siten, että ELY-keskuksen päätöksen mukaan kotouttamistoiminta siirtyi virallisesti opiston hoidettavaksi keväällä 2012 (Päivi Majoinen, henkilökohtainen tiedonanto 24.2.2012).

Monikulttuurinen kohtaamispaikka Rehvitupa sai alkunsa syksyllä 2008 ”Maahanmuuttajat vapaaehtoisverkostossa”-hankkeen tuloksena. Rehvitupa kokoontuu kerran viikossa, ja sen toteutuksesta vastaa englanninkielinen ohjaaja apunaan Diakonia-ammattikorkeakoulun moninaisuus ja monikulttuurisuus- opintokokonaisuuden opiskelijat. (Pieksämäen Seutuopisto 2010, 19.) Rehvituvan ajatuksena on tarjota maahanmuuttajille rento ja mutkaton kohtaamispaikka (Helena Vuojakoski, henkilökohtainen tiedonanto 16.8.2012).

Seutuopisto tarjoaa maahanmuuttajille suomen kielen ja kulttuurin koulutusta. Opisto järjestää myös yleisiä kielitutkintoja, joihin maahanmuuttajat voivat osallistua. Vuonna 2011 suomen kielen keskitason tutkintoon osallistui 24 henkilöä. Uutena palvelumuoto-

na maahanmuuttajille aloitettiin syksyllä 2011 apu- ja tukipalvelu Finnish helpdesk, jonka tarkoituksena on tarjota maahanmuuttajille henkilökohtaista palvelua kotoutumiseen liittyvissä asioissa (Pieksämäen Seutuopisto 2012).

Kuviossa 2 on kuvattu Seutuopiston maahanmuuttaja-asiakkaiden määrää lukuvuosina 2007–2012. Seutuopiston järjestämään toimintaan on osallistunut vuosittain maahanmuuttajia hyvin vaihteleva määrä. Kyseisten vuosien aikana maahanmuuttajataustaisia osallistujia oli yhteensä 463 henkilöä. Sama henkilö on voinut osallistua Seutuopiston toimintaan useiden vuosien aikana. (Leena Ritvanen, henkilökohtainen tiedonanto 1.6.2012.)

KUVIO 2. Maahanmuuttajien määrä Seutuopiston tarjoamassa toiminnassa vuosina 2007–2012 (N=463)

5.2 Pieksämäen peruspalvelut

Maahanmuuttajille kuuluvat samat peruspalvelut kuin kaikille muillekin kuntalaisille. Kotoutumisvaiheessa peruspalveluiden katsotaan olevan äärimmäisen tärkeitä, jotta maahanmuuttaja ei syrjäydy yhteiskunnasta.

Työ- ja elinkeinotoimisto

TE-toimistot tarjoavat palveluja, jotka liittyvät työnhakuun ja ammatilliseen kehittymiseen (Työ- ja elinkeinotoimisto i.a.). Pieksämäen TE-toimistossa on yksi maahanmuuttaja-asiakkaista vastaava virkailija. (Paula Simonen, henkilökohtainen tiedonanto 20.7.2012.) Maahanmuuttajien kotoutumisen tärkeimpiä edellytyksiä ovat työllistyminen, kielitaito ja koulutus, minkä vuoksi TE-toimiston palveluilla on suuri merkitys kotoutumisessa (Suomen Kuntaliitto 2011).

Maistraatti ja paikallispoliisi

Pieksämäelle muuttavia ulkomaalaisia palvelee Mikkelin maistraatti. Maahanmuuttajien on rekisteröidyttävä ja allekirjoitettava ulkomaalaisen rekisteröinti-ilmoituslomake ja muuttoilmoitus väestöjärjestelmään. Vakituisesti Suomessa asuvat saavat henkilötunnuksen, ja heille merkitään kotikunta. (Maistraatit i.a..)

Poliisilla on oma tehtävänsä maahanmuuttajien kotoutumisessa. Sen roolina on valvoa perustuslain ja yhdenvertaisuuslain toteutumista sekä tarjota yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Hyvässä kotoutumiskehityksessä poliisi ehkäisee syrjäytymistä, joka on tulevaisuudessa keskeinen sisäisen turvallisuuden riski. (Tanner 2008, 16–18.) Pieksämäellä toimii poliisilaitos ja lupakanslia (Poliisi 2012).

Kansaneläkelaitos

Kaikki Suomen kansalaiset ovat oikeutettuja Kelan myöntämään sosiaaliturvaan (Kela 2012b). Maahanmuuttajien kohdalla sosiaaliturvan piiriin pääseminen riippuu pääsääntöisesti maahanmuuton pituudesta. Jos kyseessä on vakituinen muutto, kuuluu maahan-

muuttaja Suomen sosiaaliturvan piiriin heti muuttohetkestä lukien ja saa Kelan etuuksia. Vakituista asumista osoittavat kahden vuoden pituinen työskentely, paluumuutto tai perhesyistä johtuva muutto Suomeen. (Kela 2011.) Oleskeluluvan omaavilla maahanmuuttajilla tulee oleskeluluvan olla voimassa vähintään vuoden, jotta he ovat oikeutettuja sosiaaliturvaan (Kela 2012a). Maahanmuuttajalla on oikeus työmarkkinatuen suuruiseen kotouttamistukeen heti, kun hänelle on tehty kotouttamissuunnitelma (Rissanen 2011).

Kunnan palvelut

Pieksämäen kaupunki tarjoaa maahanmuuttajille ja heidän perheilleen samat palvelut kuin muillekin asukkailleen. Lapsiperheille on tarjolla Pieksämäellä monipuolisia päivähoitopalveluja, kuten esimerkiksi englannin- ja saksankieliset päiväkodit. Kaupunki palkkaa tarvittaessa venäjänkielisiä työntekijöitä päiväkoteihin tukemaan venäjänkielisten lasten integroitumista suomalaiseen päiväkotiin. (Skantz 2012, 14).

Pieksämäellä toimii useita perusopetusta antavia kouluja sekä lukio. Myös perusopetuksessa on useita venäjän kieltä osaavia työntekijöitä (Skantz 2012, 13). Syksyllä 2012 uutena palveluna aloitettiin maahanmuuttajalapsille suunnattu valmistava luokka, joka toimii Kontiopuiston koululla (Päivi Majoinen, henkilökohtainen tiedonanto 21.9.2012). Toisen asteen opetusta tarjoavia oppilaitoksia ovat muun muassa Koulutuskeskus Agricola ja Etelä-Savon ammattiopisto. Pieksämäellä venäjä kotikielenä -opetusta järjestetään peruskouluissa sekä Etelä-Savon ammattiopistossa. (Skantz 2012, 14.)

Maahanmuuttajat, jotka tulevat työhön alle kahdeksi vuodeksi, ovat oikeutettuja yleisiin terveyspalveluihin sekä työterveyshuoltoon (Skantz 2012, 15). Pieksämäellä toimii julkisten terveyspalveluiden lisäksi useita yksityisiä lääkäreitä.

Pieksämäen kulttuuri- ja vapaa-ajanpalvelut ovat monipuoliset. Kaupungin kirjastoa pidetään maahanmuuttajien linkkinä omaan äidinkieleen monikielisen materiaalin välittäjänä. Kulttuurikeskus Poleeni tarjoaa kaikille kuntalaisille, myös maahanmuuttajille erilaisia kulttuurielämyksiä. (Skantz 2012, 14).

Tulkkauspalvelut ja tulkin käyttö

Tulkin käytöstä asiakastilanteissa säädetään monilla eri laeilla. Viranomaisten on ulkomaalaislain (301/2004) nojalla huolehdittava tulkkauksesta. Lisäksi maahanmuuttajalla on oikeus saada häntä koskevasta päätöksestä tieto joko omalla äidinkielellä tai kielellä, jota hän ymmärtää. Myös hallintolaki (434/2003) ja hallintolain käyttölaki (586/1996) määrittävät viranomaisten velvollisuuden tulkkaamisesta ja kääntämisestä, jos henkilö ei osaa virastoissa käytettävää kieltä.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) turvaa sen, että maahanmuuttaja-asiakkaan kulttuuri, äidinkieli ja yksilölliset tarpeet on otettava huomioon terveystalveissa. Tämän lisäksi on huolehdittava tulkkauksesta niin, että asiakas saa riittävän ymmärryksen terveydentilastaan. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2008) oikeuttaa maahanmuuttaja-asiakkaan hyvään kohteluun ilman syrjintää sosiaalipalveluissa. Asiakkaan on ymmärrettävä oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot. Jos sosiaalihuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan kieltä, on heidän mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkin hankkimisesta.

Tulkkipalvelujen käyttö etenkin kotoutumisen alkuvaiheessa olisi äärimmäisen tärkeää, ettei maahanmuuttajalle ja viranomaisille jäisi epäselvyyksiä kotoutumiseen liittyvissä asioissa. Varsinkin kotoutumissuunnitelman laatimisessa tulkin käytön tulisi olla enemmän sääntö kuin poikkeus. (Työministeriö 2005, 23, 26.)

6 MAAHANMUUTTAJATYÖN EETTINEN HERKKYYS JA KOMPETENSSI

Jo opinnäyteprosessin alkuvaiheessa kiinnitimme huomiota siihen, miten tärkeää maahanmuuttajien kanssa työskennellessä on huomioida eettisyyteen liittyvät asiat. Maahanmuuttajien parissa liikutaan kulttuurien ja asenteiden rajapinnoilla, joissa työntekijöiden tekemät eettiset ratkaisut vaikuttavat maahanmuuttajien elämään. Siksi olemme halunneet tässä opinnäytetyössä korostaa maahanmuuttajatyön eettistä herkkyyttä ja kompetenssia.

Nykyaikana eettinen osaaminen kuuluu olennaisena osana ammatilliseen asiantuntijuu-teen. Asiantuntijoilta edellytetään kykyä hankkia ja luoda uutta tietoa, sekä toimia yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa kehittäen yhteistä toimintakulttuuria. Tänä päivänä moniammatilliset tiimit ovat hyvin yleisiä, koska niissä asiantuntijuutta voidaan jakaa ja yhdistää. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2011, 10.)

Moraali, etiikka ja ammattietiikka ovat vahvasti läsnä sosiaalialalla. Moraali tarkoittaa ihmisen käsitystä oikeasta ja väärästä. Etiikka puolestaan tutkii ja pyrkii ymmärtämään oikeaa ja väärää. Ammattietiikka pitää sisällään jokaisen ammattialan yhteisesti sovittuja näkemyksiä siitä, millainen toiminta on yleisesti hyväksyttyä. (Juujärvi ym. 2011, 13.) Sosiaalialalla työskentelevien on sisäistettävä alan arvot ja ammattieettiset periaatteet, sekä sitouduttava toimimaan niiden mukaisesti. Näiden asioiden lisäksi tulee reflektoida omaa toimintaa, edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 166.)

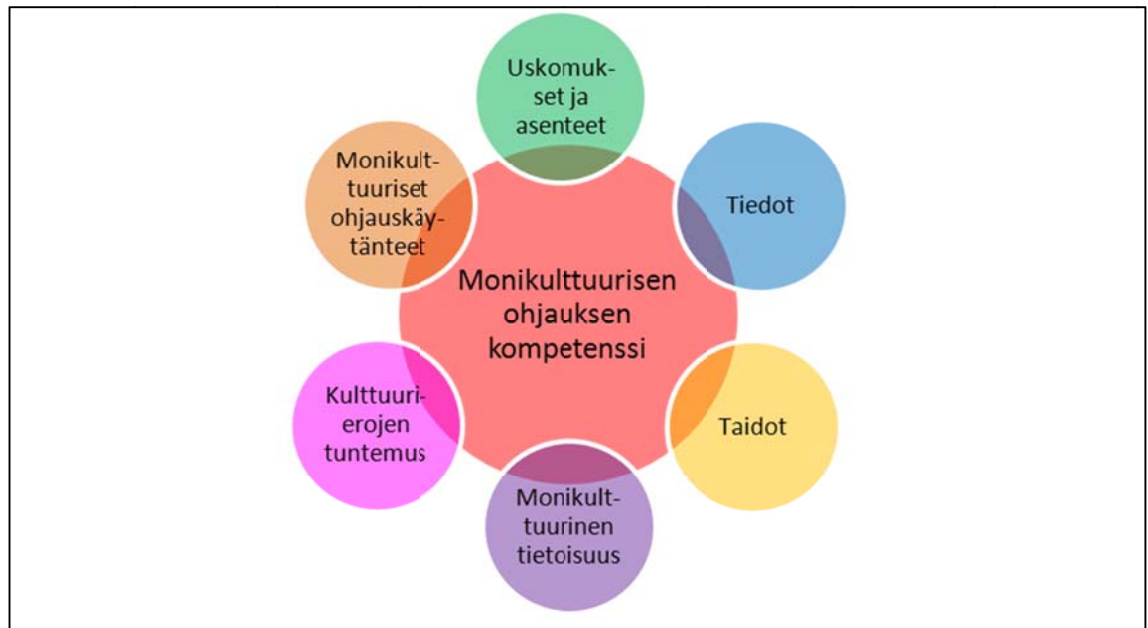
Sosiaalialan työssä työntekijöillä täytyy olla eettistä herkkyyttä, joka tarkoittaa taitoa tunnistaa asiakkaiden erityispiirteet, tarpeet, oikeudet ja velvollisuudet. Eettisen herkkyyden omaava työntekijä pohtii oman toimintansa vaikutuksia toisten ihmisten hyvinvointiin, sekä erilaisten valintojen vaikutuksia kaikkien osapuolten kannalta. (Juujärvi ym. 2011, 21–22.)

Maahanmuuttajatyön ammattilaisilla on suuri merkitys maahanmuuttajien kotoutumisen tukijoina. Heitä voidaan pitää sillanrakentajina, jotka toimivat yhteistyössä sekä maahanmuuttajien ja heidän läheistensä parissa että viranomaistahojen kanssa. Työntekijöiden tulee tiedostaa omat ennakkoluulot ja asenteet, jotta he pystyvät kohtaamaan eri kulttuureista tulevia ihmisiä. Hyvän itsetunnon omaava työntekijä pystyy paremmin huomaamaan erilaisuuden ihmisen elämäkokemusta rikastuttavana voimavarana. (Puukari & Taajamo 2007, 17.)

Puukarin ja Taajamon mukaan maahanmuuttajien parissa työskenneltäessä olisi tärkeää saavuttaa aito dialogi työntekijän ja asiakkaan välillä. Tämä tarkoittaa, että osapuolet ovat avoimia oppimaan toinen toisiltaan, ja olemaan vuorovaikutuksessa yli kulttuurirajojen. Maahanmuuttajatyössä jokainen asiakas tulee huomioida yksilöllisesti omine kulttuuritaustoineen ja elämäntilanteineen. (Puukari & Taajamo 2007, 17–18.)

Ihmiskäsityksen tiedostaminen on tärkeää maahanmuuttajien kanssa työskenneltäessä. Työntekijän suhtautumisella toisia ihmisiä kohtaan on hyvin ratkaiseva merkitys ohjauksella tai palvelusuhteen toimivuudessa. Erityisesti monikulttuurisessa ohjauksessa korostuu kokonaisvaltainen vuorovaikutus, jossa asiakasta kunnioitetaan ja arvostetaan aidosti. (Parkkinen & Puukari 2007, 28, 33–34.)

Monikulttuurisen ohjauksen kompetenssi sisältää kuusi keskeistä osa-aluetta (kuvio 3.): uskomukset ja asenteet, tiedot, taidot, monikulttuurinen tietoisuus, kulttuurierojen tuntemus sekä monikulttuuriset ohjauksikäytänteet. Ensimmäiseen osa-alueeseen kuuluu uskomusten ja asenteiden lisäksi ennakkoluulot ja stereotyyppit. Jotta työntekijä pystyy asettautumaan maahanmuuttajan rooliin, on hänen tultava tietoiseksi oman kulttuurin ja omien arvojensa vaikutuksista. Toisen osa-alueen tiedot pitävät sisällään ymmärryksen omasta maailmankatsomuksesta, tietoa asiakasryhmistä sekä yhteiskunnan eri tekijöistä. Kolmannen osa-alueen taitoihin kuuluu erilaisten maahanmuuttajatyöhön sopivien toimintatapojen hallinta. Ohjaajan monikulttuurinen tietoisuus pitää sisällään käsityksen omista arvoista, olettamuksista ja ennakkoluuloista. Kulttuurierojen tuntemuksen tavoitteena on, että työntekijä ymmärtää maahanmuuttajien kulttuuritaustoista johtuvat hyvin erilaiset maailmankatsomukset. Monikulttuurisissa ohjauksikäytännöissä kulttuurierojen tuntemus on tärkeässä asemassa, jotta pystytään soveltamaan toimivia toimintatapoja maahanmuuttajien kanssa työskentelyyn. (Lairio & Leino 2007, 50–52.)

KUVIO 3. Monikulttuurisen ohjauksen kompetenssin osa-alueet (Lairio & Leino 2007, 50–51.)

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

7.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja perustehtävät

Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä näkyväksi Pieksämäen kotouttamispalvelujen tämänhetkinen tilanne. Tämän lisäksi työn tavoitteena oli tuottaa palveluja kotouttamispalvelujen kehittämiseksi, jolloin maahanmuuttajien kotoutuminen olisi entistä helpompaa ja joustavampaa. Tavoitteena oli myös tuoda esiin maahanmuuttajien omakohtaisia kokemuksia kotoutumisesta, joita käytettiin kyseisen kehittämistyön rakennusaineina.

Tutkimusongelmat ovat seuraavat:

1. Miten maahanmuuttajat ovat kotoutuneet Pieksämäelle?
2. Millaiset tukitoimet ja tiedot auttavat maahanmuuttajien kotoutumisessa?
3. Miten maahanmuuttajien parissa työskentelevät näkevät maahanmuuttajien kotoutumisen onnistuvan Pieksämäellä?

Tutkimukseen kerättiin tietoa sekä pieksämäkeläisiltä maahanmuuttajilta että työntekijöiltä, jotka työskentelevät maahanmuuttajien parissa. Aineiston perusteella saatiin tietoa, jonka pohjalta Seutuopiston toimintaa voidaan kehittää vastaamaan mahdollisimman kattavasti maahanmuuttajien tarpeita. Tällöin maahanmuuttajat voisivat motivoitua käyttämään yhä enenevässä määrin Seutuopiston palveluja, ja haluaisivat osallistua myös opiston toiminnan kehittämiseen. Tällaisen yhteisen kehittämistyön avulla Seutuopiston roolia maahanmuuttajien keskuudessa ja maahanmuuttajapalveluiden tarjoajana voitaisiin vahvistaa entisestään. Tutkimus auttaa myös selventämään eri tahojen roolia kotouttamistyössä, mikä mahdollistaa yhteistyötahojen välisen moniammatillisen työn kehittymisen.

7.2 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen toteuttaminen

Maahanmuuttajien kotoutuminen ja siihen liittyvät asiat ovat erittäin moninaisia ja yksilöllisiä. Niitä on vaikeaa tarkasti määrittää, saati mitata. Siksi opinnäytetyössä on kerätty aineistoa monipuolisesti erilaisilla menetelmillä. Aineistoa kerättiin osallistuvalla havainnoinnilla maahanmuuttajilta Rehvituvan toiminnassa ja strukturoidulla kyselylomakkeilla jotka suunnattiin maahanmuuttajille sekä heidän parissaan työskenteleville. Lisäksi aineistoa kerättiin tutustumalla muiden kaupunkien maahanmuuttajatyöhön. Rehvituvan toimintaan osallistuminen auttoi hahmottamaan keskeiset asiat, joihin tutkimuksessa haluttiin keskittyä.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusta. Tässä opinnäytetyössä edellä mainituista tutkimusmenetelmistä käytetään termejä laadullinen ja tilastollinen tutkimus. Laadullista ja tilastollista tutkimusta on vaikea tarkasti erottaa toisistaan, ja usein menetelmiä käytetään rinnakkain, jolloin ne täydentävät toisiaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 136–137). Molemmilla menetelmillä on sekä vahvoja että heikkoja puolia. Tilastollisen menetelmän hyviä puolia on tuottaa tilastollisesti luotettavia johtopäätöksiä. Laadullisella menetelmällä voidaan paljastaa tilastollisten tunnuslukujen takana olevat prosessit ja välittävät mekanismit. (Raunio 1999, 344.) Tässä tutkimuksessa käytettiin molempia menetelmiä, koska niiden avulla saatiin toisiinsa täydentävää aineistoa suhteellisen pieneltä joukolta tutkimukseen osallistujia.

Tilastollisen tutkimuksen lähtökohtana on etsiä tarvittavaa tietoa tutkimusongelman ratkaisemiseksi strukturoiduilla kysymyksillä. Tällöin vastauksia voidaan käsitellä numeerisesti. Survey-tyyppisessä tutkimuksessa tietoja kerätään standardoidussa muodossa tietyltä ihmisjoukolta. (Hirsjärvi ym. 2007, 122.)

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä käyttää useita eri aineiston keruumenetelmiä ja myös useita tutkimusmetodeja, mitä kutsutaan triangulaatioksi (Vilka 2005, 53). Se mahdollistaa myös eri näkökulmien käytön tutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu kotoutumisprosessia maahanmuuttajien ja maahanmuuttajatyötä tekevien näkökulmasta paikallisella tasolla ja laajemmalla, koko yhteiskunnan mittapuulla. Tutkimukseen on kerätty tietoa maahanmuuttajien omista subjektiivisista kokemuksista kotoutumisprosessissa sekä työntekijöiden näkemyksiä. Aineistosta saatua tietoa on verrattu kotoutumista linjaaviin lakeihin ja strategioihin sekä tässä tutkimuksessa käytettyyn aikaisempaan tutkimusaineistoon.

Osallistuva havainnointi on sekä laadullisen tutkimuksen tutkimusmetodi että aineistonkeruu tapa (Vilka 2005, 120). Tässä tutkimuksessa osallistuva havainnointi oli hyvä keino kerätä tietoa maahanmuuttajilta kotoutumiseen liittyvistä asioista. Osallistuvassa havainnoinnissa havainnoija ei ole koskaan pelkästään tutkijan roolissa, vaan hänen on tasapainoiltava tutkijan ja ihmisen roolin välillä. Ihmisenä ja tutkijana tehtyjen havaintojen välillä on eroa, jonka vuoksi on merkityksellistä erottaa ne toisistaan. Havainnoimalla kerätty aineisto on materiaalia, josta tutkimusta tehdään. Aineisto ei itsessään ole vastaus tutkimukseen. Osallistuvassa havainnoinnissa aineiston luokittelu on vaikeaa etukäteen. Osallistuva havainnointi on tietoista tarkkailua, jossa tutkitaan yksittäisen ihmisen toimintaa ja vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa. (Vilka 2006, 37–38, 68–86.)

Laadullisen tutkimusaineiston analyysin voi jakaa kahteen vaiheeseen, havaintojen yhdistämiseen eli pelkistämiseen sekä tulosten tulkintaan. Havaintojen pelkistäminen on sisällönanalyysia. Havaintojen kuvaaminen on vasta aineiston dokumentointia, kiinnostavin asia tulee esille analysoimalla. Tulosten tulkintaan liittyy aina ymmärrys, tieto syntyy vuoropuheluna tutkijan, aineiston ja teorian välillä. (Vilka 2006, 80–82, 86–87.)

Koska tähän tutkimukseen kerättiin aineistoa monipuolisesti erilaisilla menetelmillä, laadullisen aineiston analyysimenetelmäksi valittiin sisällönanalyysi. Se on menetelmänä varsin väljä ja sen avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta (Tuomi & Sarajärvi 2003, 93). Laadullista aineistoa tähän tutkimukseen kerättiin osallistuvalla havainnoinnilla ja tutustumiskäynneillä. Tämä aineisto perustui lähinnä omiin havaintoihimme. Lisäksi saimme aineistoa kyselylomakkeista, joihin vastaajat olivat kirjoittaneet strukturoitujen vastausvaihtoehtojen lisäksi runsaasti omia avoimia huomioita ja kommentteja. Avoimista vastauksista etsimme pelkistettyjä ilmauksia, jotka listasimme teemoittain.

Ilman metodia eli selkeitä sääntöjä tutkimushavainnoista tulee pelkkien omien ennakkoluulojen todistelua (Vilka 2006, 89). Sisällönanalyysillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivis kuvaus. Sisällönanalyysin avulla aineisto järjestetään johtopäätösten tekemistä varten. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 105.)

7.3 Havainnointi Rehvituvan toiminnassa

Osallistuminen Rehvituvan toimintaan keväällä 2012 antoi pohjan tutkimuskysymysten laatimiseen. Osallistuvaa havainnointia Rehvituvan toiminnassa toteutettiin keväällä 2012. Rehvitupa kokoontui kevään aikana 17 kertaa keskiviikkoiltaisoin klo 18.00–20.00. Ohjelmassa oli pääosin vapaamuotoista seurustelua ja toiminnallisia tuokioita. Maahanmuuttajia oli paikalla vaihtelevasti, kävijämäärät vaihtelivat muutamasta maahanmuuttajasta pariinkymmeneen. Suurin yleisömäärä oli huhtikuussa thaimaalaisen uuden vuoden juhlinnassa, jossa oli vieraita yli 50, mukana myös paikallisväestöä. Maahanmuuttajia Rehvituvalla oli monesta eri maasta, muun muassa Venäjältä, Saksasta, Hollannista, Syyriasta ja Israelista. Osallistuvaa havainnointia toteutettiin myös suomen tunteja seuraamalla sekä Finnish helpdeskin-toimintaan osallistumalla.

Tämän tutkimuksen yhteydessä osallistuva havainnointi eteni tutkittavien ehdoilla. Havainnointia kertyi yhteensä 82 tuntia. Havainnoista teimme kenttämuistiinpanoja ja kävimme yhdessä reflektoivaa keskustelua. Muistiinpanojen pohjalta pidimme tutkimuspäiväkirjaa, johon kirjasimme ylös myös omia pohdintojamme. Havainnoinnin avulla saatiin suoraa ja välitöntä tietoa maahanmuuttajilta. Havainnoinnin avulla oli mahdollista huomioida puutteellisen yhteisen kielen lisäksi ilmeet, eleet ja äänensävyt. Osallistu-

va havainnointi soveltui hyvin tutkimukseen, jossa oli tutkittavina maahanmuuttajia eri kulttuureista. Aineiston keruumenetelmistä osallistuva havainnointi oli samalla kaikista haasteellisimmin. Tietomäärä havainnoitavasta tilanteesta oli runsasta ja sen kirjaaminen muistiin piti tehdä vasta jälkikäteen. Koska osallistuimme havainnoijina itse tilanteeseen, meidän piti tiedostaa oma vaikutus tutkittavan kohteen elämään.

Aineiston pelkistämävaiheessa esiin nousi käsitteitä eri teemoista. Näitä teemoja olivat muun muassa suomen kielen oppimisen vaikeus, asioiminen ja tiedon saaminen, sosiaalisten suhteiden luominen, hyväksytyksi tuleminen, mahdollisuudet omassa elämässä, työn tai opiskelupaikan löytäminen, toimeentulo, osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuus omaan elämään.

Suomen kielen oppituntien aikana huomasimme, kuinka motivoituneita maahanmuuttajat olivat oppimaan suomen kieltä, ja kuinka he korostivat suomen kielen merkitystä yhteiskuntaan integroitumisen välineenä. Havaitimme, että varsinkin suomen kielioppi on hyvin haastavaa maahanmuuttajille.

Koimme, että Finnish helpdesk-toiminta on todella tärkeä maahanmuuttajia ajatellen. Näin heillä on mahdollisuus saada yksilöllistä ohjausta ja tukea omien asioiden hoidossa. Suurin osa maahanmuuttajista, joihin tutustuimme, pärjäsivät Suomessa hyvin. Niillä, joiden kotoutuminen aiheutti enemmän vaikeuksia, ongelmat kasautuivat erittäin pahasti. Osa maahanmuuttajista jäi erittäin haavoittuvaan asemaan puuttuvan kielitaidon ja turvaverkoston takia. Heidän ongelmansa olivat moninaisia ja aiheuttivat suuria vaikeuksia selviytyä jokapäiväisessä elämässä. Pieksämäelle muuttaa Venäjältä perheitä, joiden kielitaito on erittäin puutteellista, ja jotka tarvitsisivat tiivistä ohjausta ja tukea varsinkin maahanmuuton alkuvaiheessa. Perheissä etenkin murrosikäiset lapset ovat suuressa vaarassa kielitaidottomina syrjäytyä yhteiskunnasta.

Moni maahanmuuttaja oli törmännyt Pieksämäellä asioidessaan epäluuloisiin ja karteleviin asenteisiin. Kieliongelmat olivat yleisiä ja moni oli eri palvelupisteissä ja virastoissa asioidessaan jäänyt epätietoiseksi omista oikeuksistaan tai velvollisuuksistaan. Tulkin käyttö oli ollut erittäin vähäistä ja useat maahanmuuttajat olivat turvautuneet tuttavien apuun kieliongelmissa. Useimmiten asiat olivat järjestyneet jotenkuten, mutta myös väärinkäsityksiä oli sattunut.

Kehittämisehdotuksia varten teimme tutustumiskäyntejä Mikkelin, Kuopion, Savonlinnan, Jyväskylän ja Helsingin maahanmuuttopalveluihin. Tutustumiskäynnit muihin kaupunkeihin avarsivat paljon ajatusmaailmoitamme. Erityisesti Jyväskylän Palapeli2-hanke teki vaikutuksen hyvin monipuolisella maahanmuuttajatyöllä.

Monilla paikkakunnilla maahanmuuttajapalvelut on keskitetty. Maahanmuuttajat saavat eri toimijoiden tarjoamat palvelut samasta toimintapisteestä. Yhteistyö eri toimijoiden välillä on luontevaa, ja maahanmuuttajat on helppo ohjata eteenpäin saamaan tarvitsemaansa apua. Käytännössä avun ja tuen saaminen on maahanmuuttajille helpompaa, myös tulkkipalveluiden järjestäminen on käytännöllisempää.

Tällä hetkellä maahanmuuttajat joutuvat asioimaan Pieksämäellä monissa eri paikoissa. Tiedonsaanti eri palveluista on vaikeaa, päivitettyä tietoa ei ole saatavilla. Myös tiedonkulku eri viranomaisten välillä on hankalaa. Omien havaintojemme mukaan Pieksämäellä tarvitaan maahanmuuttajille suunnattua palveluohjausta ja eri toimijoiden yhteistyötä, jotta välttyttäisiin jatkossa totaalisilta väliinputajilta.

7.4 Kyselyn toteuttaminen

Tutkimusaineistoa kerättiin strukturoiduilla kyselylomakkeilla, jotka suunnattiin maahanmuuttajille sekä heidän parissaan työskenteleville. Kyselyillä kerättiin aineistoa siitä, miten maahanmuuttajien kotoutuminen ja osallisuus toteutuvat tällä hetkellä Pieksämäellä. Aluksi ajatuksena oli käyttää yksilöhaastatteluja tiedonkeruumenetelmänä, mutta maahanmuuttajat arastelivat ja jännittivät haastattelutilanteita. Omiin havaintoihimme yksilöhaastatteluiden haasteista saimme vahvistuksen Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2007, 207) kirjasta. Keväällä 2012 kokeilimme teemahaastattelua neljälle maahanmuuttajalle. Haastattelujen tekeminen oli vaikeaa, koska monilla maahanmuuttajilla suomen kielen taito oli melko heikko. Tämän kokemuksen perusteella päädyimme keräämään aineistoa strukturoiduilla kyselylomakkeilla.

Strukturoitujen kyselylomakkeiden avulla tavoitteena oli saada suhteellisen laaja tutkimusaineisto. Mahdollisimman selkeän ja kattavan lomakkeen avulla tiedot voidaan kä-

sitellä nopeasti ja tulokset analysoida tilasto-ohjelman avulla (Hirsjärvi ym. 2007, 207, 191).

Vaikka strukturoidulla kyselylomakkeella voidaan saada huomattavan suuri tutkimusaineisto, liittyy siihen myös haasteita. Vastaajien suhtautumisesta kysymyksiin ei voida olla varmoja, jolloin heidän vastauksensa eivät välttämättä anna rehellistä kuvaa asiasta. Toinen mahdollinen epäkohta on se, ettei vastaajille ole osattu asettaa oikeanlaisia vastausvaihtoehtoja. Lisäksi varsinkin postitettavissa kyselylomakkeissa vastausprosentti voi jäädä hyvin alhaiseksi. (Hirsjärvi ym. 2007, 190–191.)

Kyselylomakkeen kokeilu pienelle joukolle on välttämätöntä ennen varsinaisen kyselyn suorittamista (Hirsjärvi ym. 2007, 199). Esitestaus toteutettiin muutamien maahanmuuttajien kanssa Seutuopistolla ja havaittiin, että maahanmuuttajille suunnatuissa kyselylomakkeissa oli paljon täsmennettävää. Sopivia kysymyksiä pohdittiin yhdessä maahanmuuttajien kanssa, ja tarvittavat muutokset tehtiin lomakkeisiin.

Tutkimuksen onnistumista voidaan edistää suunnittelemalla kysymykset tarkkaan ja laatimalla selkeät kyselylomakkeet (Hirsjärvi ym. 2007, 193). Kyselylomakkeisiin otettiin tällä hetkellä voimassa olevasta Pieksämäen maahanmuutto-ohjelmasta 2008–2015 (2004) väittämiä, jotka käsittelivät maahanmuuttajatyön toimivuutta. Lisäksi kysymykset käsittelivät asenteita, arvoja sekä mielipiteitä. Kyselylomakkeet sisälsivät pääosin strukturoituja kysymyksiä, monivalintakysymyksiä sekä asteikkoihin perustuvia kysymyksiä. Työntekijöille suunnatuissa kyselylomakkeissa oli edellä mainittujen kysymystyyppien lisäksi myös avoimia kysymyksiä.

Hirsjärven ym. (2007, 199) teoksen mukaisesti kyselylomakkeiden mukana lähetettiin lähetekirje (liitteet 1–2 & 5), jossa kerrottiin kyselyn tarkoituksesta. Kirjeessä painotettiin sitä, miten tärkeitä vastaukset ovat opinnäytetyön onnistumisen kannalta. Lähetekirjeissä oli selkeästi ilmoitettu viimeinen vastauspäivämäärä ja se, että postimaksu on jo valmiiksi maksettu. Kirjeen loppuun laitettiin yhteystiedot, jotta vastaajilla oli mahdollisuus ottaa yhteyttä, sekä kiitettiin vastaajia kyselyyn osallistumisesta.

Maahanmuuttajille suunnatut kyselylomakkeet

Kyselylomakkeilla (liitteet 3–4) kartoitettiin maahanmuuttajien mielipiteitä kotoutumista tukevista toimista ja tarpeista. Lomakkeilla kerättiin tietoa muun muassa siitä, miten maahanmuuttajat olivat itse kokeneet kotoutumisen onnistuneen, mitä palveluita he olivat käyttäneet ja olivatko he tyytyväisiä saamiinsa palveluihin. Tämän lisäksi selvitettiin mistä he olivat saaneet tietoa ja millaisissa asioissa he kaipaivat lisää tietoa ja tukea. Tietoa haluttiin myös siitä, kuinka hyvin maahanmuuttajien mielestä Pieksämäen maahanmuutto-ohjelman 2008–2015 (2004) sisältö vastaa käytäntöä.

Maahanmuuttajille suunnatut kyselylomakkeet ja saatekirjeet käännettiin myös englanniksi. Kyselylomakkeita lähetettiin Seutuopiston toiminnassa mukana olleille maahanmuuttajille sekä heidän tuttavilleen. Lisäksi lomakkeita jaettiin TE-toimiston järjestämän kotouttamiskurssin osallistujille. Kyselylomakkeita maahanmuuttajille lähetettiin kaikkiaan 54 kappaletta. Vastauksia tuli 29 kappaletta, joten vastausprosentti oli 54.

Työntekijöille suunnatut kyselylomakkeet

Toisella kyselylomakkeella (liite 6) lähestyttiin Pieksämäen viranomaisia ja maahanmuuttajatyötä tekeviä. Kyselyllä pyrittiin tavoittamaan mahdollisimman laajasti kaikki eri toimijat. Kysymysten tavoitteena oli selvittää, miten työntekijät kokevat oman ammattitaitonsa riittävän maahanmuuttajien kanssa työskentelyyn. Lisäksi haluttiin selvittää, ovatko he tietoisia lain määrittämistä velvollisuuksista ja Pieksämäen kotouttamisohjelman sisällöstä sekä noudattavatko he työssään niitä. Kysymyksillä haluttiin tietoa myös eri toimijoiden yhteistyöstä ja sen toimivuudesta sekä kartoitettiin työntekijöiden toiveita yhteistyön laajentamiselle ja lisäkoulutukselle. Maahanmuuttajien parissa työskenteleville lähetettiin yhteensä 34 kyselylomaketta, joihin saatiin 28 vastausta; vastausprosentti oli 82.

Kyselyillä saatua tietoa analysoitiin ja verrattiin teorian tietoon, jotta kotoutumiseen liittyvät haasteet ja kehittämiskohteet voitiin hahmottaa. Erityisesti pyrittiin kartoittamaan

Seutuopiston roolia ja mahdollisuuksia kotoutumisen tukemisessa sekä yhteistyön ja verkottumisen merkitystä maahanmuuttajatyössä.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

8.1 Maahanmuuttajien vastaukset

Taustatiedot

Tutkimukseen osallistui 29 maahanmuuttajaa, joiden ikäjakauma oli 26–64 vuotta. Vastaaajista (N=29) 18 oli naisia ja 11 miehiä. Kyselyyn vastanneista (N=29) maahanmuuttajista 7 oli muuttanut Suomeen työn vuoksi, 12 henkilöä perhesuhteiden vuoksi, 2 opiskelun ja 8 henkilöä muiden syiden, kuten asumisolosuhteiden, paluumuuton ja rauhallisen asuinympäristön vuoksi. Maahanmuuttajien Suomessa oleskeluaika vaihteli suuresti. Vastaaajista (N=29) viisi oli ollut Suomessa alle vuoden ja yhdeksän yli kymmenen vuotta. (taulukko 2.)

TAULUKKO 2. Vastanneiden maahanmuuttajien taustatiedot

Taustatiedot	n	%
Sukupuoli (N=29)		
Naisia	18	62
Miehiä	11	38
Ikä (n=27)		
alle 40-vuotiaita	12	44
41-50-vuotiaita	10	37
51-60-vuotiaita	4	15
yli 60-vuotiaita	1	4
Asumisaika Suomessa (N=29)		
alle vuosi	5	17
1-2 vuotta	4	14
3-4-vuotta	6	21
5-10 vuotta	5	17
yli 10 vuotta	9	31
Maahanmuuton syy (N=29)		
Työ	7	24
Perhesuhteet	12	41
Opiskelu	2	7
Muu syy	8	28

Maahanmuuttajilta kysyttiin, kuinka hyvin he ovat kotiutuneet Pieksämäelle, ja ovatko he tyytyväisiä elämäänsä. Vastajista (N=29) 16 kertoi kotiutuneensa hyvin, ja loput kohtalaisesti. Vastajista (n=27) 26 oli tyytyväisiä elämäänsä, ainoastaan yksi vastaajista kertoi olevansa tyytymätön elämäänsä.

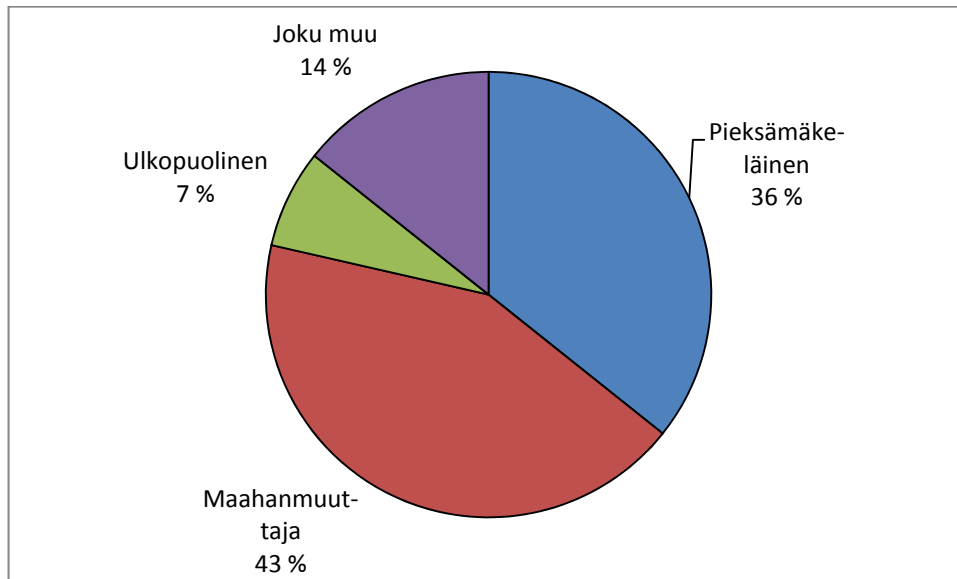
”Some things I like, some things I don’t. I hate being unemployed. I am not used to it.”

Tutkimukseen osallistuneista maahanmuuttajista (n=28) yhdeksälle henkilölle oli tehty kotoutumissuunnitelma. Kaikilla vastaajilla ei ollut selkeää kuvaa siitä, oliko heille laadittu kotoutumissuunnitelma.

”I think with TE-toimisto, I have a kind of integration plan.”

“Yes, I think so...”

Maahanmuuttajilta kysyttiin myös sitä, tuntevatko he olevansa pieksämäkeläisiä, maahanmuuttajia, ulkopuolisia vai joitakin muita. Kuviosta 4 käy ilmi, kuinka suurin osa vastaajista koki itsensä maahanmuuttajaksi. Kolmasosa vastaajista koki olevansa pieksämäkeläinen, ja vain muutama koki olevansa ulkopuolinen. Joksikin muuksi, kuten ihmiseksi tai kaksoiskansalaiseksi, tunsivat itsensä noin 14 prosenttia vastaajista. Yhden vastaajan mielestä kysymys oli liian vaikea vastattavaksi.

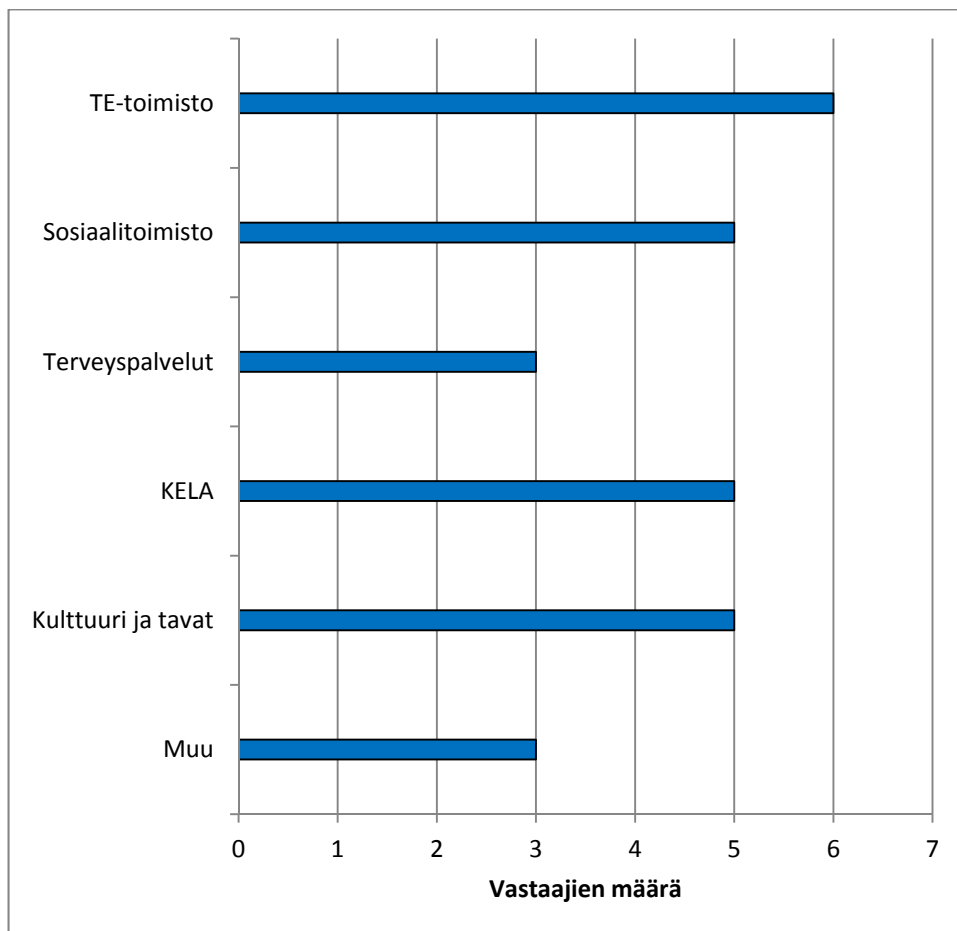
KUVIO 4. Maahanmuuttajien tunteita kansalaisuudesta (n=28)

Suurin osa vastaajista, jotka olivat kotiutuneet Pieksämäelle hyvin, olivat olleet maassa jo kauan, useimmat yli kymmenen vuotta. Heistä moni tunsivat itsensä paikkakuntalaiseksi tai pieksämäkeläiseksi. Silti jopa neljäkymmentä vuotta Suomessa asunut tunsivat olevansa ”joku muu”. Suurin osa kohtalaisesti kotiutuneista maahanmuuttajista oli ollut Suomessa alle kaksi vuotta, ja useimmat heistä tunsivat olevansa maahanmuuttajia.

Kotoutumista edistävät asiat

Tiedonsaanti suomalaisesta yhteiskunnasta ja palveluista on kotoutumisessa tärkeää. Maahanmuuttajilta kysyttiin mielipidettä perustietoaaineiston saatavuudesta sillä hetkellä kun he saapuivat Pieksämäelle. Tässä erot vastaajien mielipiteissä olivat suuret. Vastaajista (N=29) 17 koki saaneensa riittävästi tietoa muuttaessaan Pieksämäelle, mutta 12 henkilöä olisi tarvinnut enemmän tietoa. Nämä vastaajat olisivat kaivanneet tietoa Pieksämäen TE-toimiston, sosiaalitoimiston ja Kelan palveluista sekä suomalaisesta kulttuu-

rista ja tavoista (kuvio 5). Muuta tietoa olisi kaivattu henkilötunnuksen hankkimisesta ja Pieksämäestä yleisesti ottaen. Tiedonsaantiin tyytymättömiä oli sekä niissä, jotka olivat tulleet maahan jo kauan sitten, sekä niissä, jotka olivat vasta maahan muuttaneita. Myös niillä vastaajilla, joille oli tehty kotouttamissuunnitelma, oli ollut vaikeuksia tiedonsaannissa.

KUVIO 5. Tahot ja asiat, joista maahanmuuttajat olisivat tarvinneet tietoa kotoutumisen alussa (n=12)

Koska kotouttamiskoulutuksen katsotaan olevan avainasemassa maahanmuuttajien kotoutumisessa, kyselyssä kartoitettiin maahanmuuttajien osallistumista TE-toimiston järjestämään kotouttamiskoulutukseen. Vastaajista (n=28) noin puolet, eli 14 on osallistunut tai osallistuu lähitulevaisuudessa kyseiseen koulutukseen. Kyselyllä selvitettiin millaisen arvosanan he antaisivat koulutukselle. Maahanmuuttajat olivat kyselyn mukaan melko tyytyväisiä koulutuksen sisältöön, kuusi vastaajaa antoi arvosanaksi hyvän ja seitsemän antoi arvosanaksi kohtalaisen. Yksi vastaajista aloittaa kyseisen koulutuksen elokuussa 2012, joten hän ei voinut vielä arvioida kurssin sisältöä.

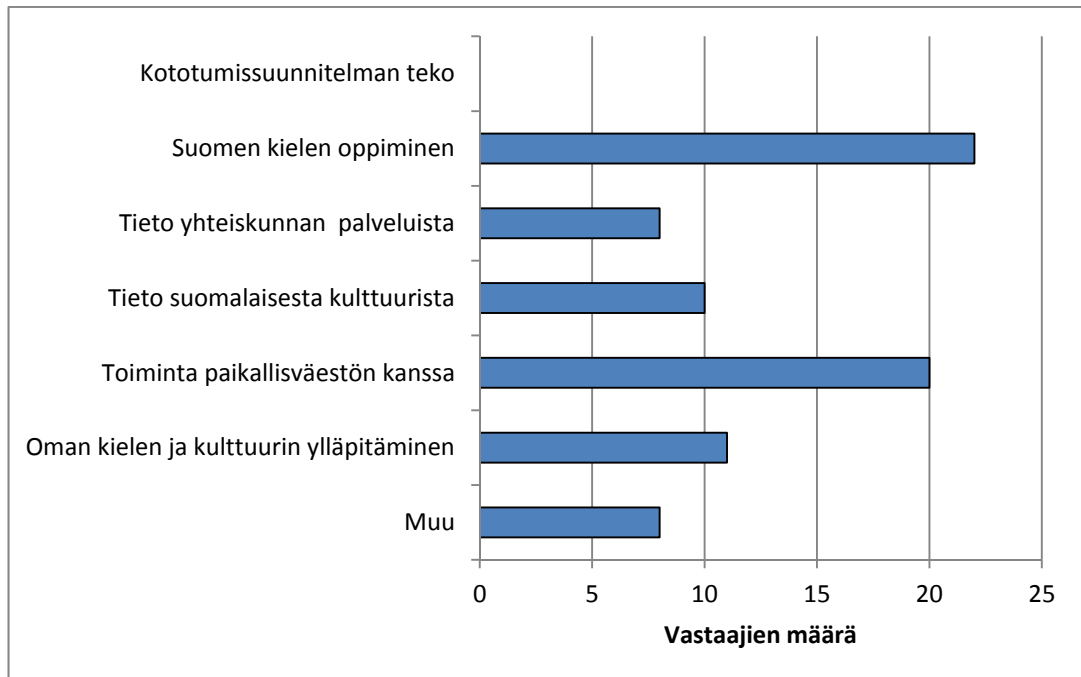
Suomen kielen oppimisella on suuri merkitys kotoutumisessa. Kyselyllä haluttiin tietoa siitä, kokevatko Pieksämäen maahanmuuttajat saavansa riittävästi suomen kielen opetusta. Vastaajista (n=27) 14 oli tyytyväisiä opetuksen määrään, loput tarvitsisivat mielestään lisää opetusta. Kyselyssä haluttiin kartoittaa myös Seutuopiston suomen kielen kursseille osallistujien määrä. Kyseisillä kursseilla kävi kyselyyn vastanneista (N=29) maahanmuuttajasta 16. Vastaajat (n=16) olivat tyytyväisiä Seutuopiston kurssin opetukseen, 9 vastaajaa antoi arvosanaksi hyvän ja 7 kohtalaisen.

Kyselyllä kartoitettiin maahanmuuttajien mielipidettä siitä, saavatko he tarpeeksi tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen palveluista. Vastanneista (n=27) 17 sai tarpeeksi tietoa mutta 10 vastaajaa olisi tarvinnut lisää tietoa.

”Lähes kaikesta piti ottaa itse selvää ja se oli yleensä kovan työn takana. Olen ymmärtänyt, että tilanne on nykyään jo paljon parempi, löytyy ns. väyliä ja apua sopeutumiseen kuin silloin kun minä tulin (v-97).”

Maahanmuuttajilta haluttiin tietoa asioista, jotka ovat myönteisesti vaikuttaneet heidän kotoutumiseensa. Kaikista tärkeimmiksi seikoiksi nousivat suomen kielen oppiminen ja tutustuminen paikallisväestöön sekä sitä kautta yhteinen toiminta paikallisväestön kanssa. Oman kielen ja kulttuurin ylläpitämistä pidettiin tärkeänä. Tieto suomalaisesta kulttuurista nousi esille tärkeämpänä kuin tieto yhteiskunnan palveluista. Muiksi kotoutumista edistäviksi tekijöiksi maahanmuuttajat mainitsivat suomalaiset perheenjäsenet sekä ystävät ja naapurit, yhteiset harrastukset paikallisväestön kanssa, hyvät harrastusmahdollisuudet ja opiskelu- tai työpaikan saamisen (kuvio 6).

”Mukava, jos löytyy samanhenkisiä / samassa tilanteessa / samasta kulttuuriympäristöstä (maasta) kotoisin olevia ihmisiä, ns. PIIRI, se auttaa paljon, varsinkin alkuvaiheessa. Muutos on muutenkin liian suuri ja identiteettikriisi, jopa masennus helppo tulemaan...”

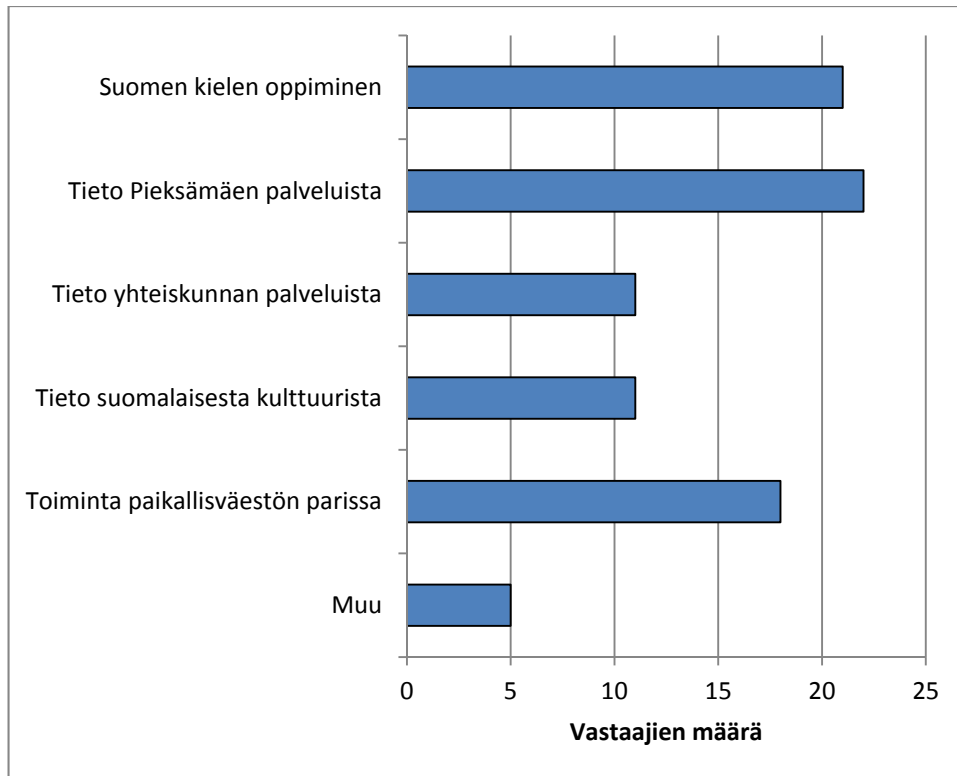

KUVIO 6. Kotoutumisen tukemiseen myönteisesti vaikuttavat asiat (N=29)

Kotoutumissuunnitelman tekoa ei pitänyt kukaan vastaajista tärkeänä kotoutumisen kannalta. Vastaajista yhdeksälle oli tehty kotoutumissuunnitelma, mutta heidän mielestä se ei ollut auttanut heidän kotoutumisprosessissaan.

Maahanmuuttajilta tiedusteltiin asioista, jotka auttaisivat heitä tällä hetkellä kotoutumaan Pieksämäelle. Suurin osa (n=27) vastaajista eli 22 henkilöä, koki, että informaation saaminen Pieksämäen palveluista auttaisi tällä hetkellä kotoutumisessa. 21 vastaajista ilmoitti suomen kielen oppimisen helpottavan heidän kotoutumistaan. Myös yhteistoimintaa paikallisväestön kanssa pidettiin tärkeänä tekijänä kotoutumisen edistämässä (kuvio 7).

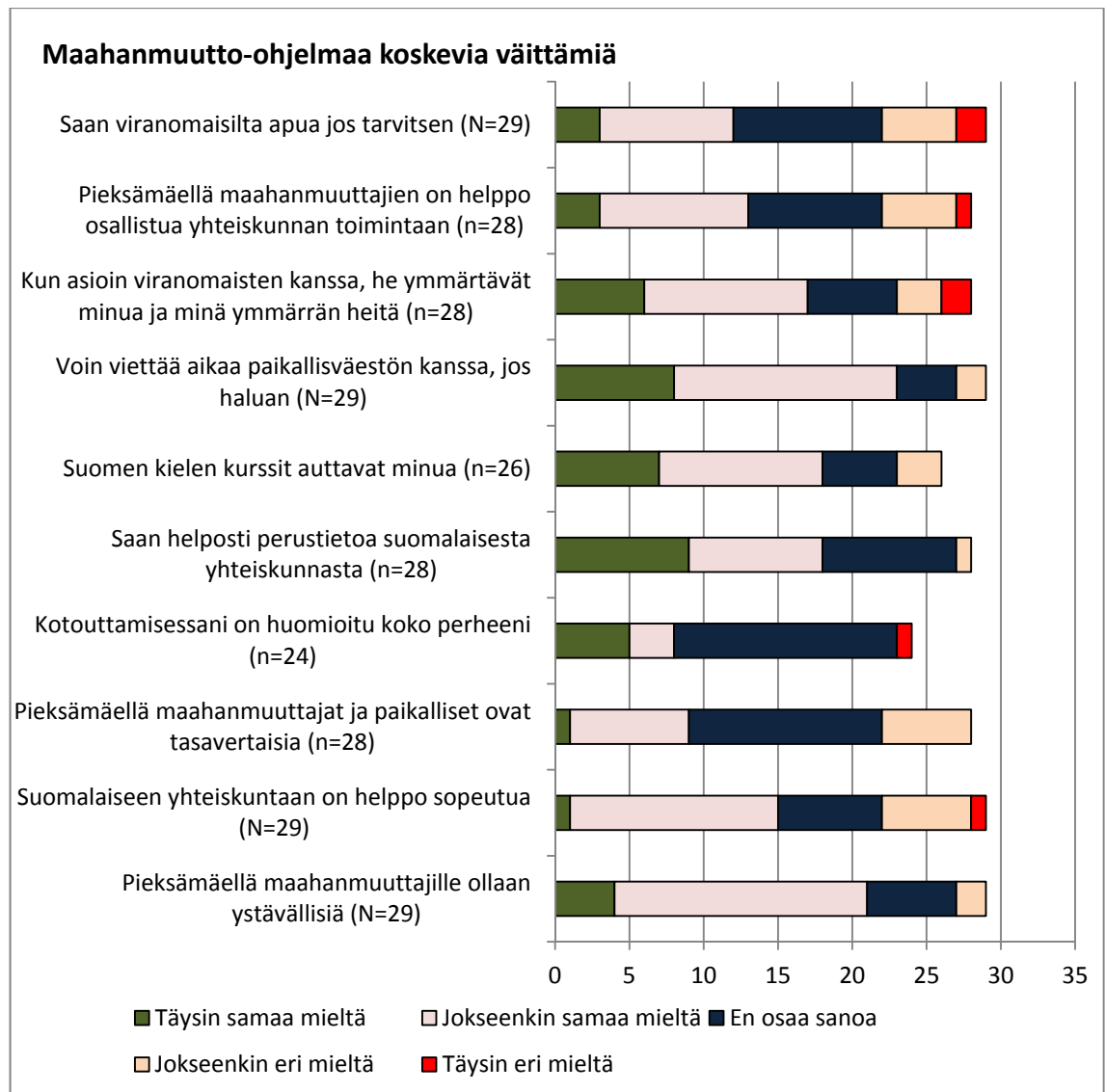
”Yhteistoiminta saman alan suomalaisten + omasta maasta kotoisin olevien kanssa.”

KUVIO 7. Maahanmuuttajien kotoutumista edistävät tekijät tällä hetkellä (n=27)

Osallisuus ja asenteet

Kyselyn avulla haluttiin selvittää, kuinka maahanmuuttoa ohjaavien lakien ja Pieksämäen maahanmuutto-ohjelman 2008–2015 (2004) tavoitteet toteutuvat Pieksämäellä. Kuviossa 8 on kuvattu maahanmuuttajien mielipiteitä tavoitteiden toteutumisesta. Maahanmuuttajille esitettiin kymmenen väittämää, joiden sisältö oli otettu maahanmuutto-ohjelmasta. Vastausvaihtoehtoina oli ”täysin tai jokseenkin samaa mieltä”, ”en osaa sanoa” ja ”täysin tai jokseenkin eri mieltä”. Väittämien vastausvaihtoehtojen lisäksi osa maahanmuuttajista oli kirjoittanut avoimia vastauksia kyselylomakkeisiin. Väittämien tulosten yhteydessä on esitelty myös näitä avoimia vastauksia ja mielipiteitä.

KUVIO 8. Maahanmuuttajien mielipiteitä Pieksämäen maahanmuutto-ohjelmasta 2008–2015 (2004)

Väittämään ”Pieksämäellä maahanmuuttajille ollaan ystävällisiä” vastaajista (N=29) neljä oli täysin samaa mieltä ja 17 jokseenkin samaa mieltä maahanmuuttajaystävällisyydestä. Kaksi vastaajaa oli jokseenkin eri mieltä. Kuusi vastaajaa ei osannut sanoa mielipidettään.

”Se on aika paljon kiinni myös maahanmuuttajasta ja hänen asenteestaan”

Seuraavalla väittämällä kartoitettiin mielipiteitä siitä, onko suomalaiseen yhteiskuntaan helppo sopeutua. Vastaajista (N=29) yksi oli täysin samaa mieltä ja 14 jokseenkin sa-

maa mieltä. Seitsemän ei osannut sanoa mielipidettään. Kuusi vastaajaa oli jokseenkin eri mieltä ja yksi täysin eri mieltä yhteiskuntaan sopeutumisesta.

”It can be very hard just depends who you are and where you are from. For me Finnish society can feel extremely repressed and depressed.”

”But I live outside of finnish society, cause I have no taxable income and unemployment benefits.”

Väittämään ”Pieksämäellä maahanmuuttajat ja paikalliset ovat tasavertaisia” vastaajista (n=28) 13 ei osannut sanoa mielipidettä. Ainoastaan yhden vastaajan mielestä tasavertaisuus maahanmuuttajien ja paikallisväestön välillä toteutuu erinomaisesti. Kahdeksan vastaajaa oli jokseenkin samaa mieltä ja kuusi vastaajaa jokseenkin eri mieltä.

”Kotouttamisessani on huomioitu koko perheeni” väittämään vastaajista (n=24) viisi oli täysin samaa mieltä ja kolme jokseenkin samaa mieltä. 15 vastaajaa ei osannut sanoa mielipidettään. Yksi vastaaja oli täysin eri mieltä.

”I would hope and assume so and I think perhaps yes.”

Väittämään ”Saan helposti perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta” vastaajista (n=28) yhdeksän oli täysin samaa mieltä ja yhdeksän jokseenkin samaa mieltä. Sama määrä vastaajia ei osannut sanoa mielipidettään kyseiseen väittämään. Yksi vastaaja oli jokseenkin eri mieltä.

Maahanmuuttajilta kysyttiin mielipidettä siitä, auttavatko suomen kielen kurssit kotoutumisessa. Väittämässä ”suomen kielen kurssit auttavat kotoutumisessa” vastaajista (n=26) seitsemän oli täysin samaa mieltä ja 11 jokseenkin samaa mieltä. Viisi vastaajaa ei osannut sanoa mielipidettään ja kolme vastaajaa oli eri mieltä.

Väittämään ”Voin viettää aikaa paikallisväestön kanssa, jos haluan” vastaajista (N=29) kahdeksan oli täysin samaa mieltä ja 15 jokseenkin samaa mieltä. Vastaajista neljä ei osannut sanoa mielipidettään ja kaksi vastaajaa oli jokseenkin eri mieltä mahdollisuudesta yhteiseen ajanviettoon.

”Kun asioin viranomaisten kanssa, he ymmärtävät minua ja minä heitä” väittämään vastaajista (n=28) kuusi oli täysin samaa mieltä ja 11 jokseenkin samaa mieltä. Kuusi vas-

taajaa ei osannut sanoa mielipidettään. Kolme vastaajaa oli jokseenkin eri mieltä ja kaksi täysin eri mieltä.

”The problem is not the language...”

Väittämään ”Pieksämäellä maahanmuuttajien on helppo osallistua yhteiskunnan toimintaan” vastaajista (n=28) kolme oli täysin samaa mieltä. 10 vastaajaa oli jokseenkin samaa mieltä ja yhdeksän ei osannut sanoa mielipidettään. Viisi vastaajaa oli jokseenkin eri mieltä ja yksi vastaaja täysin eri mieltä.

”Some participation takes money and if you don’t have job in Finland live can be very hard and you can feel as if you are excluded.”

”Saan viranomaisilta apua jos tarvitsen” väittämään vastaajista (N=29) kolme oli täysin samaa mieltä ja yhdeksän jokseenkin samaa mieltä. 10 vastaajaa ei osannut sanoa mielipidettään. Vastaajista viisi oli jokseenkin eri mieltä ja kaksi oli täysin eri mieltä.

Maahanmuuttajien vastaukset ja kokemukset olivat väittämien mukaan melko positiivisia. Joihinkin väittämiin oli selvästi vaikea sanoa mielipidettä. Erään vastaajan kokemuksen mukaan

”Monet ihmiset (eivät kaikki, mutta niitä on kuitenkin paljon) ovat jonkin aikaa varovaisia ja epäileväisiä kun huomaavat ulkomaalaistaustani. Luottamuksen syntymiseen tarvitaan useita näyttöjä ja enemmän tai vähemmän ponnisteluja, ennen kuin sinut otetaan (lasketaan) joukkoon, etkä koe enää ulkopuolisuutta.”

8.2 Työntekijöiden vastaukset

Taustatiedot

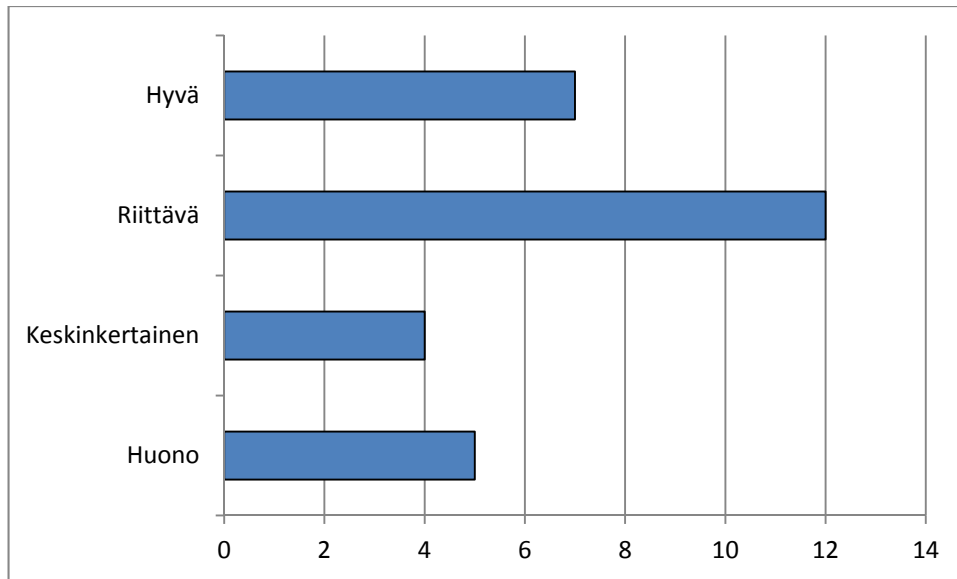
Maahanmuuttajien parissa työskentelevistä vastaajista (N=28) valtaosa oli naisia ja suurin osa iältään yli 40-vuotiaita. Yli puolet vastaajista kohtasi työssään maahanmuuttajia joko päivittäin tai viikoittain. Puolet vastaajista työskenteli joko opetuslalla tai teki ohjaus/neuvontatyötä. Terveystieteissä työskenteli 3 vastaajaa, sosiaalisilla 2, erilaisissa asiakaspalvelutehtävissä 4 ja varhaiskasvatuksessa 5 vastaajaa (taulukko 3).

TAULUKKO 3. Vastanneiden työntekijöiden taustatiedot

Taustatiedot	n	%
Sukupuoli (N=28)		
Naisia	26	93
Miehiä	2	7
Ikä (n=27)		
alle 40-vuotiaita	4	16
41-50-vuotiaita	9	34
51-60-vuotiaita	10	38
yli 60-vuotiaita	3	12
Kuinka usein kohtaa työssä maahanmuuttajia (N=28)		
Useita kertoja päivässä	5	18,5
Päivittäin	5	18,5
1-4 kertaa viikossa	6	21
1-2 kertaa kuukaudessa	6	21
Harvemmin	6	21
Millaista työtä tekee maahanmuuttajien parissa (N=28)		
Terveystenhoito	3	11
Opetus	7	25
Varhaiskasvatus	5	18
Ohjaus/neuvonta	7	25
Asiakaspalvelu	4	14
Sosiaaliala	2	7

Kielitaito ja kommunikointi

Kyselyssä kartoitettiin taustatietojen lisäksi maahanmuuttajien parissa työskentelevien henkilöiden kielitaitoa ja kokemuksia tulkkipalveluista sekä oman kielitaidon riittäväydestä. Kuvioista 9 käy ilmi, että seitsemän vastaajaa (N=28) piti kielitaitoaan hyvänä ja 12 riittävänä. Neljän vastaajan mielestä oma kielitaito oli keskinkertainen ja viiden vastaajan mielestä huono. Englanti oli yleisin kieli maahanmuuttajien kanssa työskennellessä, sitä käytti vastaajista (N=28) 24. Venäjää työssään käytti neljä vastaajaa ja saksaa viisi vastaajaa.

KUVIO 9. Työntekijöiden kielitaito (N=28)

Suurin osa kyselyyn vastanneista työntekijöistä ei ollut käyttänyt tulkkipalveluita lainkaan työssään maahanmuuttajien kanssa. Ne, jotka olivat käyttäneet tulkkipalveluita, olivat tyytyväisiä kyseisiin palveluihin. Kaikki tulkkipalveluita käyttäneet (n=8) eivät olleet käyttäneet virallista tulkkia, vaan turvautuneet epäviralliseen tulkkiausepuun, esimerkiksi tulkattavan kieltä puhuviin työkavereihin tai tuttaviiin. Lisäksi muutama vastaaja kertoi, että asiakas on usein varautunut itse kieliongelmiin ja tuonut mukanaan jonkun paremmin suomea ymmärtävän tulkkiaamaan.

”Venäläisten ja virolaisten kanssa voi käyttää tulkkeja, koska heitä on Pieksämäellä.”

”Joskus samassa työpaikassa ollut samaa kieltä puhuva tulkkia.”

Liki kolmasosa kyselyyn vastanneista (N=28) työntekijästä oli osallistunut Pieksämäellä toimivaan maahanmuuttotyöryhmän toimintaan, ja piti sitä hyödyllisenä.

”Tulee kiinnitettyä asiaan enemmän huomiota, oppii uutta, pysyy ajan tasalla tilanteesta.”

”Tärkeä areena verkostoitumisen näkökulmasta, tiedon jaon paikka.”

”Varmasti vaikuttaa yhteistyötä edistävästi. On helppo ottaa yhteyttä eri toimijoihin, kun olemme tavanneet.”

Kyselyllä haluttiin selvittää, keiden viranomaisten kanssa vastaajat tekivät yhteistyötä (taulukko 4). Useimmat vastaajista (N=28) tekivät yhteistyötä TE-toimiston, seurakunnan, sekä terveystoimen kanssa. Myös sosiaalitoimen ja Kelan kanssa yhteistyö oli melko yleistä. Poliisin kanssa yhteistyö oli vähäistä, vain 10 vastaajaa teki yhteistyötä kohdallisesti. Muina yhteistyötahoina mainittiin muun muassa edunvalvonta, varhaiskasvatus, eri oppilaitokset ja Seutuopisto. Muita paikkakuntia ja niiden toimijoita ei mainittu vastauksissa muutoin kuin, että yhteistyötä eri maiden edustustojen kanssa toivottiin.

Kyselyllä kartoitettiin myös sitä, halusivatko työntekijät lisätä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Yli puolet (N=28) vastaajista halusi lisätä yhteistyötä, ja enemmistö heistä toivoi enemmän yhteistyötä kolmannen sektorin toimijoiden, järjestöjen ja yhdistysten kanssa. Myös yritysten ja eri oppilaitosten kanssa toivottiin enemmän yhteistyötä maahanmuuttajia koskevissa asioissa.

”Yritykset, jotka ottavat ennakkoluulottomasti maahanmuuttajia töihin.”

Lisäksi päivähoitoa ja perhe- ja lastenneuvolaa toivottiin yhteistyöhön, samoin Kelan, sosiaalitoimen ja poliisin kanssa kaivattiin lisää yhteistyötä.

TAULUKKO 4. Yhteistyön tekeminen eri toimijoiden kanssa

Yhteistyön tekeminen	n	%
Sosiaalitoimi (N=28)		
usein	3	11
kohtalaisesti	16	57
ei lainkaan	9	32
Kela (n=27)		
usein	3	12
kohtalaisesti	15	55
ei lainkaan	9	33
Työ- ja elinkeinotoimisto (n=25)		
usein	6	24
kohtalaisesti	9	36
ei lainkaan	10	40
Poliisi (n=27)		
usein	0	0
kohtalaisesti	10	38
ei lainkaan	17	62
Terveystoimi (N=28)		
usein	4	15
kohtalaisesti	11	39
ei lainkaan	13	46
Seurakunta (n=27)		
usein	6	25
kohtalaisesti	10	36
ei lainkaan	11	39
Muu (N=28)		
usein	3	11
kohtalaisesti	2	7
ei lainkaan	23	82

Tasavertaisuuden ja osallisuuden tukeminen

Työntekijöiltä kysyttiin, ovatko he tutustuneet Pieksämäen maahanmuutto-ohjelmaan 2008–2015 (2004). Vastaajista (n=27) 12 oli tutustunut kyseiseen ohjelmaan ja 15 vastaajalle se oli tuntematon. Työntekijöille esitettiin kymmenen väittämää, joiden sisältö oli otettu maahanmuutto-ohjelmasta. Vastausvaihtoehtoina oli ”täysin tai jokseenkin samaa mieltä”, ”en osaa sanoa” ja ”täysin tai jokseenkin eri mieltä”.

Väittämään ”Pieksämäki on maahanmuuttajaystävällinen paikkakunta” vastaajista (N=28) yksi oli täysin samaa mieltä ja 12 jokseenkin samaa mieltä. Vastaajista kahdeksan ei osannut sanoa mielipidettään. Kuusi vastaajaa oli jokseenkin eri mieltä ja yksi täysin eri mieltä.

Työntekijöiltä kysyttiin väittämässä mielipidettä siitä, kotiutuvatko maahanmuuttajat heidän mielestään yhteiskuntaan nopeasti. Vastaajista (N=28) kukaan ei ollut asiasta täysin samaa mieltä ja kuusi vastaajaa oli jokseenkin samaa mieltä. Kuusi vastaajaa ei osannut sanoa mielipidettään. Vastaajista 15 vastaajaa oli jokseenkin eri mieltä ja yksi täysin eri mieltä.

”Maahanmuuttajien tasavertaisuutta tuetaan Pieksämäellä” -väittämään peräti 16 vastaajaa (N=28) ei osannut sanoa mielipidettään. Kahdeksan vastaajaa oli jokseenkin samaa mieltä, yksi vastaaja täysin samaa mieltä ja kolme jokseenkin eri mieltä.

Väittämästä ”kotouttamisessa huomioidaan koko perheen tilanne”, työntekijöistä (N=28) yksi oli täysin samaa mieltä. 11 vastaajaa oli jokseenkin samaa mieltä, ja yhtä moni vastaaja ei osannut sanoa mielipidettään. Neljä vastaajaa oli jokseenkin eri mieltä ja yksi vastaaja täysin eri mieltä.

”Maahanmuuttajat saavat tarvitsemansa perustiedon helposti” – väittämässä yhdeksän vastaajaa oli jokseenkin samaa mieltä. 10 vastaajaa ei osannut sanoa mielipidettään ja yhdeksän oli jokseenkin eri mieltä.

Väittämään ”suomen kielen kurssit vastaavat maahanmuuttajien yksilöllisiä tarpeita” 9 vastaajaa (N=28) oli jokseenkin samaa mieltä. 13 ei osannut sanoa mielipidettään ja neljä oli jokseenkin eri mieltä. Kaksi vastaajaa oli täysin eri mieltä.

Väittämään ”maahanmuuttajilla on hyvät mahdollisuudet kanssakäymiseen paikallisväestön kanssa” vastaajista (N=28) kahdeksan oli jokseenkin samaa mieltä. 15 vastaajaa ei osannut sanoa mielipidettään. Kolme vastaajaa oli jokseenkin eri mieltä ja kaksi vastaajaa täysin eri mieltä.

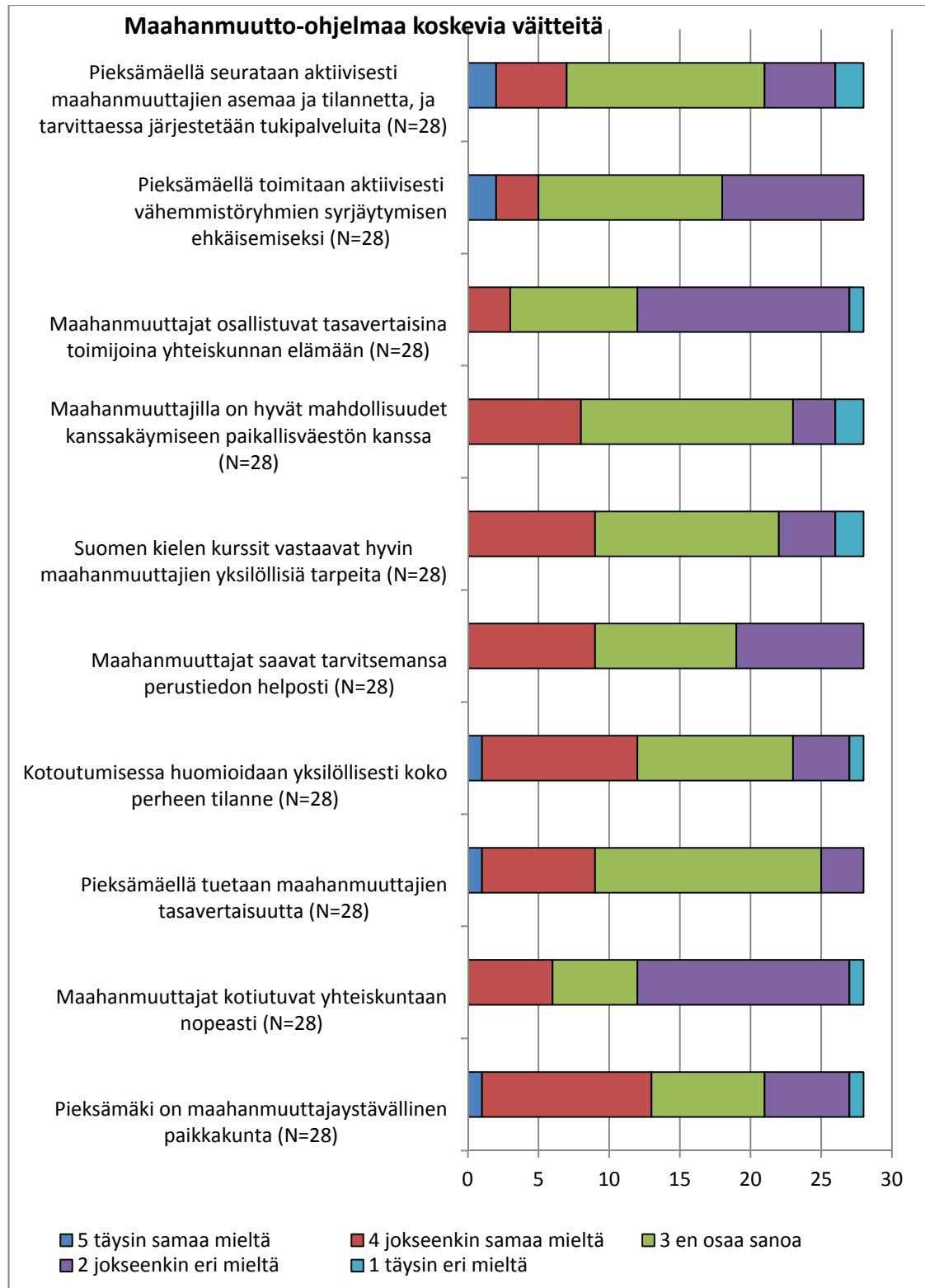
Kysyttäessä työntekijöiden näkemyksiä maahanmuuttajien mahdollisuudesta osallistua tasavertaisina toimijoina yhteiskunnan elämään, vastaajista (N=28) kolme oli jokseenkin samaa mieltä. Yhdeksän ei osannut sanoa mielipidettään. 15 vastaajaa oli jokseenkin eri mieltä ja yksi oli täysin eri mieltä. Eräs työntekijöistä oli sitä mieltä, että kieliongelmat vaikuttavat eniten:

”Mielestäni kieliongelmat hidastavat mamujen kotoutumista, mikä vaikuttaa myös siihen, etteivät he pysty tasavertaisina toimijoina osallistumaan yhteiskunnan elämään. Se vaikeuttaa myös kanssakäymistä paikallisten kanssa. Luulen, että vieranomaiset ovat pääasiassa maahanmuuttajaystävällisiä, mutta kaupungin kaikki asukkaat eivät ole.”

Väittämään ”Pieksämäellä toimitaan aktiivisesti vähemmistöryhmien syrjäytymisen ehkäisemiseksi” vastaajista (N=28) kaksi oli täysin samaa mieltä ja kolme vastaajaa jokseenkin samaa mieltä. Suurin osa vastaajista ei osannut sanoa mielipidettään. 10 vastaajaa oli jokseenkin eri mieltä väittämän kanssa.

Työntekijöiltä haluttiin tietoa, seurataanko Pieksämäellä aktiivisesti maahanmuuttajien asemaa ja tilannetta ja järjestetäänkö heille tarvittaessa tukipalveluita. Vastaajista (N=28) puolet ei osannut sanoa mielipidettä, 7 vastaajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä tukipalveluiden järjestämisestä ja yhtä monta vastaajista oli eri mieltä.

Työntekijät vastasivat moneen väittämään ”en osaa sanoa”. Työntekijöiden kuva maahanmuuttajien kotoutumisesta oli pessimistisempi kuin maahanmuuttajien omakohtaiset kokemukset. Yhteenvedona työntekijöiden kyselystä voi päätellä, että työntekijät kaipasivat lisää yhteistyötä eri toimijoiden välille ja vahvistusta omalle ammattitaidolle.

KUVIO 10. Maahanmuuttajien parissa työskentelevien työntekijöiden mielipiteitä Pieksämäen maahanmuutto-ohjelmasta 2008–2015 (2004)

8.3 Johtopäätökset

Valtaosa maahanmuuttajista on tyytyväisiä elämäänsä Pieksämäellä, vaikka tuntevatkin itsensä usein ulkopuolisiksi ja maahanmuuttajastatus on voimakkaampi kuin tavallisen kuntalaisen. Suomen kielen oppiminen nousi kaikista vastauksista tärkeimpänä kotoutumiseen vaikuttavana tekijänä esiin. Yhtä tärkeänä pidettiin kommunikoimista ja yhteistä toimintaa paikallisväestön kanssa. Ihmissuhteilla on suuri merkitys, siihen että koti tuntuu kodilta ja paikkakunta omalta. Lotta Kokkosen (2010) väitöskirjassa päädyttiin samaan lopputulokseen: maahanmuuttajat kaipaavat enemmän ystävyyssuhteita paikallisten kanssa. Pieksämäki on pieni paikkakunta ja kuten Marko Valentan (2008) väitöskirja osoittaa, pienellä paikkakunnalla paikallisten kanssa ystäväystyminen on erittäin tärkeää kotoutumisen kannalta. Pienellä paikkakunnalla valtaväestön rooli sosiaalisten suhteiden luomisessa on tärkeää myös siksi, että oman etnisen taustan tai kulttuurin muodostamaa ryhmää ei välttämättä ole.

Vastausten mukaan maahanmuuttajat kaipaavat paikkakunnalta eniten mahdollisuutta opiskella kieltä ja ystäväystyä suomalaisten kanssa. Tiedonsaanti sekä palveluista että suomalaisesta kulttuurista on myös tärkeää. Muutama vastaaja toivoi saavansa tulevaisuudessa työ- tai opiskelupaikan. Valtaosa vastaajista koki Pieksämäen ystävällisenä paikkakuntana. Suomalaisia pidetään pidättyväisinä, mutta hyvinä ystävinä tutustumisen jälkeen.

”Most people are quite friendly here.”

”Suomalainen on hyvä ystävä, silloin kun päästään ystävyteen asti. Vaivannäkö kannattaa.”

Maahanmuuttajien vastauksia analysoidessa huomio kiinnittyi siihen, miksi niin moni vastaajista ei ollut saanut mielestään riittävästi tietoa. Maahanmuuttajien asumisaikoja Pieksämäelle vertailtiin keskenään, jotta nähtiin oliko aikaisemmin tulleiden kohdalla perustietoaineiston antamisessa ollut puutteita. Uuden kotoutumista edistävän lain (1386/2010) velvoitusten jälkeen perustietoaineiston toimittamisen maahanmuuttajille olisi pitänyt parantua. Näin ei kuitenkaan kyselylomakkeiden mukaan ole käynyt. Pieksämäen kaupungin Internet-sivut ovat päivittämättä. Hallikaisen (2011) tutkimuksen mukaan maahanmuuttajien kotoutuminen hidastuu, jos he eivät saa riittävästi tukea ja neuvontaa viranomaisilta.

Kuten Suokonaution (2008) tutkimus osoitti, kotoutumissuunnitelmat eivät ole olleet merkittävässä asemassa. Samoin tämän tutkimuksen mukaan kotouttamissuunnitelman teolla ei ollut merkitystä vastaajien tiedonsaantiin. Henkilö, jolle oli tehty kotouttamissuunnitelma, jäi kaipaamaan tietoa kaikista Pieksämäen palveluista. Vastaavasti henkilö, jolle ei ollut tehty kotouttamissuunnitelmaa, sai tarvitsemansa tiedon helposti. Tiedonsaantiin ei vaikuttanut myöskään vastaajien maahanmuuton syy. Tiedonsaanti ei ollut sen helpompaa tai vaikeampaa esimerkiksi niille, jotka tulivat maahan perhesyiden vuoksi.

Kotoutumista on vaikea määritellä tai mitata sen onnistumista. Kotoutuminen on aina subjektiivinen kokemus. Ulkoisesti samassa tilanteessa olevat henkilöt voivat olla omasta kotoutumisestaan täysin eri mieltä. Jokaisella maahanmuuttajalla on omat, yksilölliset kotoutumisen valmiudet, joissa keskeisessä asemassa on motivaatio ja oma aktiivisuus. (Novitsky & Alitolppa-Niitamo 2012.) Tutkimus osoitti, miten yksilöllistä maahanmuuttajien kotoutuminen on. Puolet vastaajista piti sopeutumista yhteiskuntaan helppona, mutta neljäsosan mielestä se oli vaikeaa. Suurin osa yli kymmenen vuotta Suomessa asuneista tunsivat itsensä jo paikkakuntalaisiksi, mutta osa hyvinkin kauan sitten muuttaneista tunsivat itsensä yhä ulkopuoliseksi. Toisaalta muutama vastaajista oli sopeutunut hyvin, vaikka oli ollut Suomessa vasta vähän aikaa. Tämä vahvistaa sen, että jokaisen maahanmuuttajan kohdalla henkilökohtaiset resurssit ja elämäntilanne vaihtelevat vaikuttaen kotoutumisen onnistumiseen. Tällöin kotouttamisessa on huomioitava yksilölliset tarpeet ja kohdistettava tukea sinne, missä maahanmuuttajat sitä tarvitsevat.

Maahanmuuttajilta ja työntekijöiltä kysyttiin Pieksämäen maahanmuutto-ohjelmaan 2008–2015 (2004) liittyvissä väittämässä likimain samat asiat. Maahanmuuttajien mielipiteet useimpiin väittämiin olivat positiivisemmat kuin työntekijöiden. Ainoastaan kysymys, joka koski perheen tilanteen huomioimista kotouttamisessa, maahanmuuttajista peräti seitsemän oli jättänyt vastaamatta ja neljätoista vastasi, ettei osaa sanoa. Ehkä kysymys oli vaikea ymmärtää.

Verrattaessa maahanmuuttajien ja työntekijöiden vastauksia, Pieksämäkeä maahanmuuttajaystävällisenä paikkakuntana piti useampi maahanmuuttaja kuin työntekijä. Selkeä ero vastauksissa oli myös maahanmuuttajien kotoutumista koskevassa kohdassa. Työntekijät epäilivät maahanmuuttajien kotoutumisen olevan vaikeampaa kuin maa-

hanmuuttajien omakohtaiset kokemukset osoittivat. Maahanmuuttajat kokivat kanssakäymisen paikallisväestön kanssa helpommaksi kuin mitä työntekijät olettivat sen olevan.

Sekä maahanmuuttajille että työntekijöille suunnatuissa kyselylomakkeissa viimeisissä kymmenessä kysymyksessä yhtenä vastausvaihtoehtona oli ”en osaa sanoa”. Työntekijät turvautuivat tähän vastausvaihtoehtoon yllättävän usein, peräti 43 prosenttia väittämien vastauksista sijoittui tuohon vaihtoehtoon. Vastauksia analysoidessa pohdittiin syitä siihen, miksi niin moneen väittämään tuli tuo vastaus. Oliko syy kysymystenasettelussa, oliko niitä vaikea ymmärtää tai kysyttiin asioita niin epämääräisesti, että omaa mielipidettä asiaan oli vaikea muodostaa? Yhtenä vaihtoehtona mietittiin mahdollisuutta, koetaanko maahanmuuttajia koskevat asiat ulkopuolisena, ei itseä koskevana, vieraina tai vähäpätöisinä.

Vastanneista työntekijöistä puolet työskenteli opetuksen, ohjauksen ja neuvonnan parissa. Joistakin työntekijätahoista kyselyihin ei vastannut kukaan. Kertooko tämä jotain työntekijöiden omasta kokemuksesta maahanmuuttajatyön tärkeydestä? Onko mahdollista, että omat asenteet määrittävät joissain tapauksissa sitä, miten tärkeänä maahanmuuttajien kohtaamista ja heidän kotouttamistaan yhteiskuntaan pidetään? Maahanmuuton jatkuvasti lisääntyessä kotoutumiseen liittyviin asioihin tulisi yhä enemmän kiinnittää huomiota jokaisen työntekijän ja viranhaltijan omassa työssään. Kuten Etelä-Savon ELY-keskuksen selvitys osoitti, maahanmuuttoasiat näkyivät viranhaltijatyössä vähäisinä. Lisäksi kotouttamistoimenpiteiden onnistumista arvioitiin vain kohtalaiseksi. (Uusikylä ym. 2010.) Myös tämän tutkimuksen perusteella työntekijöiden työssä maahanmuuttajien asiat näkyvät melko vähäisinä. Lisäksi työntekijöiden arviot kotoutumisesta sekä osallisuuden ja tasa-arvon toteutumisesta ovat kielteiset.

Olimme tyytyväisiä kyselyn toteutukseen ja vastausprosentteihin. Etenkin maahanmuuttajat olivat suhtautuneet hyvin vakavasti asettamiimme kysymyksiin, ja he olivat kirjoittaneet selventäviä tekstejä kysymyslomakkeiden marginaaleihin. Työntekijöiden vastaukset jäivät laimeammiksi ja niistä näki selvästi, että vastauksiin ei ollut paneuduttu yhtä huolellisesti. Joihinkin lomakkeisiin vastaajat olivat kirjoittaneet, ettei kysymyksiimme vastaaminen ollut kovin helppoa.

9 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Jo tutkimusaiheen valinta oli meille eettinen kysymys. Olemme valinneet meille tärkeän ilmiön, johon yhteiskunnassa tulisi enemmän kiinnittää huomiota. Tämä tutkimus on mielestämme tärkeä, koska sen avulla voimme tuoda maahanmuuttajien asemaa yhteiskunnassamme esiin positiivisella tavalla.

Tutkimuksen huolellinen suunnittelu on tärkeää tutkimusetiikan kannalta (Vilkkä 2006, 59). Tutkimusasetelman muotoileminen; rajaaminen ja näkökulman valitseminen on tärkeä vaihe (Laitinen 2010, 54). Opinnäyteprosessin kaikkein tuskastuttavin vaihe oli tutkimusongelman määrittäminen ja näkökulman valitseminen. Aiheen rajaaminen oli haastavaa. Huolellisesti tehty opinnäytetyön suunnitelma loi pohjan koko prosessille. Opinnäytetyön aihe valikoitui keväällä 2011. Osallistuva havainnointi ja tutustumiskäynnit toteutettiin osaltaan jo syksyllä 2011, mutta pääosin keväällä 2012. Keväällä 2012 tehtiin tarkka suunnitelma tutkimuksen toteuttamisesta, laadittiin kyselylomakkeet ja toteutettiin kysely. Valtaosa maahanmuuttajista, jotka osallistuivat tutkimukseen, oli Seutuopiston toiminnassa mukana olleita. Niitä alueen maahanmuuttajia, jotka eivät osallistu millään tavoin Seutuopiston toimintaan, oli vaikea tavoittaa. Tutkimuksen luotettavuutta olisi lisännyt, jos maahanmuuttajia olisi tavoitettu enemmän. Koska tutkimuksen aikataulu oli suhteellisen tiukka, tähän ei ollut käytännössä mahdollisuutta. Työntekijöille suunnatut kyselyt lähetettiin mahdollisimman laajasti alueen eri toimijoille. Opinnäytetyön teoriaosuus kirjoitettiin kevään ja kesän 2012 aikana. Aineiston analyysia tehtiin samaan aikaan. Syksyllä 2012 koottiin analysoitu aineisto sekä teoreettinen viitekehys ja opinnäytetyö tuotettiin lopulliseen muotoonsa.

Koko tutkimustoiminnan lähtökohtana on tutkimuksen eettisyys. Tutkimuksen uskottavuus perustuu tutkijan noudattamaan hyvään tieteelliseen käytäntöön. Tieteen etiikaksi kutsutaan yhteyttä, jossa tutkijan eettiset kannat vaikuttavat kaikkiin ratkaisuihin, joihin tutkimuksen teossa on päädytty. Hyvä tutkimus on eettisesti kestävä. Ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan muodostavat ihmisoikeudet. Tutkimukseen osallistujalle tulee selvittää tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit. Osallistuminen on aina vapaaehtoista. Tutkijan on aina varmistettava, että suostuessaan tutkimukseen osallistuja tietää, mistä tutkimuksessa on kyse. Tutkimustietojen on pysyttävä

luottamuksellisina ja osallistujien nimettöminä. Tutkimukseen osallistujien oikeudet ja hyvinvointi on aina turvattava. Tutkimukseen osallistujilla on oikeus odottaa, että tutkija on rehellinen ja vastuuntuntoinen. (Tuomi 2007, 143–146.)

Tutkimuksessa on aina arvioitava tehdyn tutkimuksen luotettavuutta (Tuomi 2007, 149). Tämän opinnäytetyön kaikissa vaiheissa huomioitiin eettiset kysymykset ja tutkimuseettiset periaatteet. Kokonaisuutena koko tutkimusprosessin aikana eettisyys oli se tapa, jolla työhön ja tutkimukseen osallistuneisiin ihmisiin suhtauduttiin. Opinnäytetyötä tehdessä noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä, johon kuuluu muun muassa rehellisyys sekä huolellinen ja tarkka tutkimustyö kaikissa vaiheissa. Työssä sovellettiin tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia työskentelymenetelmiä tiedonhankinnassa sekä avoimuutta tuloksien julkaisemisissa. Opinnäytetyö suunniteltiin, toteutettiin ja raportoitiin yksityiskohtaisesti ja tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti, kuten Hirsjärven ym. (2007, 23–24) teoksesta käy ilmi. Kaikkien opinnäytetyössä käytettyjen tietolähteiden paikkansa pitävyys pyrittiin tarkistamaan, koska se on tieteellisen tutkimuksen kannalta erittäin tärkeää (Mäkinen 2006, 102).

Koko prosessin aikana teimme tiivistä yhteistyötä Seutuopiston kanssa. Ohjauskeskustelut ja palaverit ohjasivat työn tekemistä, tukea haimme myös sähköpostiviesteillä. Ajallisesti opinnäytetyön tekemisen keskelle osui Seutuopiston roolin vahvistuminen maahanmuuttajatyössä ja Rehvituvan muutto Poleeniin. Tämä toi osaltaan haasteita opinnäytetyön tekemiseen. Seutuopiston maahanmuuttajatyö on kehittynyt aktiivisesti koko ajan prosessin aikana. Haimme myös useaan oteeseen ohjausta opettajilta. Opinnäytetyön loppuvaiheessa työ luetettiin ulkopuolisilla ammattilaisilla, joiden kommenttien perusteella teimme työhön muutoksia.

Tälle tutkimukselle oli tyypillistä triangulaatio, eri menetelmien yhdistäminen. Tutkimusaineistoa kerättiin kahdelta eri ryhmältä, maahanmuuttajilta ja työntekijöiltä. Kyselylomakkeiden lisäksi aineistoa saatiin havainnoimalla sekä tutustumiskäynneillä. Tuomen (2007, 153) mukaan triangulaatio voi olla luotettavuutta lisäävä kriteeri. Erilaisilla menetelmillä tuotetut aineistot täydentävät toisiaan silloin, kun pyritään saamaan kokonaiskuva sosiaalisesta todellisuudesta (Raunio 1999, 343, 345–346). Triangulaation voi nähdä tutkimuksessa luotettavuutta lisäävänä tekijänä myös siksi, koska sen myötä tutkija ei sitoudu vain yhteen näkökulmaan (Tuomi & Sarajarvi 2003, 141). Tässä tutki-

muksessa eri menetelmien käyttö sekä aineiston keräämisessä että analysoinnissa on perusteltua, koska maahanmuuttajien kotoutuminen kokemuksena ja ilmiönä on hyvin yksilöllinen ja monimuotoinen. Erilaisilla tutkimusaineistoilla on mahdollista varmistaa havaintoja ja niiden tulkintaa (Vilkkä 2006, 25).

Tutkimukseen osallistujille annettiin tietoa aineiston käyttötarkoituksesta ja käsittelystä sekä luottamuksellisuudesta. Tämä oli osaltaan haasteellista maahanmuuttajien kanssa kieliongelmiensa takia. Monen maahanmuuttajan oli vaikea käsittää tutkimuksen tarkoitusta ja opinnäytetyö oli monelle käsitteenä vieras. Kyselyitä tehdessä käytettiin apuna Seutuopiston kielenopettajia, jotta kysymysten tarkoitus tuli selväksi. Kyselylomakkeet käännettiin myös englanniksi. Koko tutkimusprosessin myötä huomasimme, että kieliongelmat ja yhteisen kielen puuttuminen voivat aiheuttaa kommunikointiongelmia.

Osallistuvalla havainnoinnilla kerätyn aineiston analysointi oli haastavaa. Lähtökohtaisesti havainnoinnin pohjalta tehdyt johtopäätökset ovat omia tulkintojamme siitä, miten maahanmuuttajat ovat kotoutuneet ja mihin he tarvitsisivat lisää tukea. Koska opinnäytetyötä tehdessä toimitettiin useista eri kulttuureista ja uskonnoista tulevien ihmisten kanssa, oli tärkeää huomioida ja havainnoida kulttuuriset erot ja osallistujien erilaiset etniset taustat. Yksi keskeisin etnisyyden elementti on Mäkisen (2006, 105) mukaan kieli, joten on huomioitava erityisesti se, että maahanmuuttajat vastasivat muulla kuin äidinkielellään. Tällöin syvästi näkemysten ja tunteiden ilmaisu ei ole aina mahdollista.

Opinnäytetyön tekijöitä sitoo vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus ja erityistä huolellisuutta on noudatettava silloin, kun käsitellään arkaluonteisia tai tunnistellisia aineistoja. Kyselylomakkeissa tarkasti mietitty kysymyksenasettelu lisää opinnäytetyön luotettavuutta (Kuula 2006, 88–91). Tässä opinnäytetyössä ei mainita maahanmuuttajia nimellä, vaan vastaukset pysyvät nimettöinä.

Opinnäytetyö julkistettiin marraskuussa 2012. Paikalle oli kutsuttu Seutuopiston henkilökuntaa sekä Rehvituvan maahanmuuttajia. Julkistamisseminaarissa olikin mukana Seutuopiston henkilökuntaa työelämän edustajina. Valmis työ luovutetaan Seutuopiston käyttöön ja julkistetaan Theseus -tietokannassa. Työn valmistuttua esittelemme sen henkilökohtaisesti Rehvituvan maahanmuuttajille, ja jätämme oman kappaleen Rehvi-

tuvan käyttöön. Tarkoituksena on tarjota lyhyttä artikkelia maahanmuuttoasioiden ammattilehti Monitorille.

Tässä tutkimuksessa päädyttiin samoihin johtopäätöksiin mihin aiemmat tutkimukset ja selvitykset viittaavat. Yhtenäiset tulokset lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. Kuitenkin tulee muistaa, että vaikka Pieksämäen seudun maahanmuuttajien kokemukset kotoutumisesta ovat yhteneväisiä muiden paikkakuntien kanssa, kotoutuminen on aina yksilöllistä. Myös alueelliset erot maahanmuuttajaväestön välillä ovat mahdollisia. Tämä tutkimus tuo tietoa erityisesti Pieksämäen seudun maahanmuuttajien kotoutumisesta, mikä on otettava huomioon johtopäätöksiä yleistettäessä.

10 KEHITTÄMISEHDOTUKSIA ALUEEN MAAHANMUUTTOTYÖHÖN

Keväällä 2012 Pieksämäen Seutuopisto otti vastuun maahanmuuttajien kotouttamissuunnitelmien teosta. Samalla Seutuopiston rooli maahanmuuttajille suunnattujen palvelujen tuottamisessa vahvistui. Tässä tutkimuksessa seuraavat asiat ovat nousseet tärkeinä esille: maahanmuuttajien osallisuuden lisääminen, maahanmuuttotyöryhmän toiminnan tehostaminen, kanssakäyminen paikallisväestön ja maahanmuuttajien välillä, kotouttaminen liikunnan ja kulttuurin avulla, tiedonsaanti, yhteistyön lisääminen ja voimavarojen yhdistäminen sekä työntekijöiden koulutus. Kehittämisehdotukset koskevat Seutuopiston toimintaa ja laajemmin koko Pieksämäen kaupungin toimintaa.

Maahanmuuttajien osallisuuden lisääminen heille suunnattujen palvelujen suunnittelussa hyödyttäisi kaikkia osapuolia. Myös Etelä-Savon ELY-keskuksen (2010) julkaisema selvitys ja Työministeriön (2005) julkaisu kannustavat maahanmuuttajien osallisuuden lisäämistä. Pieksämäen kotouttamisohjelmaa päivitetään parhaillaan Seutuopiston toimesta. Jotta se vastaisi mahdollisimman hyvin maahanmuuttajien tarpeita, tulisi maahanmuuttajia ottaa mukaan ohjelman päivitykseen. Maahanmuuttajat ovat erittäin aktiivisia ja kiinnostuneita kehittämään ja osallistumaan yhteiskunnan toimintaan. Näin ollen heille tulisi tarjota mahdollisuuksia siihen. Jo tänne kotoutuneilla maahanmuuttajilla on ensisijaisen tärkeää tietoa kotoutumisesta ja niistä tukitoimista, joiden avulla

kotoutuminen sujuisi mahdollisimman hyvin. Seutuopiston tulisi yhä enemmän hyödyntää opetus- ja kurssitarjonnan suunnittelussa ja toteutuksessa maahanmuuttajien omaa asiantuntemusta ja innostusta.

Maahanmuuttotyöryhmän toimintaa tulisi tehdä läpinäkyvämmäksi. Tällä hetkellä maahanmuuttotyöryhmä koostuu ainoastaan työntekijäedustajista, ja sen toiminnasta on vaikea löytää tietoa. Työryhmän toimintaan voisi ottaa kohderyhmän edustajia eli maahanmuuttajia mukaan. Kuten Suokonaukion (2008) tutkimuksessa todetaan, maahanmuuttajat toivoisivat, että heidän omia kokemuksiaan ja mielipiteitään kuunneltaisiin heille suunnattuja palveluja kehitettäessä. Kuitenkin he ovat omissa asioissaan parhaimmat asiantuntijat, joten heidän läsnäolonsa ja osallisuutensa tämän kyseisen verkoston toiminnassa olisi äärimmäisen tärkeää. Maahanmuuttajilla olisi paljon annettavaa työryhmän toimintaa ajatellen. Myös Itä-Suomen maahanmuuttostrategia 2017 korostaa tiedottamisen tärkeyttä asenteiden muokkaamisessa (Mattsson & Kivilä 2012, 4-11).

Paikallisväestön ja maahanmuuttajien välisen vuorovaikutuksen kehittäminen on tärkeä. Kokkosen (2010) ja Valentan (2008) väitöskirjoissa korostetaan ystävyyssuhteiden tärkeyttä maahanmuuttajien ja paikallisväestön välillä. Rehvituvan siirryttyä syksyllä 2012 Kulttuurikeskus Poleeniin kirjaston tiloihin, yhteistoiminnan mahdollisuus lisääntyy. Paikallisväestö on kiinnostunut eri maiden kulttuureista, sen todisti keväällä 2012 järjestetty thaimaalainen uuden vuoden juhla Seutuopistolla. Erilaisten tapahtumien järjestäminen voisi lisätä paikallisväestön ja maahanmuuttajien välistä vuorovaikutusta. Poleenin mahdollisuudet tulisi hyödyntää mahdollisimman monipuolisella ja innovatiivisella toiminnalla. Tähän suunnitteluun tulisi ottaa maahanmuuttajat aktiivisesti mukaan.

Maahanmuuttajien kotouttaminen liikunnan avulla voi edistää osallisuutta ja helpottaa sosiaalisten suhteiden kehittämistä. Opetus- ja kulttuuriministeriö on laatinut kehittämishojelman maahanmuuttajien liikuntaharrastusten lisäämiseksi. Kunnilla on mahdollisuus hakea marraskuun 2012 loppuun mennessä kehittämisavustusta maahanmuuttajien kotouttamiseen liikunnan avulla. (Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a..) Helsingissä järjestettiin syyskuussa 2012 seminaari, jossa taide, kulttuuri, liikunta ja nuori-

sotyö nousivat esille luontevan yhteistoiminnan mahdollistajina maahanmuuttajien ja paikallisväestön kesken (Mäkinen 2012).

Maahanmuuttajille suunnattu perustieto Pieksämäen palveluista tulisi olla päivitettyä ja helposti saatavilla. Maahanmuuttajat saavat tietoa yhteiskunnan toiminnasta työntekijöiden, esitteiden tai Internet-sivujen avulla. Maahanmuuttajat tarvitsevat usein työntekijän apua uusien asioiden ymmärtämiseksi. Ymmärtämistä helpottaa se, että maahanmuuttajan tausta otetaan huomioon. Tiedottamista, ohjausta ja neuvontaa tulisi jatkaa, vaikka maahanmuuttaja onkin näennäisesti kotoutunut Suomeen. Uusien elämäntilanteiden myötä maahanmuuttaja tarvitsee edelleen tukea arjessa selviytymisensä. Mitä luottamuksellisempi suhde maahanmuuttajan ja työntekijän välille saadaan luotua, sitä helpompi maahanmuuttajan on kääntyä työntekijän puoleen ongelmia kohdatessaan. (Hallikainen 2007, 102–103.) Perustiedon välittämisessä myös paikallisväestöllä on merkittävä rooli. Maahanmuuttajien ja paikallisväestön väliset tukiverkostot auttavat maahanmuuttajia arkipäivän asioiden hoidossa, jolloin heidän toimintansa yhteiskunnan jäsenenä vahvistuu. (Kokkonen 2010.)

Maahanmuuttajille pitäisi saada systemaattista **palveluohjausta**. Maahanmuuttajatyö Pieksämäellä on hajanaista. Järjestelmällinen ja pitkäaikainen tuki puuttuu sitä tarvitsevilta erityisen haavoittuvassa asemassa olevilta maahanmuuttajilta. Maahanmuuttajien kotoutumista edistävä ja tukeva ohjaus vaatii paneutumista asiakkaan tilanteeseen kokonaisvaltaisesti, pikaiset neuvot ja ohjeet eivät riitä. Seutuopiston Helpdeskin toimintaan tulisi yhdistää kaupungin muita toimijoita ja palveluita. Yhdistämällä moniammatillista osaamista ja voimavaroja Helpdesk-toiminnasta voisi muodostua paremmin asiakaslähtöistä, konkreettista apua tarjoava paikka. Helpdesk-toimintaan pitäisi luoda systemaattinen yhteistyöverkosto, jotta apua tarvitseva maahanmuuttaja ohjautuisi automaattisesti oikeaan paikkaan saamaan oikea-aikaista apua. Maahanmuuttajatyössä voimavarat toisten toimijoiden kanssa kannattaa yhdistää. Lähikaupunkien ja kuntien kanssa käytävää yhteistyötä ja jakamista tulisi lisätä. Koulutusta ja tukea omalle työlle tulisi etsiä laajemminkin.

Kotouttamisohjelman päivittäminen selkiyttää palveluntuottajien vastuualueita. Tämän hetkisestä maahanmuutto-ohjelmasta ei selviä konkreettisia vastuualueita tai toimenpiteitä, joilla kotoutumista tuetaan. Maahanmuuttajien kanssa työskentelee paljon

ihmisiä, joilla on työkokemuksen kautta tullutta ammattitaitoa monikulttuurisuudesta, mutta ei koulutusta siihen. On tärkeää, että kotouttamisohjelma otetaan työkaluksi kaikille maahanmuuttajatyötä tekevien parissa.

Kotoutumissuunnitelmien tulisi olla sellaisia, että niissä huomioidaan maahanmuuttajan ja koko perheen tilanne yksilöllisesti. Kotoutumissuunnitelma ei saisi jäädä pelkäksi pakolliseksi asiakirjaksi, vaan sen tulisi olla arjen työssä mukana, kuten Suokonaution (2008) tutkimus osoittaa. Konkreettisten toimien avulla kotoutumista voitaisiin ohjata helpommin. Kotoutumissuunnitelmaa pitäisi avata paremmin maahanmuuttajille itselleen, jotta he ymmärtäisivät, miksi se tehdään.

Koska suomen kielen oppiminen on kotoutumisen kannalta kaikkein tärkeintä, **suomen kielen opetusta tulisi kehittää**. Seutuopiston suomen kielen ryhmät ovat olleet erittäin heterogeenisiä ja näin ollen asettaneet opetukselle haasteita. Kansalaisuuksia on ollut samalla tunnilla monia ja osallistuminen on ollut satunnaista, jolloin joustavasti etenevän opetussuunnitelman laatiminen on tuottanut haasteita. Suomen kielen tuntien tasoryhmillä on suuri merkitys oppimisen kannalta. Myös tunneilla käytettävää opetusmateriaalia tulisi kehittää ja yksilöllistää. Erilaisissa hankkeissa on kehitetty opetusmateriaalia, mikä voisi vastata paremmin maahanmuuttajien hyvin erilaisia tarpeita.

Seutuopiston henkilökunta esitti toiveen **Pieksämäen kaupungin kirjaston toiminnan kehittämiseksi vastaamaan paremmin maahanmuuttajien tarpeita**. Kirjastoon voitaisiin järjestää tilaisuuksia, jossa maahanmuuttajille esiteltäisiin kirjaston toimintaa, jolloin he saisivat kuvan kirjaston tarjonnasta. Maahanmuuttajien erilaisia kulttuuritaustoja voitaisiin hyödyntää kirjaston toiminnassa. Kirjastossa voitaisiin järjestää erilaisia kirjallisuustapahtumia, joissa maahanmuuttajat kertoisivat omien kotimaidensa kirjallisuudesta ja kirjailijoista.

11 MAAHANMUUTTAJISTA VOIMAVARAKSI

11.1 Yhteenveto tutkimuksen tuloksista

Tutkimuksemme antoi selkeän kuvan Pieksämäen tämänhetkisistä maahanmuuttajien kotoutumista tukevista palveluista. Varsinkin maahanmuuttajilta saadut vastaukset olivat hyvin linjassa opinnäytetyössä käytettyihin muihin tutkimuksiin ja selvityksiin. Olemme sitä mieltä, että tutkimustuloksia hyödyntäen Seutuopisto pystyy parantamaan ja tehostamaan Pieksämäen kotouttamistyötä.

Tavoitteenamme oli selvittää maahanmuuttajien kotoutumista tällä hetkellä Pieksämäellä. Tutkimuksen mukaan pääsääntöisesti maahanmuuttajien kotoutuminen sujuu melko hyvin: vastaajista 36 prosenttia tunsivat olevansa pieksämäkeläisiä. Kuitenkin tiettyihin asioihin tulisi kiinnittää huomiota. Analysoidessamme maahanmuuttajien vastauksia huomiomme kiinnittyi siihen, että tulkkauspalveluja käytetään hyvin harvoin, mikä näkyi niin työntekijöiden kuin maahanmuuttajienkin vastauksissa. Kahden maahanmuuttajavastaajan (N=29) mielestä he eivät saa tarvitessaan viranomaisilta apua. Myös kaksi vastaajaa (n=28) oli sitä mieltä, että kommunikointiongelmat ovat todella yleisiä viranomaisten kanssa asioidessa. Mielestämme juuri näihin ongelmiin tulisi puuttua, jotta kotoutuminen sujuisi nopeammin. Epätietoisuus ja ymmärtämättömyys lisäävät maahanmuuttajilla ahdistusta, jolloin heidän kotoutumisensa hidastuu (Hallikainen 2011).

Toisena tavoitteena meillä oli selvittää millaiset tukitoimet auttaisivat maahanmuuttajia heidän kotoutumisessaan. Kaikista eniten maahanmuuttajat kokivat suomen kielen oppimisen auttavan kotoutumisessa. Myös yhteistoiminta paikallisväestön kanssa koettiin tärkeäksi kotouttamista edistäväksi tekijäksi. Oman kielen ja kulttuurin ylläpitäminen auttoivat omalta osaltaan kotoutumista uuteen kulttuuriin ja yhteiskuntaan.

11.2 Jatkotutkimusaiheita

Tällä tutkimuksella kartoitettiin Pieksämäen tämänhetkisten maahanmuuttajille suunnattujen kotouttamispalvelujen vaikuttavuutta. Uusi laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) on tuonut kunnille uusia velvollisuuksia liittyen maahanmuuttajien kotouttamiseen. Yksi jatkotutkimusaihe voisi olla selvittää muutaman vuoden päästä maahanmuuttajien mielipiteitä kotouttamistoimista, tutkia ovatko kotouttamispalvelut muuttuneet tehokkaammiksi uuden lain velvoitusten myötä.

Kevääseen 2012 saakka Pieksämäen maahanmuuttajapalvelut ovat olleet hyvin sirpaleiset, koska nimettyä vastuutahoa palveluiden organisointiin ei ole ollut. Tällä hetkellä vastuu on Seutuopistolla, jonka Pieksämäen kaupunki on nimennyt yhteistyöelimeksi maahanmuuttajatyössä (Helena Vuojakoski, henkilökohtainen tiedonanto 21.8.2012). Seutuopiston henkilökunta on tällä hetkellä työstämässä maahanmuuttajapolkua, johon kuvataan kaikki mahdolliset tahot, joiden puoleen maahanmuuttajat mahdollisesti joutuvat kääntymään. Yksi jatkotutkimusaihe voisikin olla se, kuinka tämä maahanmuuttajapolku on helpottanut maahanmuuttajien kotoutumista. Toinen kotouttamistoimien tehokkuuteen liittyvä tutkimusaihe voisi olla se, ovatko kotouttamistoimet tehostuneet sen jälkeen, kun vastuutaho kotouttamistoimissa on selkeästi nimetty.

Opinnäytetyössämme käytetyissä selvityksissä kävi selkeästi ilmi, kuinka maahanmuuttajat kaipaisivat kontakteja paikallisväestön kanssa. Kontaktien avulla maahanmuuttajien kotoutuminen edistyisi. Tällä hetkellä Rehvituvan toiminnassa ei ole paikallisväestöä mukana. Yksi jatkotutkimusaihe voisi keskittyä kartoittamaan paikallisväestön mielipiteitä ja asenteita liittyen maahanmuuttajiin. Tutkimuksessa voitaisiin myös kartoittaa, millaiseen yhteistoimintaa paikallisväestö olisi motivoitunut yhdessä maahanmuuttajien kanssa.

Pieksämäelle muuttaa paljon venäläisiä perheitä. Varsinkin murrosikäiset, kielitaidottomat pojat ovat vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta, ja heidän on erityisen vaikea luoda kontakteja paikallisväestön kanssa. Yhtenä jatkotutkimusaiheena voitaisiin tutkia, millä keinoilla nuorten kotoutumista voisi parhaiten tukea. Nuorten kohdalla erityisesti yhteistyön tekeminen koulujen, nuorisotyön ja liikuntatoimen välillä saattaisi luoda uusia harrastusmahdollisuuksia, joissa sosiaalisten suhteiden luominen olisi helpompaa.

Tässä tutkimuksessa rajasimme tietoisesti pois maahanmuuttajien työllistymistä koskevat seikat, vaikka työpaikan saanti onkin kotoutumisen kannalta merkittävää. Yhtenä jatkotutkimusaiheena voisi kartoittaa Pieksämäen seudun maahanmuuttajien työllistymismahdollisuudet.

11.3 Ammatillinen kasvu opinnäyteprosessin aikana

Opinnäytetyön tekeminen oli pitkä ja raskas prosessi. Kokonaisuudessaan se kesti puoli-toista vuotta. Prosessin aikana olemme saaneet valtavasti apua ja tukea opiskelukavereilta, opettajilta, työelämän yhteistyökumppaneilta, rehvitupalaisilta, ystäviltä ja perheiltämme. Silti tärkein voimavara on ollut tehdä tätä työtä yhdessä, toinen toistamme kannustaen ja epäuskon hetkillä tukien. Yhdessä onnistuimme!

Prosessin aikana opittua on vaikea mitata. On kuitenkin helppo todeta, että olemme omaksuneet valtavan määrän uutta tietoa ja taitoa. Koska valmistumme puoli vuotta etuajassa, myös opinnäytetyö on tehty eri tahdissa muiden kanssa. Se osoittautui suureksi haasteeksi, työmäärä on ollut suuri. Jälkiviisaana voi todeta, että olisimme ehkä päässeet helpommalla, jos olisimme edenneet samaa tahtia muiden kanssa. Mutta nyt työ on valmis, ja voimme hyvillä mielin todeta, että saavutimme ainakin itsellemme asetetut tavoitteet. Tutkimuksen tekijöinä olemme kehittyneet huomasti.

Ammattikorkeakoulun tutkimustyön tulee olla työelämälähtöistä, käytännönläheistä ja ajankohtaista tutkimusta, joka palvelee työelämää ja alueen kehitystä (Vilkkä 2005, 12). Näiden lisäksi etenkin Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöissä tavoitteena on tutkia ja kehittää sellaisia toimia, jotka lisäävät yhteisöjen elinvoimaisuutta (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 21). Uskomme, että olemme onnistuneet omassa opinnäytetyössämme toteuttamaan nämä kriteerit. Opinnäytetyön tekeminen on vienyt paljon aikaa ja tarjonnut lukemattomia haasteita, joihin olemme mielestämme pystyneet vastaamaan.

Sosiaalialalla työskenneltäessä eettinen harkinta on tärkeää, koska usein ollaan tekemisissä ristiriitaisten ja kielteisten asioiden kentällä. Myös ammattietiikalla on merkittävä rooli sosiaalialan työssä jouduttaessa tilanteisiin, joissa ei löydetä selkeää vastausta lais-

ta, säännöistä tai ohjeista. Tällaisissa tilanteissa pohditaan yksilön tai yhteisön oikeuksia, velvollisuuksia sekä vastuuta. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 181.) Sosionomia (AMK) voidaan pitää arjen ammattilaisena. Hänen työtehtävänä on auttaa asiakkaita heidän arkensa sujumisessa. Globalisaatio tuo omia vivahteita sosionomin työhön. Kansainvälistyminen ja monikulttuurisuus sekä maahanmuuttajien eriarvoisuus tuovat haasteita sosionomin ammattiin. (Borgman, Dal Maso, Hakonen, Honkakoski & Lyhty i.a., 7.)

Sosionomin ammattitaitoon kuuluu kyky tarkastella asiakkaan ja asiakasryhmän arjen jatkuvuutta, sosiaalista osallisuutta sekä toimintakyvyn tarpeita. ”Sosiaalinen” asiantuntijuus pitää sisällään taidon nähdä yksityisessä yleisempää sekä tunnistaa asioiden välisiä yhteyksiä, joiden kautta voidaan asiakkaalle tarjota hänen elämäntilannettaan tukevia palveluja. (Borgman ym. i.a., 9.)

Sosionomi kokee oman työtehtävänsä velvoittavan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Oman ammattitaitonsa avulla hän pyrkii vaikuttamaan sellaisiin yhteiskunnallisiin periaatteisiin, joiden avulla edistetään yksilöiden, perheiden ja erilaisten sosiaalisten ryhmien yhteiskunnallista osallisuutta ja mahdollisuutta tasapainoiseen elämään. Sosionomin tehtävänä on huolehtia niiden ihmisten elämästä, joiden subjektiivisuus on uhattuna. Sosionomi asettuu näiden ihmisten puolelle etsien yhdessä asiakkaan kanssa ratkaisuja hänen elämäntilanteeseensa. (Borgman ym. i.a., 12.)

Sosionomiopintojen opintokokonaisuuksien yhteydessä olemme pohtineet omia arvojamme ja asenteitamme sekä ammattieettistä toimintaamme. Toisin kuin aikaisemmissa harjoitteluissa, huomasimme moninaisuus- ja monikulttuurisuusopintojakson harjoittelua suorittaessamme, kuinka aroilla alueilla liikuimme keskustellessamme maahanmuuttajien kanssa. Osa maahanmuuttajista oli joutunut jättämään oman kotimaansa ja mahdollisesti hyvinkin läheisiä sukulaisia usein levottomiin oloihin. Keskustelutilanteissa ilman selkeää yhteistä kieltä meidän tuli olla sataprosenttisesti läsnä ja havainnoida maahanmuuttajien eleitä ja ilmeitä.

Teemme tulevaisuudessa työtä millä sektorilla tahansa, tulemme vääjäämättä törmäämään maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen. Kulttuurisidonnaisuuden ja kotoutumisen merkityksen laajempi ymmärtäminen tulee hyödyntämään meitä ammatillisesti.

Puhumattakaan, että aihe on oikeasti erittäin mielenkiintoinen ja haastava. Meille täysin uuden aihealueen valitseminen opinnäytetyön aiheeksi asetti itselle riman korkealle.

Parasta antia tämän tutkimuksen tekemisessä oli tutustuminen moniin eri kulttuureista tulleisiin ihmisiin ja heidän elämäänsä täällä uudessa kotimaassa. Olemme konkreettisesti käsittäneet, ettei ole olemassa mitään perisuomalaista yhteiskuntaa, jossa maahanmuuttajat elävät omaa elämäänsä ja me suomalaiset omaamme. Yhteiskuntamme on aidosti monikulttuurinen, ja maahanmuuttajat ovat rikkaus meille kaikille. Suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä tarvitaan lisää, jotta voimme elää tasa-arvoisina ja yhdenvertaisina ja hyväksyä kulttuurien ja etnisyyden eri vivahteet. Ihmisinä olemme kuitenkin kaikki samanlaisia.

Tätä opinnäytetyötä tehdessämme olemme joutuneet pohtimaan omia eettisiä arvojamme ja asenteitamme muita ihmisiä kohtaan. Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja suvaitsevaisuus ovat nyt muutakin kuin kauniita sanoja; ymmärrämme näiden käsitteiden syvemmän olemuksen ja merkityksen. Sosiaalialan ammattilaisina emme voi kyllin korostaa oman työn reflektoinnin merkitystä. Jokaisessa meissä on aina varaa kehittyä ja kasvaa ihmisenä.

Eniten tämän opinnäytetyön tekemisestä olemme hyötäneet itse. Se on auttanut meitä ymmärtämään tutkimusprosessia ja tutkimukseen liittyviä sääntöjä ja niiden merkitystä. Olemme kehittyneet sekä ammatillisesti että inhimillisesti. Toivottavasti Pieksämäen Seutuopisto löytää tämän avulla työkaluja, millä kehittää edelleen tärkeää työtään maahanmuuttajien kanssa. Toivomme kaikkea hyvää niille ihmisille, jotka ovat muuttaneet Pieksämäelle ulkomailta. On ollut ilo ja kunnia tutustua osaan teistä. Toivotamme lämpimästi tervetulleiksi omasta puolestamme ne, jotka tulevaisuudessa tänne muuttavat. Toivottavasti olemme vaatimattomalla panoksellamme tehneet teidän tienne vähän helpommaksi asettua uudelle paikkakunnalle.

LÄHTEET

- Anderzèn, Janina 2011. Maahanmuuttajakoulutus vapaan sivistystyön oppilaitoksissa 2010. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2011:14. Viitattu 17.7.2012. http://www.oph.fi/download/137571_Maahanmuuttajakoulutus_vapaan_sivistystyon_oppilaitoksissa_2010.Pdf
- Berry, John W. 2011. Integration and Multiculturalism: Ways Towards Social Solidarity. Papers on Social Representations. Viitattu 22.10.2012. http://www.psych.lse.ac.uk/psr/PSR2011/20_02.pdf
- Borgman, Merja; Dal Maso, Riitta; Hakonen, Sinikka; Honkakoski, Arja & Lyhty, Tuomo i.a.. Sosionomin (AMK) ydinosaaminen. sosiaalialan ammattikorkeakoulun verkoston raportti.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Etelä-Suomen lääninhallitus 2008. Maahanmuuttajien kotoutumisen tukeminen. Sosiaali- ja terveystieteiden julkaisuja 6/2008. Viitattu 26.2.2012. [http://www.laaninhallitus.fi/lh/biblio.nsf/F80989139C10308FC2257589002F58E9/\\$file/sto6_2008.pdf](http://www.laaninhallitus.fi/lh/biblio.nsf/F80989139C10308FC2257589002F58E9/$file/sto6_2008.pdf)
- Europa 2011. Euroopalle yhteinen maahanmuuttopolitiikka. Viitattu 22.10.2012. http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/jl0001_fi.htm
- Euroopan Unioni 2010. Kotouttamiskäsikirja päättäjille ja käytännön toimijoille. Kolmas laitos. Huhtikuu 2010. Oikeus-, vapaus- ja turvallisuusasioiden pääosasto. Viitattu 9.7.2012. http://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/doc1_12892_622671702.pdf
- Hallikainen, Minna 2007. Kontaktin kaari projektityöntekijän kokemana - Hankekuvaus. Teoksessa Sauli Puukari & Matti Taajamo (toim.) Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Hallikainen, Minna 2011. Maahanmuuttajat suomalaisen palvelujärjestelmän asiakkaina. Hukassa olemisen tunne on suurin silloin, jos ei tiedä mitä pitäisi kysyä. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden kehittäminen ja johtaminen. Sosionomi YAMK. Opinnäytetyö.

- Hallintolain käyttölaki 1996/586, 26.7.1996. Viitattu 30.7.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960586>
- Hallintolaki 2003/434, 6.6.2003 Viitattu 30.7.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>
- Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006. Viitattu 5.7.2012.
http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/mamu_ohjelma19102006.pdf
- Harju, Aaro 2004. Osallisuus. Järjestötoiminnan tietopalvelu – Osallistuminen ja vaikuttaminen. Viitattu 19.7.2012.http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/osallistuminen_ja_vaikuttaminen/osallisuus/
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. 13.painos. Helsinki: Tammi.
- Juujärvi, Soile; Myyry, Liisa & Pessa, Kaija 2011. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Tammi.
- Kela 2011. Maasta ja maahan muutto. Viitattu 10.7.2012.<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/291007094908HS?OpenDocument>
- Kela 2012a. Muutto Suomeen. Viitattu 10.7.2012.
<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/291007105418HS?OpenDocument>
- Kela 2012b. Toiminta. Viitattu 10.7.2012. <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/071101173323EH?OpenDocument>
- Kokkonen, Lotta 2010. Pakolaisten vuorovaikutussuhteet. Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestään uuteen sosiaaliseen ympäristöön. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopiston humanistinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Kuntalaki 1995/365, 17.3.1995. Viitattu 19.7.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950365>
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lairio, Marjatta & Leino, Leila 2007. Moninaisuutta arvostava ohjaus – Näkökulmia opinto-ohjaajan työhön ja koulutukseen. Teoksessa Sauli Puukari & Matti Taajamo (toim.) Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

- Laitinen, Merja 2010. Kontekstin ja teorian hahmottamisen taito. Teoksessa Johanna Hurtig, Merja Laitinen & Katriina Uljas-Rautio (toim.) Ajattele itse! Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus. 44–70.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386, 30.12.2010. Viitattu 25.2.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785, 17.8.1992. Viitattu 30.7.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785>
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812, 22.9.2000. Viitattu 30.7.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- Liebkind, Karmela; Mannila, Simo; Jasinskaja-Lahti, Inga; Jaakkola, Magdalena; Kynätäjä, Eve & Reute, Anni 2004. Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki: Gaudeamus.
- Maistraatit i.a. Ulkomaalaisten rekisteröinti. Viitattu 9.7.2012. http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/kotikunta_ja_vaestotiedot/Ulkomaalaisten-rekisterointi/
- Majoinen, Päivi 2012. Seutuopiston rehtori, Pieksämäen Seutuopisto. Pieksämäki. Sähköpostiviesti 24.2. Vastaanottaja Tiina Kinnunen. Tuloste tekijän hallussa.
- Majoinen, Päivi 2012. Seutuopiston rehtori, Pieksämäen Seutuopisto. Pieksämäki. Henkilökohtainen tiedonanto 21.9.
- Mammon, Reet 2010. Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research. Väitöskirja.
- Mannila, Simo; Messing, Vera; van den Broek, Hans-Peter & Vidra, Zsuzsanna 2010. Immigrants and Ethnic Minorities. European Country Cases and Debates. National Institute for health and welfare. Report 41/2010. Helsinki: University Print.
- Mattsson, Lisbeth & Kivilä, Niina 2012. Kansainvälinen Itä-Suomi. Itä-Suomen maahanmuuttostrategia 2017. Pohjois-Savo, Etelä-Savo ja Pohjois-Karjala. Pohjois-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.
<http://webdynasty.pohjoiskarjala.net/Dynasty/Ilomantsi/kokous/20121193-13-7943.PDF>
- Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.
- Mäkinen, Pia 2012. Kulttuurilla suuri merkitys maahanmuuttajien kotoutumisessa. Etusivu. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkolehti. Viitattu 22.10.2012.

<http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2012/1110/kulttuuripalvelut.html?lang=f>

Mäkinen, Päivi; Raatikainen, Eija; Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOY pro.

Novitsky, Anita & Alitolppa-Niitamo, Anne 2012. Kotoutujan roolipaletti. Toimintamalli maahanmuuttotyöhön. Helsinki: Väestöliitto.

Oberg, Kalervo 1960. Cultural Shock: Adjustment to New Cultural Environments. Viitattu 2.7.2012. http://www.agem-ethnomedizin.de/download/cu29_2-3_2006_S_142-146_Repr_Oberg.pdf?c309bd31734c35b99e5db589267fd36c=0115d0

Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a. Maahanmuuttajien kotouttaminen liikunnan avulla. Viitattu 25.10.2012.

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/Kehittamisohjelma_maahanmuuttajien_kotouttamiseksi_liikunnan_avulla.html

Opetusministeriö 2009. Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009-2012. Opetusministeriön asettaman valmisteluryhmän raportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:12. Viitattu 26.2.2012.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/tr12.pdf?lang=fi>

Parkkinen, Juha & Puukari, Sauli 2007. Erilaiset maailmankatsomukset monikulttuurisessa ohjauksessa – Käsitteellinen malli ja sen soveltaminen ohjaukseen. Teoksessa Sauli Puukari & Matti Taajamo (toim.). Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Pieksämäen kaupunki 2004. Pieksämäen maahanmuutto-ohjelma 2008-2012. Viitattu 4.7.2012. http://www.mol.fi/toimistot/pieksamaki/Maahanmuuttoohjelma_Pmk_2008.pdf

Pieksämäen Seutuopisto 2010. Toimintakertomus 2010. Toimintasuunnitelma 2011. Viitattu 26.2.2012. <http://www.pieksamaki.fi/seutuopisto/files/Toimintakertomus%202010.pdf>

Pieksämäen Seutuopisto 2012. Toimintakertomus 2011. Toimintasuunnitelma 2012. Viitattu 15.3.2012. Tuloste tekijän hallussa.

- Poliisi 2012. Pieksämäen poliisiasema. Viitattu 30.9.2012. <http://www.poliisi.fi/poliisi/etela-savo/home.nsf/pages/E202FA69B81B9E0AC225751C00313B6C?opendocument>
- Puukari, Sauli & Taajamo, Matti 2007. Kulttuurinen kehitystehtävä monikulttuurisen ohjauksen lähtökohtien hahmottamisessa. Teoksessa Sauli Puukari & Matti Taajamo (toim.) Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Raunio, Kyösti 1999. Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perusta ja käytännöt. Helsinki: Gaudeamus.
- Rissanen, Elvi 2011. Kelan rooli maahanmuuttoasioissa. Luento10.11. Pieksämäki: Meriluodon koulu. Viitattu 11.9.2012.
- Ritvanen, Leena 2012. Toimistosihiteeri, Pieksämäen Seutuopisto. Pieksämäki. Sähköpostiviesti 1.6. Vastaanottaja Kati Karjalainen. Tuloste tekijän hallussa.
- Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.
- Simonen, Paula 2012. Työnhakijapalvelut, ulkomaalaisasiat, Pieksämäen työ- ja elinkeinotoimisto. Pieksämäki. Sähköpostiviesti 20.7. Vastaanottaja Kati Karjalainen. Tuloste tekijän hallussa.
- Sisäasiainministeriö 2010. Maahanmuuton vuosikatsaus 2010. Viitattu 23.2.2012. http://www.migri.fi/download/14582_maahanmuuton_vuosikatsaus_2010_fi.pdf
- Sisäasiainministeriö 2012. Maahanmuutto 2020-hanke: kotoutumistoimien kehittäminen. Viitattu 9.7.2012. <http://poliisi.fi/intermin/home.nsf/pages/51D79886E52EAE5DC22579BA003D70FF?opendocument>
- Skantz, Pirjo 2012. Pieksämäen Seutuopiston kotouttamisohjelma.
- Suokonautio, Jaana 2008. Palapelin palat paikoilleen. Maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta ja ehdotuksia sen kehittämiseksi. Työ- ja elinkeinoministeriö ja Euroopan sosiaalirahasto 2000-2006. Viitattu 3.7.2012. http://peda.net/img/portal/1886586/12_palapelinpalat_paikoilleen_maahanmuuttajien_kokemuksia_kuntoutumiskoulutuksesta_ja_ehdotuksia_sen_kehittamiseksi.pdf?cs=1278332361
- Suomen Kuntaliitto 2011. Monimuotoinen kunta – elinvoimainen kunta. Suomen kuntaliiton maahanmuuttopoliittiset linjaukset. Viitattu 9.7.2012.

- <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/aek/maahanmuutto/Documents/Kuntaliiton%20maahanmuuttopoliittiset%20linjaukset.pdf>
- Suomen perustuslaki 1999/731.11.6.1999. Viitattu 20.3.2012.
- <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Tanner, Arno 2008. Artikkelien analyysi: poliisin ja maahanmuuttajien välinen suhde tänään ja huomenna. Teoksessa Arno Tanner (toim.) Poliisi ja maahanmuuttajat – kohti kotoutumista edistävää vuorovaikutusta. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. 174-182.
- Tilastokeskus i.a.a. Suomen virallinen tilasto (SVT): Muuttoliike [verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 23.2.2012]. Saantitapa:
<http://www.stat.fi/til/muutl/index.html>
- Tilastokeskus i.a.b Työikäinen väestö. Viitattu 26.2.2012.
http://www.stat.fi/meta/kas/tyoikain_vaesto.html
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-2. painos. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, Jouni 2007. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.
- Työ- ja elinkeinokeskus 2012. Maahanmuuttajien kotouttaminen. Viitattu 26.2.2012.
<http://www.te-keskus.fi/Public/?nodeid=10591&area=7648>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2012. Maahanmuuttajien kotouttaminen. Viitattu 4.7.2012.
<http://www.tem.fi/index.phtml?s=4626>
- Työ- ja elinkeinotoimisto i.a. Tietopaketti työnhakijoille, osa 2. Viitattu 30.9.2012.
http://www.mol.fi/toimistot/joensuun_seutu/hap/tyonhakuinfo/infokpl2.html
- Työministeriö 2005. Kala kuivalla maalla. Kotoutuminen maahanmuuttajan näkökulmasta. Työhallinnon julkaisu 344. Etnisten suhteiden neuvottelukunta. Viitattu 10.7.2012.
http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj344.pdf
- Ulkomaalaislaki 2004/301. 30.4.2004. Viitattu 20.3.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>
- Uusikylä, Petri; Puurtinen, Sari; Terävä, Eeva & Kinnunen, Katri 2010. Maahanmuuttajat kuntalaisina. Selvitys maahanmuuttajien elämäntilanteesta ja palveluista Itä-Suomessa 2010. Etelä-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökes-

- kuksen julkaisuja. Viitattu 3.7.2012. http://www.ely-keskus.fi/fi/ELYkeskukset/EtelaSavonELY/Ajankohtaista/Julkaisut/Documents/Maahanmuuttajat%20kuntalaisina_loppuraportti.pdf
- Valenta, Marko 2008. Finding friends after resettlement: a study of the social integration of immigrants and refugees, their personal networks and self-work in everyday life. Department of Sociology and Political Science Faculty of Social Sciences and Technology Management Norwegian University of Science and Technology, NTNU Trondheim. Väitöskirja.
- Valtion kotouttamisohjelma 2012. Hallituksen painopisteet vuosille 2012-2015. Viitattu 23.10.2012.
https://www.tem.fi/files/33350/Valtion_kotouttamisohjelma_vuosille_2012-2015_1.6.2012_2.pdf
- Vaskelainen, Jaana 2012. Apulaistarkastaja. Itä-Suomen Maistraatti / Mikkelin yksikkö. Mikkeli. Sähköpostiviesti 2.5. Vastaanottaja Kati Karjalainen. Tuloste tekijän hallussa.
- Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.
- Vilka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.
- Vuojakoski, Helena 2012. Kieltenopettaja. Pieksämäen Seutuopisto. Henkilökohtainen tiedonanto 16.8.
- Vuojakoski, Helena 2012. Kieltenopettaja. Pieksämäen Seutuopisto. Henkilökohtainen tiedonanto 21.8.
- Vuorio, Jorma 2010. Maahanmuutto Suomeen. Teoksessa Erja Horttanainen & Anu Wikman-Immonen (toim.). Kunnat kansainvälisen maahanmuuttopolitiikan toteuttajina. Kuntaliiton verkkojulkaisu.
- Väestörekisterikeskus 2012. Kuntien asukasluvun aakkosjärjestyksessä. Rekisteritilanne 30.6.2012. Viitattu 12.7.2012.
<http://vrk.fi/default.aspx?docid=6736&site=3&id=0>
- Yhdenvertaisuuslaki 2004/21. 20.1.2004. Viitattu 20.3.2012
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>

LIITE 1: Saatekirje maahanmuuttajille suomeksi

8.4.2012

Hei!

Olemme kaksi sosionomi-opiskelijaa. Opiskelemme Pieksämäellä Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Teemme opinnäytetyön yhteistyössä Pieksämäen Seutuopiston kanssa koskien työkäisten maahanmuuttajien kotoutumista ja kotoutumiseen liittyviä palveluita Pieksämäen seudulla.

Pyydämme teitä ystävällisesti vastaamaan kyselyyn, josta saamme tutkimusaineistoa opinnäytetyötämme varten. Tavoittemme on parantaa ja kehittää Pieksämäen seudulla asuvien ja tänne muuttavien maahanmuuttajien palveluja ja elämää.

Kysymykset käsitellään luottamuksellisesti ja kenenkään henkilöllisyyttä ei voi yhdistää opinnäytetyössämme. Jos teillä on jotakin kysyttävää, niin voitte soittaa meille numeroihin Tiina Kinnunen 045 6391439 ja Kati Karjalainen 040 5711444.

Toivomme, että vastaatte viimeistään 30.4.2012 mennessä.

Vastaamalla kyselyymme annatte meille arvokasta tietoa elämästänne maahanmuuttajana Suomessa. Kiitos jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin

Kati Karjalainen
kati.karjalainen@student.diak.fi

Tiina Kinnunen
tiina.kinnunen@student.diak.fi

LIITE 2: Saatekirje maahanmuuttajille englanniksi

13.4.2012

Hello!

We are two bachelor of social services-students. We study at Pieksämäki in Diakonia University of Applied Sciences. We are making our final project in collaboration with the Pieksämäki Seutuopisto regarding the integration of immigrants of working age, and integration services related to Pieksämäki.

We kindly ask you to complete a questionnaire, which we will be able to use in our thesis. Our goal is to improve and develop services that help to settle and support people moving and living in Pieksämäki from abroad.

The questions will be treated confidentially and all identities will kept anonymous throughout the study. If you have any questions, you can always call us at 045 6391439 (Tiina Kinnunen) and 040 5711444 (Kati Karjalainen).

Please could you fill in and return the form to us before 15/05/2012.

By responding to our survey you will give us valuable information about your life as an immigrant in Finland. Thank you in advance!

Sincerely,

Kati Karjalainen
kati.karjalainen@student.diak.fi

Tiina Kinnunen
tiina.kinnunen@student.diak.fi

LIITE 3:Kysely kotoutumisesta

KYSELY KOTOUTUMISESTA

Ympyröi oikea vaihtoehto.

1. Vastaajan sukupuoli
 - 1 Nainen
 - 2 Mies
2. Vastaajan ikä _____ vuotta
3. Kuinka kauan olet asunut Suomessa?
___ v ___ kk
4. Maahanmuuton syy
 - 1 Työ
 - 2 Perhesuhteet
 - 3 Muu syy, _____
5. Miten olet kotiutunut Pieksämäelle?
 - 1 Hyvin
 - 2 Kohtalaisesti
 - 3 Huonosti
6. Oletko tyytyväinen elämääsi?
 - 1 Kyllä
 - 2 En
7. Onko joku viranomainen tehnyt kanssasi kotouttamissuunnitelman?
 - 1 Kyllä
 - 2 Ei
8. Tunnetko olevasi
 - 1 pieksämäkeläinen
 - 2 maahanmuuttaja
 - 3 ulkopuolinen
 - 4 joku muu, _____
9. Saitko tarpeeksi tietoa Pieksämäen palveluista kun muutit Pieksämäelle?
 - 1 Kyllä
 - 2 En
10. Jos vastasit ei, millaista tietoa olisit tarvinnut? Voit valita useita vaihtoehtoja.
 - 1 Pieksämäen Työ- ja elinkeinotoimiston (Te-toimiston) palveluista
 - 2 Pieksämäen sosiaalitoimiston palveluista
 - 3 Pieksämäen terveystieteiden palveluista
 - 4 Kansaneläkelaitoksen (KELA:n) palveluista
 - 5 Suomalaisesta kulttuurista ja tavoista
 - 6 Muuta tietoa _____
11. Osallistutko TE-toimiston suomen kielen kurssille?
 - 1 Kyllä
 - 2 En
12. Jos vastasit kyllä, minkä arvosanat antaisit kurssille?
 - 1 Hyvä
 - 2 Kohtalainen
 - 3 Huono
13. Osallistutko Seutuopiston suomen kielen tunneille?
 - 1 Kyllä
 - 2 En
14. Jos vastasit kyllä, minkä arvosanan antaisit tunneille?
 - 1 Hyvä
 - 2 Kohtalainen
 - 3 Huono
15. Saatto tarpeeksi opetusta suomen kielessä?
 - 1 Kyllä
 - 2 En
16. Saatto tarpeeksi tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen palveluista?
 - 1 Kyllä
 - 2 En

17. Mitkä asiat ovat auttaneet sinua kotoutumaan? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- 1 kotouttamissuunnitelma
- 2 suomen kielen oppiminen
- 3 tieto yhteiskunnan palveluista
- 4 tieto suomalaisesta kulttuurista
- 5 toiminta paikallisten ihmisten kanssa
- 6 oman kulttuurin ja kielen ylläpitäminen
- 7 muu, _____

18. Mitkä asiat auttaisivat sinua kotoutumaan Pieksämäelle? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- 1 suomen kielen oppiminen
- 2 tieto Pieksämäen palveluista
- 3 tieto yhteiskunnan palveluista
- 4 tieto suomalaisesta kulttuurista
- 5 toiminta paikallisten ihmisten kanssa
- 6 muu, _____

Seuraavat asiat ovat Pieksämäen maahanmuutto-ohjelmasta 2008–2015. Kuinka hyvin ne mielestäsi kuvaavat Pieksämäen maahanmuuttajatyötä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
19. Pieksämäellä maahanmuuttajille ollaan ystävällisiä.	5	4	3	2	1
20. Suomalaiseen yhteiskuntaan on helppo sopeutua.	5	4	3	2	1
21. Pieksämäellä maahanmuuttajat ja paikalliset ovat tasavertaisia.	5	4	3	2	1
22. Kotouttamisessani on huomioitu koko perheeni.	5	4	3	2	1
23. Saan helposti perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta.	5	4	3	2	1
24. Suomen kielen kurssit auttavat minua.	5	4	3	2	1
25. Voin viettää aikaa paikallisväestön kanssa, jos haluan.	5	4	3	2	1
26. Kun asioin viranomaisten kanssa, he ymmärtävät minua ja minä ymmärrän heitä.	5	4	3	2	1
27. Pieksämäellä maahanmuuttajien on helppo osallistua yhteiskunnan toimintaan.	5	4	3	2	1
28. Saan viranomaisilta apua jos tarvitsen.	5	4	3	2	1

LIITE 4: Kysely kotoutumisesta englanniksi

QUESTIONS ABOUT INTEGRATION

Circle the right alternative.

1. Respondent`s gender
1Female
2Male
2. Respondent`s age _____ years
3. How long have you lived in Finland?
___ years___ months
4. Cause of immigration?
1Work
2Family relationships
3Other, what, _____
5. How you have integrated in Pieksämäki?
1Well
2Moderate
3Poorly
6. Are you satisfied with your life?
1Yes
2No
7. Have some authority done an integrating plan with you?
1Yes
2 No
8. How do you feel, are you
1local
2immigrant
3outsider
4someone else, _____
9. Did you get enough information about services in Pieksämäki, when you moved here?
1Yes
2No
10. If the answer is no, what kind of information you would have had to? You can choose several options.
1 Employment and Economic Development Office (TE-office) of Pieksämäki
2 Social welfare services of Pieksämäki
3 Health services of Pieksämäki
4 Institute for Social Security (KELA) services
5 Finnish culture and manners
6 Other information _____
11. Do you participate Employment and Economic Development Office`s (TE-office) course of Finnish language?
1 Yes
2 No
12. If you answered yes, what grade would you give to the course?
1 Good
2 Moderate
3 Bad
13. Do you participate The Seutuopisto`s Finnish language lessons?
1 Yes
2 No
14. If you answered yes, what grade would you give lessons?
1 Good
2 Moderate
3 Bad
15. Are you getting enough education in the Finnish language?
1 Yes
2 No
16. Do you get enough information about Finnish society and its services?
1 Yes
2 No

17 What things have helped you to integrate? You can choose several options.

- 1 an integration plan
- 2 learning Finnish language
- 3 information about society services
- 4 information about Finnish culture
- 5 working with local people
- 6 maintain own culture and language
- 7 other things _____

18 What things would help you to integrate to Pieksämäki? You can choose several options.

- 1 learning Finnish language
- 2 information about services in Pieksämäki
- 3 information about society services
- 4 Information about Finnish culture
- 5 working with local people
- 6 other things, _____

The following items are from Pieksämäki Immigration Program for 2008-2015. How well do you think they describe Pieksämäki`s immigrant work?

	totally agree	pretty much agree	I cannot say	more or less disagree	totally disagree
19 Immigrants are treated kindly in Pieksämäki.	5	4	3	2	1
20 Finnish society is easy to adjust.	5	4	3	2	1
21 Immigrants and the locals are equal in Pieksämäki.	5	4	3	2	1
22 The intergration is taken into account the whole family.	5	4	3	2	1
23 I get easily the basic information about Finnish society.	5	4	3	2	1
24 Finnish language courses help me.	5	4	3	2	1
25 I can spend time with local people, if I want.	5	4	3	2	1
26 When dealings with local authorities, they understand me and I understand them.	5	4	3	2	1
27 For immigrants it`s easy to participate in society in Pieksämäki.	5	4	3	2	1
28 I'm getting help from authorities if I need.	5	4	3	2	1

LIITE 5: Saatekirje maahanmuuttajatyötä tekeville henkilöille

31.3.2012

Hei maahanmuuttajien parissa työskentelevä henkilö!

Opiskelemme sosionomi (AMK) tutkintoa Pieksämäen Diak:ssa. Teemme opinnäytetyötä Pieksämäen Seutuopistolle koskien maahanmuuttajien kotoutumista ja kotoutumiseen liittyviä palveluita Pieksämäen alueella.

1.9.2011 voimaan tullut laki kotoutumisen edistämisestä tukee ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Tämän lisäksi laki edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken.(Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.)

Kysymykset käsitellään luottamuksellisesti ja kenenkään henkilöllisyyttä ei voi yhdistää opinnäytetyössämme. Jos teillä on jotakin kysyttävää, niin voitte soittaa meille numeroihin Tiina Kinnunen 045 6391439 ja Kati Karjalainen 040 5711444.

Toivomme, että vastaatte viimeistään 30.4.2012 mennessä postittamalla vastauslomakkeenne kysymyslomakkeen mukana tullessa vastauskuoressa.

Vastaamalla kyselyymme annatte meille arvokasta tietoa työstänne maahanmuuttajien parissa.

Ystävällisin terveisin

Kati Karjalainen
kati.karjalainen@student.diak.fi

Tiina Kinnunen
tiina.kinnunen@student.diak.fi

LIITE 6: Kysely maahanmuuttajien parissa työskenteleville henkilöille

KYSELY MAAHANMUUTTAJIEN PARISSA TYÖSKENTELEVILLE HENKILÖILLE

Ympyröi yksi vaihtoehto.

1. Vastaajan sukupuoli
 - 1 Nainen
 - 2 Mies
2. Kuinka usein työssäsi tapaat maahanmuuttajia?
 - 1 Useita kertoja päivässä
 - 2 Päivittäin
 - 3 1-4 kertaa viikossa
 - 4 1-2 kertaa kuussa
 - 5 Harvemmin
3. Vastaajan ikä _____ vuotta

4. Millaista työtä teet maahanmuuttajien parissa?

5. Mitä kieliä käytät työskennellessäsi maahanmuuttajien parissa?

6. Millaiseksi koet oman kielitaitosi maahanmuuttajatyössä?

- 1 Hyvä
- 2 Riittävä
- 3 Keskinkertainen
- 4 Huono

7. Käytätkö tulkkipalveluita työskennellessäsi maahanmuuttajien kanssa?

- 1 Kyllä
- 2 En

Kokemuksia tulkkipalvelujen käytöstä:

8. Osallistutko Pieksämäellä toimivaan Maahanmuuttajatyöryhmään?

- 1 Kyllä
- 2 En

9. Jos osallistut Maahanmuuttajatyöryhmään, kerro lyhyesti, miten se vaikuttaa (mielestäsi) työ-
hösi maahanmuuttajien kanssa ja maahanmuuttajien olosuhteisiin Pieksämäellä?

10. Teetkö yhteistyötä seuraavien viranomaisten kanssa?

	usein	kohtalaisesti	en lainkaan
a. sosiaalitoimi	3	2	1
b. KELA	3	2	1
c. TE-toimisto	3	2	1
d. poliisi	3	2	1
e. terveystoimi	3	2	1
f. seurakunta	3	2	1
g. jokin muu, mikä/mitkä?	3	2	1

11. Haluaisitko lisätä yhteistyötä muiden tahojen kanssa?

1 Kyllä

2 En

Jos haluat, minkä tahojen kanssa?

12. Oletko tutustunut Pieksämäen maahanmuutto-ohjelmaan 2008-2015, joka sisältää myös kotouttamisohjelman?

1 Kyllä

2 En

Seuraavat asiat ovat Pieksämäen maahanmuutto-ohjelmasta 2008-2015. Kuinka hyvin ne mielestäsi kuvaavat Pieksämäen maahanmuuttajatyötä?

	täysin samaa mieltä	jokseenkin samaa mieltä	en osaa sanoa	jokseenkin eri mieltä	täysin eri mieltä
13. Pieksämäki on maahanmuuttajaystävällinen paikkakunta.	5	4	3	2	1
14. Maahanmuuttajat kotiutuvat yhteiskuntaan nopeasti.	5	4	3	2	1
15. Pieksämäellä tuetaan maahanmuuttajien tasa-vertaisuutta.	5	4	3	2	1
16. Kotouttamisessa huomioidaan yksilöllisesti koko perheen tilanne.	5	4	3	2	1
17. Maahanmuuttajat saavat tarvitsemansa perustiedon helposti.	5	4	3	2	1
18. Suomen kielen kurssit vastaavat hyvin maahanmuuttajien yksilöllisiä tarpeita.	5	4	3	2	1
19. Maahanmuuttajilla on hyvät mahdollisuudet kanssakäymiseen paikallisväestön kanssa.	5	4	3	2	1
20. Maahanmuuttajat osallistuvat tasavertaisina toimijoina yhteiskunnan elämään.	5	4	3	2	1
21. Pieksämäellä toimitaan aktiivisesti vähemmistöryhmien syrjäytymisen ehkäisemiseksi.	5	4	3	2	1
22. Pieksämäellä seurataan aktiivisesti maahanmuuttajien asemaa ja tilannetta, ja tarvittaessa järjestetään tukipalveluita.	5	4	3	2	1